

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KOSOVA'DA TÜRK SİYASAL PARTİLERİ
VE TÜRK KESİMİNİN YÖNETİMDEKİ
YERİ**

DERYA KALA

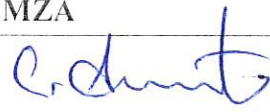

DANIŞMAN
DOÇ. DR. CEMİLE ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

EDİRNE - 2018

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
...KAMU...YÖNETİMİ..... ANABİLİM DALI
KAMU...YÖNETİMİ.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Derya KALA tarafından hazırlanan
.Kasova'da...Türk Siyasal Partileri...ve...Türk Kazımının...Toneimdeki...Yeri..
Konulu Yüksek Lisans tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim
Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca .26.04...2018..... günü saat
.....10:00..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin
*...kabul edilmesine..... OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doc. Dr. Cenile Arıkoğlu Ürdüçü	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Kenan Hocaoğlu Zahedi	Kabul edilmesine	
Prof. Dr. Burak Güneş	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10188603
Yazar Adı / Soyadı	DERYA KALA
T.C.Kimlik No	99007153598
Telefon	5372440240
E-Posta	deryakazaz@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	KOSOVA'DA TÜRK SİYASAL PARTİLERİ VE TÜRK KESİMİNİN YÖNETİMDEKİ YERİ
Tezin Tercümesi	TURKISH POLITICAL PARTY IN KOSOVO AND THE POSITION IN TURKEY IN MANAGEMENT
Konu	Tarih = History ; Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	129
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. CEMİLE ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ
Dizin Terimleri	Kosova=Kosovo ; Türkçe eğitimi=Turkish education ; Siyasi partiler=Political parties
Önerilen Dizin Terimleri	Kosova, Kosovalı Türkler, Siyasi Partiler, Türkçe Eğitim

27.04.2018

İmza:.....

Tezin Adı: Kosova’da Türk Siyasal Partileri ve Türk Kesiminin Yönetimdeki Yeri

Hazırlayan: Derya KALA

ÖZET

XIV yüzyılın sonlarında Balkanlar’a ve dolayısıyla Kosova’ya yerleşen Türkler, günümüze kadar kimliklerini korumuş ve Kosova’nın temel etnik unsuru olarak kalmayı başaramışlardır.

XIV – XX yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu yönetimi süresince tüm diğer halklar gibi kimlik sıkıntısı olmadan yaşayan Türkler, Osmanlının bölgeden çekilmesiyle birlikte, bölgeden göç etmeye veya asimile olmaya başlamıştır. Kosova’lı Türkler ancak 1951 yılında kendi milli kimliklerine kavuşmaya başlamışlardır. 1950-1980 yılları arasında milli kimliklere tanınan inisiyatifler sayesinde devlet organlarında temsiliyet haklarına sahip olan Kosova’lı Türkler, 80’lerin sonlarına doğru Sırp rejiminin Kosova’daki baskıcı politikaları yüzünden, ana dillerinde eğitimleri dışında tüm devlet olanaklarından el çektirilirdir.

10 yılı aşkın süren bu baskıcı rejimin, NATO müdahalesiyle son bulacağına inanmak isteyen Kosova’lı Türkler, Birleşmiş Milletler - UNMIK denetiminde kurulan Kosova kurumlarında temsiliyetleri için mücadele etmek zorunda kalırlar. UNMIK raporlarında “Kosovalı Türkler”den ziyade Türkçe konuşan Kosovalılar olarak tanınmayı reddeden Türkler, tüm haklarını aramaktan vazgeçmeyeceklerdir. UNMIK Kosova’nın yönetimini, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyetinin 1974 anayasasına göre sürdüreceğini söylemesine rağmen, bu anayasanın Türklere sağladığı hakları görmezden gelmiştir. Türk siyasi partisinin çabalarıyla tüm bu haklar arayışı 27 Şubat 2008 tarihinde Kosova’nın tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesine kadar sürdürülmektedir. Bağımsızlığın ilan edilmesiyle Kosova Cumhuriyetinin anayasasına Türk kelimesi girmektedir. Ayrıca Kosova Parlamentosunda Türkler en az 2 milletvekili ile temsiliyetlerini garanti altına alırken, önemli kurumlarda temsil edilme haklarına sahip olurlar. Günümüzde Kosova’lı Türkler, devlet organlarında temsiliyetlerinin olduğu gibi dilini ve kültürünü korumak için eğitimle, dernekçilikle ve birçok farklı kültürel çalışmalarla mücadelelerini sürdürmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Kosovalı Türkler, Siyasal Partiler, Türkçe Eğitim

Name of Thesis: Turkish Political Party in Kosovo And The Position in Turkey in Management

Prepared by: Derya KALA

ABSTRACT

In the late XIV century The Turks, who settled in the Balkans and therefore in Kosovo, were able to maintain their identity until today and remain the main ethnic component of Kosovo.

XIV and XX centuries while the region was under the control of the Ottoman Empire, the Turks and all the other nations who lived without the identity constraints, with the withdrawal of the Ottomans from the region began to emigrate or became assimilated. The Turks of Kosovo began to have their national identities in 1951. Between the 1950 and 1980 towards the end of 80's, due to the repressive policies of the Serbian regime in Kosovo, the Turks of Kosovo, who had representation rights in state organs through to the initiative entitled to their national identities, handed over from all state facilities except for education in their mother tongue.

For more than ten years of this oppressive regime Kosovo Turks were inclined to believe that this will end with NATO intervention unfortunately they had to struggle with the governance of UNMIK which was representing the institutions of Kosovo established under United Nations. In the UNMIK reports "Kosovar Turks" refused to be recognized as "Turkish-speaking Kosovars" and Turks did not stop demanding justice. Language equality, the nations' education in their own languages, identity rights and equal representation started to unapplied for Turks. The Turkish political party continued their struggle for their rights until February 27, 2008, as far as Kosovo declared its unilateral independence. With the declaration of independence, Turkish wording is entered into the Constitution of the Republic of Kosovo. Furthermore, while the Kosovo Parliament guarantees representation with at least two deputies, the Turks have the right to be represented in important institutions Nowadays, the Turks of Kosovo not only represent themselves in state organs but also continue their struggling with association and many different cultural studies in order to protect their language and culture.

Key Words: Kosovo, Kosovo Turks, Political Parties, Turkish Education

ÖN SÖZ

Kosova hem yüzölçümü bakımından hemde nüfusu bakımından küçük bir devlet olmasına rağmen Balkanlarda çok önemli bir konuma sahiptir.

1999 yılında NATO müdahalesi sonucu ilk defa Sırp egemenliğinden kurtulan Kosova, Birleşmiş Milletler (UNMIK) denetimi altına geçmiştir. 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesinden 10 yıl geçmesine rağmen, Birleşmiş Milletler tarafından devlet olarak kabul edilmeyen Kosova, AB denetimi (EULEX) altında bulunmaktadır

Arnavutlar ve Sırpın milli kimliklerini korumaları açısından önemli bir yere sahip olan Kosova, Türkler için de milli kimliklerini koruma açısından bir o kadar öneme sahiptir.

Günümüzde nüfusun % 2'sini oluşturan Kosova'lı Türkler milli kimliklerini korumak için kültürel ve siyasal açıdan çok yoğun mücadele vermektedirler

Tez hazırlanırken, Priştina Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Trakya Üniversitesi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Kütüphanesinden yararlanılmıştır. Tezin güncel bölümlerinde elektronik veri tabanları, dergi ve makalelerden yararlanılmıştır.

Tez çalışmamda bana yol gösterici ve yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ'ye özel teşekkürlerimi borç bilir, ayrıca bana maddi ve manevi destek olan Eşim Erol, oğlum Ege ve kızım Defne'ye teşekkürlerimi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO, ŞEKİL, RESİM.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM: KOSOVA'NIN GENEL YAPISI VE TARİHSEL SÜRECİN İNCELENMESİ

1.1. Kosova'nın Coğrafik, Etnik ve Dini Yapısı.....	4
1.2. Tarihsel Sürecin İncelenmesi.....	8
1.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kosova.....	8
1.2.2. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında Kosova.....	10
1.2.3. Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyetinde Kosova.....	12
1.2.3.1. 1963 Anayasası.....	13
1.2.3.2. 1974 Anayasası.....	14
1.2.3.2.1. 1974 Anayasasında Türklere Tanınan Haklar16	
1.2.3.3. 1989 Anayasası.....	18
1.2.4. Yugoslavyanın Dağılma Sürecinde Kosova.....	21
1.2.4.1. BM Güvenlik Konseyinin Kararları.....	24
1.2.4.2. Rambouillet Görüşmeleri.....	25
1.3. 1999 NATO Müdahalesi ve Geçiş Dönemi.....	26
1.3.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1244 Kararı.....	30
1.3.2. Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu (UNMIK).....	31

1.3.3. Kosova Barış Gücü (KFOR).....	35
1.3.4. Kosova Geçici Anayasal Çerçevesi.....	37
1.3.5. Martti Ahtisaari Planı.....	39
1.3.5.1. Sırların Tutumu.....	41
1.3.5.2. Arnavutların Tutumu.....	41
1.3.5.3. ABD, AB ve Rusya'nın Tutumu.....	41

2. BÖLÜM: 2008 KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIĞI VE SİYASAL SİSTEMİ

2.1. Yeni Kosova Devleti.....	45
2.2. Eulex.....	46
2.3. Siyasal Sistem.....	48
2.4. Kosovadaki Siyasi Partiler.....	51
2.5. Kosovadaki Türk Siyasi Partiler.....	55
2.6. Kosovadaki Türklerin Sorunları ve Mücadeleleri.....	57
2.7. Kosova Hükümetlerinde Görev Yapmış Türkler.....	60
2.8. Kosova Yerel Yönetimlerinde Türk Partilerin Durumu.....	65

3. BÖLÜM: KOSOVA'DA TÜRK KESİMİNİN YÖNETİME KATILIMI VE HAKLARI

3.1. Kosova'daki Sivil Toplum Örgütleri.....	72
3.1.1. Sivil Toplum Örgütlerinin Listesi.....	74
3.1.2. Türk Sivil Toplum Örgütlerinin Amacı ve Yürüttükleri Faaliyetle.....	75
3.1.3. Türk Sivil Toplum Örgütlerinin Türk Siyasal Partilerle İşbirlikleri.....	76

3.2. Kosova’da Türkçe Eğitimin Durumu.....	77
3.2.1. Türkçe Eğitimin Yapıldığı Belediyeler.....	78
3.2.2. Türkçe Eğitimde Öğrenci Yoğunluğu.....	79
3.2.3. Türk Dilinde Eğitimin Avantaj ve Dezavantajları.....	84
3.2.4. Türkçe Eğitimde Kadrolar.....	86
3.2.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin Kosova’daki Türkçe Eğitime Katkıları.....	87
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	96

TABLO ve RESİM LİSTESİ

Tablolar

Tablo 1. Kosova'nın Sınır Komşularıyla Olan Uzaklıkları.....	6
Tablo 2. Kosova'daki Toplam Nüfusun Etnik Dağılımı.....	7
Tablo 3. Kosova'nın Yaş Oranına Göre Nüfusun Dağılımı.....	7
Tablo 4. 2010 Genel seçimlerinde Kosova meclisinde milletvekili dağılımı.....	61
Tablo 5. 2014 Genel seçimlerinde Kosova meclisinde milletvekili dağılımı.....	63
Tablo 6. 2017 Genel seçimlerinde Kosova meclisinde milletvekili dağılımı.....	64
Tablo 7. 2002 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı.....	65
Tablo 8. 2007 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı.....	67
Tablo 9. 2009 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı.....	68
Tablo 10. 2013 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı.....	70
Tablo 11. 2017 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı.....	71
Tablo 12. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova'da İlkokul Öğretiminde (I-V) Sınıf ve Öğrenci Sayısı.....	80
Tablo 13. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova'da Alt Orta Öğretimde (VI-IX) Sınıf ve öğrenci Sayısı.....	81
Tablo 14. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova'da Üst Orta (Lise) Öğretimde (X- XII) Sınıf ve Öğrenci Sayısı.....	81
Tablo 15. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova'da Anaokul Öğretiminde Sınıf ve Öğrenci Sayısı.....	82
Tablo 16. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova'nın Belediyelerine Göre Toplam Öğrenci Sayısı.....	83
Resimler	
Resim 1. Kosova Haritası.....	5

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AAK	: Aleanca per Ardhmerine e Kosoves (Kosova Geleceği İtifakı)
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKR	: Aleanca Kosova e Re (Yeni Kosova İtifakı Partisi)
BM	: Birleşmiş Milletler
EULEX	: European Union Rule of Law Mission in Kosovo (Avrupa Birliği Kosova Misyonu)
GİSL	: Gradjanska İnicijativa Srpska Lista (Sırp Listesi Toplum İtifakı Partisi)
İCO	: International Civilian Office (Uluslararası Sivil Kurum)
JGP	: Jedinstvena Gradjanska Parija (Birleşik Toplum Partisi)
JİAS	: Joint Interim Administrative Structure (Ortak Geçici İdari Konseyi)
JLS	: Jedinstvena Liberalna Stranka (Birleşik Liberal Parti – Sırp)
KFOR	: Kosovo Force (Kosova Koruma Gücü)
KDTP	: Kosova Demokratik Türk Partisi

KMDLNJ	: Keshilli per Mbrojtjen e te Drejtave dhe Lirive te Njeriut (Kosova İnsan Hakları ve Özgürlükleri Koruma Komitesi)
KNRP	: Kosovaki Nevi Romani Partia (Kosova Yeni Rom Partisi)
KPC	: Kosovo Protection Corps (Kosova Koruma Gücü)
KTAP	: Kosova Türk Adalet Partisi
KTB	: Kosova Türk Birliği
LDK	: Lidhja Demokratike e Kosoves (Kosova Demokratik Birliği)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik İttifakı)
NDS	: Nova Demokratska Stranka (Yeni Kemokratik Parti)
NİSMA	: Nisma Qytetare Per Kosoven (Kosova için Sivil Girişim)
PAİ	: Partia e Ashkalive per İntegrim (Aşkali Entegrasyonu Partisi)
PDAK	: Partia Demokratike Ashkalive Kosoves (Kosova Aşkalileri Demokratik Partisi)
PDK	: Partia Demokratike e Kosoves (Kosova Demokratik Partisi)
PDS	: Progresivna Demokratska Stranka (Geliştirici Demokratik Partisi)
PLE	: Partia Liberale Egjiptiane (Mısırlılar Liberal Partisi)
PREBK	: Partia Rome e Bashkuar e Kosoves (Kosova Birleşmiş Romlar Partisi)
SLS	: Samostalna Liberalna Stranka (Bağımsız Liberal Partisi – Sırp)
TDB	: Türk Demokratik Birliği
THP	: Türk Halk Partisi

- UÇK** : Ushtria Çlirimtare e Kosoves (Kosova Kurtuluş Ordusu)
- UNOSEK** : United Nations Office of the Special Envoy of the Secretary
General for the Future Status Process for Kosovo (Birleşmiş
Milletler Genel Sekreteri Kosova Özel Temsilcisi)
- UNMIK** : United Nations İnterim Administration Mission in Kosovo
(Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu İdaresi)
- VV** : Vetevendosje (Kendin Karar Al Partisi)
- YFC** : Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti
- YSFC** : Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti

GİRİŞ

“Kosovalı Türkler”, hemen her zaman bölgede tartışmalara veya belirsizliklere sebep olmuştur. Tartışmalar veya belirsizlikler Kosovalı Türkler kimdir? sorusu ile başlamaktadır.

Kosovada yaşayan diğer topluluklar ve özellikle de arnavutlar “Kosova’da Türk yoktur”, ve Türklere Osmanlı zamanında Türkleşmiş ve Türkçe konuşan Arnavutlar gözüyle bakılmaktadır. Hatta dönem dönem Arnavut bilim insanları bile bu iddalarını eserlerine yansıtılmışlardır.

Kosova’lı Türkler açısından bakıldığında ise, 500 yıl bu topraklarda hüküm sürmüş Osmanlıların torunları olarak günümüze kadar varlıklarını ve kimliklerini korumuş birer topluluklardır. 500 yıl boyunca bu topraklar onların vatanları ve onlar da bu toprakların temel unsurlarıdır.

Osmanlı döneminde bölgede birlikte yaşamış olan Kosovalı Türkler ve Arnavutlar arasında sadece dil farkı vardır. Kültürleri, örf ve adetleri aynıdır. Birbiri ile evlenen bu iki etnik gurup arasında kimlik değiştirmeye de çok sık rastlanır. Türklerin Arnavutlaştığı gibi, Arnavutların da Türkleştiği gözlenmektedir. Fakat Osmanlıdan hemen sonraki bölgenin nüfus dağılımına ve şimdiki nüfus dağılımına bakıldığında Türklerin çok daha fazla Arnavutlaştığı görülmektedir. Bunun en büyük sebebi de ister Yugoslavya Krallığı zamanında, ister II. dünya savaşından sonra Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nin kurulmasından 1951 yılına kadar Türklerin eğitim ve kültürel haklarının ellerinden alınması gösterilebilir.

Bu çalışmamızın konusu Kosovalı Türklerin, Osmanlı’nın bu topraklardan çekilmesiyle birlikte yüzyılı aşkın bir dönemde meydana gelen rejim değişiklikleri sonucu, kimliklerini koruma çabaları ve bu mücadeleleri esnasında bu farklı rejimlerde verdikleri eğitim, kültür, kimlik ve temsiliyet mücadeleleri süresince Türk temsilcilerin bunları ne kadar başarabildiklerini ifade edebilmektir.

Günümüzde Kosova’da Türklerin sayısının ne kadar olduğunu tam olarak bilmek neredeyse imkansızdır. Arnavutlarla ortak kültür, örf ve adetlere sahip olan Türklerin sayısı 2011 yılında yapılan sayımlara göre 19.568 (%1.12), oysa Sırp rejmi sırasında 1991 yılında yapılan sayımlarda Türklerin sayısı 12.000 civarındaydı. 20

yıllık bir süreçte farklı iki rejim sırasında Türk nüfusun oranında %40 lık bir değişimin bölgede kimlik değiştirmenin ne kadar fazla yaşandığını göstermektedir. Türklerin siyasi temsilcileri ve ileri gelenleri ise, bağımsızlık sonrası Kosova’da Türklerin sayısı hakkında yaklaşık 70.000 ile 150.000 sayılarını telaffuz etmektedirler.

Bu çalışma Kosova’nın tarihi boyunca ve özellikle de Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nde, NATO müdahalesi sonrası Kosova ve 27 Şubat 2008 Kosova’nın bağımsızlığını ilan etmesinden günümüze kadar Kosova Cumhuriyeti’nde Kosovalı Türklerin anayasal hakları, devlet organlarında temsiliyetleri, eğitim ve kültürel faaliyetlerini kapsamaktadır.

Çalışmada Türkçe İngilizce, Sırpça ve Arnavutça literatürler taranmıştır. Çalışmada, 1951 yılında Türkçe eğitimin başlamasına tanık olmuş 3 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. 1991 yılında kurulan Türk Demokratik Birliği (TDB) kurucu üyesi Ferhat Derviş ve Genel Sekreteri Fevzi Karamuço ile görüşmeler yapılmıştır. Yugoslavya döneminde hukukçuluk yapmış ve 2010 yılından günümüze kadar Kosova Merkez Seçim Komisyonu üyesi olan Ercan Şpat ile Kosova’daki seçimler ve seçim sonuçları konusunda görüşme yapılmıştır. 1999 yılında kurulan Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) kurucu başkanı, 5 dönem Kosova Parlamentosu Milletvekili ve 4 dönem bakanlık yapmış Mahir Yağcılar ile görüşme yapılmıştır. Ayrıca 2’nci dönem Kosova Anayasa Mahkemesi görevini sürdürmekte olan Altay Suroy Recepoğlu ile görüşme yapılmıştır.

Çalışmada Kosova’nın tarihi boyunca meydana gelmiş rejim değişiklikleri ve bu rejim değişikliklerinden Türklerin nasıl etkilendikleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde, Kosova’nın tarihçesi ve Osmanlı döneminden sonra Sırp Krallığı, YSFC’de anayasal değişikliklerle Türklere sağlanmaya başlanan anayasal haklar, YSFC dağılma süreci ile NATO müdahalesi ve Kosova’da geçiş döneminde Türklerin durumu anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde 2008 yılında Kosovanın bağımsızlığını ilan etmesiyle kurulan parlamento, anayasa, devlet kurum ve kuruluşları, bakanlıklar, Türk siyasi partileri ve bu partilerin seçimlerde elde etmiş oldukları sonuçlar sonucu

milletvekili, bakan, bakan yardımcılıkları ile Türkleri temsil etmeleri, Belediyelerde Türk partilerinin elde etmiş oldukları sonuçlar sonucu belediye meclis üyelikleri, belediye başkan ve başkan yardımcılıkları gibi Kosova'lı Türklerin temsiliyetleri gösterilmeye çalışılmıştır. Türklerin Kosova'daki nüfusu konusunda Kosova İstatistik Kurumu'ndan bilgiler alınıp tablolar şeklinde verilmiştir. 2001, 2004 ve 2007 yılında Kosova'da seçimleri UNMIK yaptığı için partilerin elde etmiş oldukları sonuçları günümüz Merkez Seçim Komisyonu ile dahil paylaşmadığından dolayı tüm partilerin oy oranlarına ulaşmamız mümkün olmamıştır. Sadece Kosova Demokratik Partisi'nin bu 3 seçimdeki oy sayısı, oranı ve milletvekilleri, bakan ve bakan yardımcılıkları bilgilerine ulaşılabilmiştir. 2010, 2014 ve 2017 seçim sonuçları ise tablolar şeklinde verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Kosova'da Türk kesimin yönetime katılımı ve haklarının yanısıra Kosova'da faaliyet göstermiş ve hala günümüzde faaliyetlerini sürdürmekte olan Sivil Toplum Kuruluşları, Kültür ve Sanat dernekleri liste şeklinde verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Kosova'lı Türklerin varoluş sebebi Türkçe eğitim detaylı şekilde anlatılmış ve son eğitim öğretim yılında sınıf, okul ve belediyeler bazında öğrenci sayıları tablolar şeklinde verilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ulaşılan bilgi ve gerçekleşen olaylar göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM: KOSOVA'NIN GENEL YAPISI VE TARİHSEL SÜRECİNİN İNCELENMESİ

1.1. Kosova'nın Coğrafi, Etnik ve dini Yapısı

Coğrafi konum olarak Kosova, Avrupa kıtasının güneyinde, Balkan yarımadasının kuzeyinde yer alan bir ülkedir. 10.887 km²lik alana, yaklaşık 2 milyon nüfusa sahip olan Kosova'nın kuzeybatısında Karadağ, kuzey doğusunda Sırbistan, güneyinde Makedonya ve güneybatısında Arnavutluk yer alır. Coğrafi olarak Balkan yarımadasının merkezinde yer alması Adriyatik ve Ege Denizine en kısa ulaşım yolunu oluşturur¹. Kosova'da iklim karasal iklimdir. Yazları sıcak, kışları ise soğuk geçer.

Balkanlarda en önemli konuma sahip olan Kosova'nın başkenti yarım milyonu geçkin nüfusu ile Priştina'dır. Diğer önemli şehirleri arasında Prizren, Cakova, Ferizay, İpek, Gilan ve Mitrovitsa sayılabilir. Belediyeleri; Deçan, Dragash, Ferizaj, Fushe Kosove, Dragash, Gjilan, Kline, Prizren, Priştine, Peje, Podujeve, Lipljan, Drenas, İstok, Kaçanik, Kaminice, Leposaviç, Malisheve, Mitrovice, Novoberde, Obiliq, Rahovec, Shterpce, Stimlje, Skenderaj, Suhareke, Viti, Vushtrri, Zubin Potok, Zvecan'dır².

Kosova'nın %36.5ini havza araziler kaplamaktadır. Bu havzaları Lab, Kriva, Reka, İbar ve üst Marova'nın nehir vadileri kuşatmaktadır.

Dağlık araziler ise yüzeyin %37'sini oluşturur. Güneyinde Sharri dağları, batısında Bjeshket e Nemuna dağları, kuzeyinde ise Kopaonik dağları bulunur.

En büyük nehirleri İbar, Beyaz Drina, Lepenci, Sitnitza ve Binça Morava'dır. Su kaynaklarının yanında Kosova, zengin madenlere sahiptir³.

¹ Fatma Taşdemir, Pınar Yürür, "Kosova Sorunun Tarihi ve Hukuki Değerlendirilmesi", G.Ü.I.I.B.F. Dergisi, 3/99, s. 135.

² "Kosovo" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>(17.06.2016)

³ Murat Yılmaz, Bağımsızlık Yolunda Kosova, İslam Coğrafyası Dizisi, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2005, s. 13-14.

Resim 1. Kosova Haritası⁴

10.887 km²'lik alanıyla, Balkanların küçük ama geçmişte olduğu gibi gelecekte de sadece Balkanlar için değil; tüm komşu coğrafya için de büyük krizlere sebep olacak bir bölgedir⁵. Bölge ülkeleri açısından baktığımızda; başta Sırbistan için Kosova toprak bütünlüğünün sağlanması açısından önem taşımakla birlikte sahip olduğu linyit, kurşun, çinko gibi zengin yeraltı kaynaklarıyla da Sırbistan enerjisi için ayrı bir önemdedir.

Karadağ, Kosova'nın denize çıkış noktalarından birisidir. Bu itibarla Kosova, Karadağ için bu ülke üzerinde baskı unsuru oluşturma riskini taşımaktadır.

Makedonya açısından Kosova, bu ülkenin içinde barındırdığı Arnavut nüfus bağlamında kilit bir ülke konumundadır⁶.

⁴ Kosovo Statistical Office, <http://esk.rks-gov.net/ENG/geographic> (12.10.2010)

⁵ Halil Akman, Paylaşılmayan Balkanlar, Siyaset Bilimleri, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s. 227.

⁶ Pınar Yürür, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve Balkanlarda Son Durum" Karasam Bülteni, Aylık Strateji Toplantıları, Temmuz 2009, s.9.

Arnavutluk açısından bakıldığında, yaklaşık olarak Balkanların dağılan coğrafyasında 7 milyon nüfus Arnavut yaşamaktadır. Arnavutluk dış politikasının da önemli yeri kendi sınırları dışında yaşayan bu Arnavutları korumaktır. Arnavutluk en başından beri Kosova'yı desteklemiş, Kosova'da ki Arnavut haklarını korunmasını savunmuştur. Ayrıca Arnavutluk'un en önemli ticari ortaklarından biridir.

Tablo 1. Kosova'nın Sınır Komşularıyla Olan Uzaklıkları⁷

Arnavutluk	111.8 km
Makedonya	158.7 km
Karadağ	78.6 km
Sırbistan	351.6 km
Toplam	700.7 km

Demografik yapısına bakıldığında; Kosova'nın değerli stratejik konumu ve coğrafyası, Balkanlarda savaş ve karışıklıkların önemli merkezlerinden olması, demografik yapısını sürekli etkilemiş ve değişmesine sebep olmuş; bu bölgeye hükmedenler kendi nüfusunu artırma politikasını uygulamışlardır.

Kosova İstatistik Raporuna göre Kosova'da Nisan 2011'de yapılan en son nüfus sayımında 1.815,048 kişi olduğu söylenmektedir. Nüfus yoğunluğu ise 179.7kişi/km²'dir. Nüfusunun etnik yapısına baktığımızda; toplam nüfusun %92'sini Arnavutlar, %8'ini (Sırlar, Boşnaklar, Goralılar, Romalılar, Türkler, Aşkaliler, Mısırlılar) oluşturur⁸. Kosova, Balkanlarda Arnavutların nüfus açısından en yoğun yaşadıkları ikinci bölge sayılmaktadır⁹. Arnavutluk'ta 3.500.000 (%95), Kosova'da 1.800.00 (%90), Makedonya'da 700.000 (%35), Yunanistan'da 500.000 (%5), Sırbistan'da 100.000 (%1) civarında Arnavut'un yaşadığı görülmektedir.

⁷ Kosovo Statistical Office <http://esk.rks-gov.net/eng/> (erişim) (19.05.2011)

⁸ "Kosovo" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (erişim)

⁹ Bilgin Çelik, Vesayeten Bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci

Tablo 2. Kosova'daki Toplam Nüfusun Etnik Dağılımı

	Arnavut	Sırp	Türk	Boşnak	Rom	Diğer	Toplam
Ekek	829,030	14,261	9,727	14,095	2,920	5,867	875,900
Kız	815,835	13,722	9,841	14,894	2,940	6,693	863,925
Toplam	1,644,865	27,983	19,568	28,989	5,860	12,560	1.739.825
%	% 94,5	% 1,6	% 1,1	% 1,7	% 0,3	% 0,8	100%

2011 Yılında Kosova'da yapılan nüfus sayımlarında Kosova'da hangi dillerin ne oranda kullanıldığı da araştırılmıştır. Sayım sırasında sorulan sorulara verilen cevaplar doğrultusunda ana dilleri dışında Kosova'daki diğer dilleri konuşabildikleri gözlenmiştir. 1,673,234 (Toplam nüfusun %96,2) kişi Arnavutça dilini konuşabildiğini, 283,574 (Toplam nüfusun %16,3) kişi Sırpça dilini konuşabildiğini ve 69,297 (Toplam nüfusun % 4) kişi Türkçe konuşabildiğini belirtmişler.

Kosova'da ki nüfusun ciddi bir kısmını gençler oluşturmaktadır. Ayrıca Avrupa'nın da en genç nüfusunu oluşturmaktadır. Kosova'daki gençlerin nüfus oranı % 52 civarındadır. Nüfusun toplam yaş ortalaması % 26,3'tür. Böylesine genç bir nüfusa sahip olması Kosova'daki doğurganlık oranının da yüksek olduğunun işaretidir²⁴.

Tablo 3. Kosova'nın Yaş Oranına Göre Nüfusun Dağılımı¹⁰

0-14 yaş arası	% 33
15-64 yaş arası	% 61
65 ve üzeri	% 6

Dini açıdan baktığımızda nüfusunun %90'ından fazlasını oluşturan Arnavutların %3'lük bir Katolik nüfus dışında tamamının Müslüman olduğunu

¹⁰ Kosova Statistical Office (erişim) <http://esk.rks-gov.net/eng/>

söyleyebiliriz. Ülkedeki Sırp, Karadağlı ve bir kısım Çingene nüfus dışında kalan Boşnak, Türk ve diğer nüfusun büyük ölçüde Müslüman olduğunu ifade edebiliriz²⁶. Bu anlamda Kosova nüfusunun %95'e varan bir kısmı (Sünni) Müslüman'dır. Fakat son zamanlarda özellikle 1999 savaşıdan sonra Kosova'da ciddi boyutta misyonerlik faaliyetleri gerçekleşmiş, özellikle Katolikler tarafından gençlere yönelik kurs adı altında birçok misyonerlik faaliyetleri düzenlenmiştir.

1.2. Tarihsel Sürecin İncelenmesi

Uzun yıllar Roma İmparatorluğu daha sonralarında 6.yy.da Avarlar, 7.yy'da Slavlar, 10yy.da Bulgar hâkimiyetine giren Kosova daha sonra tekrar Bizanslılar ve 13.yy.da ise Sırp'ların hâkimiyetine girmiştir. Bundan sonra uzun bir dönem Osmanlı denetimine geçmiştir.

1.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kosova

28 Haziran 1389'da Birinci Kosova savaşında Sırp'lar Osmanlı İmparatorluğuna karşı yenilmiş ve Kosova Osmanlı imparatorluğuna bağlanmıştır. Birinci Kosova Savaşı'nı kazanmış gibi davranan Sırp'lar, 28 Haziran tarihini en kutsal günleri saymakta ve Vidovandan adı altında kutlamaktadırlar.

Sırp'lar için bugünün önemini en iyi anlatan örnek; 1389 Kosova savaşının yapıldığı yerde, bir anıt üzerinde şu yazılı sözlerdir: "Sırp olan veya Sırp kökenli olup da Kosova'ya savaşa gelmeyen, hiçbir zaman torunu olmasın"¹¹. Bu sözler Sırp'ların ne kadar kinci duygulara sahip olduğunu gösterir ve Sırp'ların bu savaşı kaybettiklerini asla kabullenmediklerini gösterir. Ayrıca savaşta I. Murat'ı öldüren Sırp Knezi çatışma alanında ölmüştür. Sırp'lar tarafından Knez Lazar, aziz unvanını almıştır. Yapılan bu savaş ile birlikte bundan sonraki dönem Sırp milliyetçiliğinin başlangıcı olmuştur. Savaşı kaybeden Sırbistan 1389 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Fakat Sırp'lar Osmanlı denetimi içinde yenik düşünceye kadar

¹¹ Emir Türkoğlu, a.g.m., s. 104.

direnmeye devam etmişlerdir ve 1448 yılında İkinci Kosova Savaşı gerçekleşmiştir. Bu savaş ile Osmanlının bölgedeki hâkimiyeti tamamen kökleşmiştir¹².

Balkan tarihinde Osmanlı dönemin başlaması Kosovalı Arnavutlar için hayati önem taşımıştır. Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca Kosova'da, Sırp nüfusu gittikçe azalırken, Arnavut nüfusu da buna ters oranla artmıştır¹³. Yaklaşık 400 yıl Osmanlı imparatorluğu yönetimi altında kalan Arnavutlar, Osmanlı yönetimine hizmet vermiştir ve yönetime hizmet veren 292 sadrazamdan 28'i Arnavut asıllıdır. Arnavutlara karşı bu ayrıcalığın tanınmasında şüphesiz ki Arnavutların Müslümanlığı seçmiş olmalarının büyük payı vardır. Arnavutlar Osmanlı yönetimiyle sıkı bağlarla bağlıydı. Başta direnen ve 1517 yılına kadar çete savaşlarını sürdüren Arnavutlar, 1517'den 1912 yılına kadar uzun süre Osmanlı İmparatorluğu'nda barış içinde ve sorunsuz şekilde yaşamışlardır¹⁴.

Fakat 19.yy.da Avrupa'da başlayan milliyetçilik akımları Balkanlara da sıçramıştır. Balkanlarda Osmanlı hâkimiyeti yavaş yavaş zayıflamaya başlamıştır. 1830 yılında Yunanistan, ardından 1878'de Sırbistan ve Karadağ, 1908'de ise Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederek tek tek Osmanlı Devleti'nden ayrılmışlardır. Arnavutlar ise kendi uluslarını diğer uluslara göre daha geç kurabilmişlerdi. Çünkü Müslüman olan Arnavutlar, imparatorluğun asli unsurları olarak Osmanlı Devleti'ne sıkı geleneksel bağ ile bağlıydılar fakat Balkanlardaki diğer ulusların milliyetçi hareketleri Arnavutları endişelendirmiştir¹⁵.

Osmanlı yönetiminde İşkodra, Manastır, Kosova ve Yanya gibi vilayetlerde yaşayan Arnavutlar bazı krizlere yol açmıştır. 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşmasında öngörülen Arnavutların yaşadığı bölgelerin çoğunluğunun büyük devletler arasında paylaşılması tasarılarına karşı çıkıp "Prizren Birliği" altında örgütlenerek ayaklanmışlardır¹⁶.

¹² Emir Türkoğlu, a.g.m., 108.

¹³ Erhan Türbedar, a.g.m. s. 81.

¹⁴ Halil Akman, a.g.e., s. 280.

¹⁵ Nuray Bozdora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve günümüze Etkileri", (Ed.), Erhan Türbedar, Avrasya Dosyası, ASAM, 2008 Cilt.14 sayı.1 Ankara, s. 112.

¹⁶ M.Hatipoğlu,Çamerya Arnavutları,(der.) Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdag) Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, Ankara, 2007, s.450.

13 Haziran 1878'de Berlin'de toplanan Büyük Güçler Arnavut milleti kaderi hakkında karar almışlardır¹⁷. Bu kararlar Arnavutlar hayal kırıklığına uğramışlardır.

20 Aralık 1912 tarihinde düzenlenen Londra Konferansı'nda, Arnavutluk devletinin kurulması ilke olarak kabul edilmiştir. Birinci Balkan Savaşı'nı sona erdiren Londra Barış Antlaşması'nda Arnavutluk'un haritası Büyük devletler tarafından çizilmiştir. Çizilen haritayla bölgedeki Arnavut nüfusun yarısından fazlası Arnavutluk sınırları dışında kalmıştır¹⁸.

Balkan savaşlarından sonra Sırp hâkimiyetine geçen Kosova, 1913 tarihinde sömürgeleştirme sürecinin başlangıcı olmuştur. Bu süreç sonunda, bölge de %25 olan Sırp nüfusunun %33'lere yükseldiği gözlenmiştir¹⁹. Bu dönemden sonra Sırlar hep bu bölgeyi Arnavutlardan arındırmaya çalışmışlardır. Kosova Sırların hâkimiyetindeydi fakat hâlâ tam olarak sınırları çizilmemiştir.

I. Dünya Savaşı yıllarında Kosova toprakları, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ordularının işgaline uğramıştır. Bu tarihlerde Sırlardan kurtulma fikriyle hareket eden Kosovalı Arnavutlar Avusturya işgalini desteklemiştir. Savaşın sonunda Avusturya-Macaristan ordusu Balkanlarda yenilgiye uğramış, Bulgaristan ise İtilaf devletleri ile ateşkes antlaşması imzalamıştır. Kosova ise tekrar Sırp hâkimiyetine girmiştir.

1.2.2. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında Kosova

1878 yılında Osmanlıdan bağımsızlığını kazanan Sırbistan'ın başlıca amacı büyük bir Slav devleti kurmaktır. Güney Slavları (Yugo-Slav) için düşünülen topraklar, Makedonya'dan Slovenya'ya kadar uzanıyordu²⁰.

Bundan böyle Arnavutlar ile Sırlar sürekli toprak mücadelesi içine gireceklerdir²¹. Kosova, Birinci Dünya Savaşı sonunda kurulan Sırp-Hırvat-Sloven

¹⁷ Aktan Hamza, Makedonya-Arnavutluk İlişkilerinde Arnavut Sorunu, Logos-A Üsküp, 2007, s.75.

¹⁸ Hamza, a.g.e., s.65.

¹⁹ Yılmaz, a.g.e., s.34-35.

²⁰ Taşdemir, Yürür, a.g.m., s.136.

²¹ Emir Türkoğlu, a.g.m., s.109.

Krallığı içerisinde yer aldı ve herhangi bir statüye sahip değildi. Ocak 1929'da başa geçen Kral Aleksandar Karadjordjeviç, parlamento ve 1921 Anayasası'nı feshederek yönetimi ele almıştır. Ekim 1929'da Sırp egemenliği pekiştiren "yeni bir anayasa ile devleti" Yugoslavya Krallığına dönüştürmüştü.

Balkan savaşlarının ardından Sırp denetimine geçen Kosova'da Sırpların izlediği politika, Kosova'yı Sırplarla doldurmak, Arnavutları da bölgeden uzaklaştırmak olmuştur²². Özellikle 1918-1941 arasında Belgrad, Kosova üzerinde kolonizasyon politikasını devam ettirmiştir. Kosovalı Arnavutları ve diğer Müslümanları zorla Türkiye'ye ve diğer ülkelere göç ettirmiştir. (Arnavut kaynaklarına göre 300 bin Arnavut Sırp tarafından Kosova'dan kovulmuş, yerlerine ise yaklaşık 60 bin Sırp yerleştirilmiştir).

Sırp Sloven Hırvat Krallığı 1929 yılında I. Yugoslavya Krallığı olarak adını değiştirmişti fakat I. Yugoslavya Krallığın ömrü pek uzun sürmemişti²³. İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar Yugoslavya Krallığı Mihver devletlerin işgaline uğramasıyla krallık ortadan kalkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Kosova, Makedonya ve Arnavutluk, İtalyanların, Almanların ve Bulgarların denetimine geçmişti. İtalyanların denetiminde olan Arnavutlar ilk defa "Büyük Arnavutluk"a bu dönemde kavuşmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Kosova, tekrar Sırp eline verilmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı sırasında binlerce Sırp Kosova'yı terk etmişti²⁴ ve Sırpların bu bölgede nüfus sayısı gittikçe azalmaya başlamıştı. Sırp kaynaklarına göre; İkinci Dünya Savaşı yıllarında 80 bin-100 bin kadar Arnavut, anavatanları Arnavutluk'tan göç edip Kosova'ya yerleşmiş, aynı dönemde ise 150 bin Sırp ve Karadağlı Kosova'dan ayrılmıştır. Faşist işgal sona erince Kosova tekrar Sırpların kontrolüne geçmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın Almanya'ya teslim olması üzerine Tito tarafından kurulan meclis 1943 yılında Yugoslavya ilan edilerek monarşi yıkılmıştır. Bu olaydan sonra Kosova, Yugoslavya'ya bağlı bir eyalet statüsüne

²² Erhan Türbedar , a.g.m., s. 82.

²³ Yılmaz, a.g.e., s. 36.

²⁴ Emir Türkoğlu, a.g.m. s. 110.

geçmiştir. Kurulan yeni Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nde yönetimin uyguladığı baskı politikası sonucu tekrardan göçler devam etmiştir, özellikle Müslüman topluluğunun Türkiye'ye göçü devam etmiştir²⁵.

1.2.3. Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyetinde Kosova

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Tito bütün halkları bir araya getirerek Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti sekiz birimden oluşmaktaydı. Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti'nin altı cumhuriyeti Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Bosna Hersek ve Karadağ, iki özerk bölgesi Kosova ve Voyvodina'dan ibaretti. Bu Cumhuriyetin tohumları İkinci Dünya Savaşı sırasında atılmaya başlamıştı. 1943 yılında bu sistemin mimarları cumhuriyet statüsünün uyruklara verilmesine karşı olduklarını fakat bunun uluslar için hak edilmiş olduğunu düşünmüşlerdir. Çünkü Sırp, Hırvat, Boşnak, Makedon, Sloven ve Karadağ uluslarının anavatanları/devletleri bulunmaktadır. Ancak, Arnavutların ve Macarların Yugoslavya'nın dışında da bir anavatanları/devletleri bulunmaktadır²⁶. Tito ve sosyalist liderliğin oluşturduğu Yugoslavya'da Kosova'ya 1946'da sınırlı yetkilere sahip Sırbistan'a bağlı "özerk toprak" statüsü verilmiştir²⁷. 1946 Anayasasında da Kosova'ya, Voyvodina'ya kıyasla daha dar çerçevede bir özerklik verilmesi Tito önderliğindeki komünistlere karşı duyulan kızgınlığı arttırmıştır. Yaşanan bu gelişmeler daha başlangıçtan itibaren Kosova Arnavutlarının kendilerini Yugoslavya federasyonunun bir parçası olarak görmemeleriyle sonuçlanmıştır²⁸. Fakat bu statü, en azından pratikte Kosova Arnavutlarını 1913 yılından beri altında buldukları Sırp hâkimiyetinden kurtarmaktaydı.

Yugoslavya'nın Tito yönetimi altındaki bu versiyonu, devlete şeklini veren sosyalist ilkeler ve halkların ulusal amaçları ile uyumlu bir Yugoslavya yaratmak düşüncesinden doğmuştur. Buna göre eski Yugoslavya toprakları federatif yapı

²⁵ Konya Ticaret Odası, "Kosova Cumhuriyeti Ülke Raporu", Etüd-Araştırma Servisi, Haziran, 2009. (Erişim), <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/kosova.pdf> 11.11.2010.

²⁶ Hüseyin Emiroğlu, a.g.e., s. 100.

²⁷ Numan Baş, a.g.e., s. 12.

²⁸ Hüseyin Emiroğlu, a.g.e., s. 94.

altında idari ve siyasi açıdan yeniden taksim edilmiştir. Bu taksimatta belirleyici olan temel kıstas ise “kurucu uluslar” ile “ulusallıklar” idi. Buna göre; Hırvat, Sloven, Sırp, Makedon ve Karadağlılar “ulus” olarak görülürken, bunun dışında kalan ve Yugoslavya dışında ulus devletleri bulunan etnik gruplar (Arnavut, Macarlar v.b.) “milliyet” olarak kabul edilmiştir. Bu kıstaslara göre ülke idari ve siyasi açıdan ulusların oluşturduğu altı “kurucu cumhuriyet” ile Sırbistan’a bağlı iki özerk bölgeye” ayrılmıştır. Bu yeni idari yapılanma Kosova Arnavutlarını Sırbistan’ın siyasi sınırları içine sokarken, Kosova dışında kalan diğer Arnavutları da Makedonya ve Karadağ cumhuriyetlerinin siyasi sınırları içine sokmuştur²⁹.

1.2.3.1. 1963 Anayasası

1953 Anayasası, otonom bölgelere kendi hükümetini kurma hakkını veriyordu. 1963’teki yeni Yugoslavya anayasası da Kosova’nın“ özerk” statüsünü olabilecek en düşük noktaya indirdi. Tarihinde ilk kez Kosova’nın anayasal statüsü federal düzeyde tamamen ortadan kaldırılmış ve tamamen Sırbistan Cumhuriyeti’nin iç düzenlemelerine bağlanmış oluyordu³⁰. Tekrar 1963 Anayasasında değişiklikler yapıldı. Yapılan bu hamlede klasik anayasaların dışına çıkıldı. Tito konuyu açıklarken, “Anayasanın amacı elden geldiği kadar halka yakınlaştırılması, onun temel elemanı olan üretici insan, köylü, işçi veya başka vatandaşın kenetlenmesidir” demiştir.

1960’larda Kosova’nın statüsü konusunda Arnavutların yaptıkları gösteriler yüzünden, Tito önce 1963’te, sonrada 1969’da Kosova Arnavutlarına Kosova yönetimi üzerinde daha fazla yetki vermiştir³¹. 1963 Anayasası tüm kurum ve kuruluşları, sağlık, sosyal, eğitim, kültür, bankalar, kamu yönetimi ve yönetim organlarını toplumun tüm kesimleri seçme hakkına sahip oluyordu. 1946 Anayasasına göre Kosova’nın yetkileri, 1963 anayasasında daha da genişletildi.

²⁹ Numan Baş, Kosova Sorunun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s. 12-13.

³⁰ Noel Malcolm, a.g.e., s382

³¹ Emir Türkoğlu, a.g.m., s. 12.

Ancak bu değişiklik Arnavutları tatmin etmedi. Arnavutlar, Karadağlılara, Slovenlere tanınan Cumhuriyet statüsünün kendilerine de verilmesini istiyorlardı.

1966 sonrası dönemde Arnavutlara çeşitli tavizler verilmeye başlamıştır. Mart 1967’de 16 yıldır ilk kez Kosova’yı ziyaret eden Tito, halkın önünde buradaki koşullarla ilgili bazı eleştirileri dile getirerek, fabrikalarda Sırp lar tercih ediliyorsa, aynı vasıfları taşıyan Arnavutlar çevriliyorsa, eşit haklardan söz edilemez demiştir³². Tito’nun Kosova ziyareti gerçekleştirdikten sonra Anayasa’da değişiklikler yaparak 1968’de federal parlamentoda Kosova’ya yürütme ve idari yetkiler verdi. Kosova 1969’da kendi anayasasını meclisten geçirdi³³.

1968 yılında başlayan Avrupa genelinde yaygınlık kazanan öğrenci gösterilerinin dalgası Kosova’ya da ulaşmıştı. Priştine Üniversitesinin önünde, çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu Kosova Arnavutlarının gösterilerin de, Cumhuriyet statüsü talebi bir kez daha gündeme getirildi³⁴. Genel olarak baktığımızda; Tito Yugoslavya’yı kurarken egemen ulus olan Sırp ların Yugoslavya’ya hâkim olmalarını önlemek istemiştir. “Zayıf Sırbistan, güçlü Yugoslavya” formülü altında hareket edip özellikle 1960’ lardan itibaren idari sistemde âdemi merkezîyetçi bir yapılanmaya gitmiştir ve iki özerk bölgenin yetkilerini artırmaya çalışmıştır³⁵.

1.2.3.2. 1974 Anayasası

1963 Anayasasında Arnavut ulusal çıkarlarının düştüğü en dip nokta, 1974’de en azından anayasa teorisine ilişkin konularda bir doruğu temsil etmiştir. 1974 Anayasası Kosova ve Vovvodina özerk bölgelerine çoğu bakımdan altı cumhuriyetle eşit statü tanımıştır. Yugoslavya’nın ana federal organlarına kendi temsilcilerini göndermelerini sağlamıştır³⁶. Ayrıca 1974 Anayasasıyla özerk bölgelerin kendi anayasalarını çıkarma hakları doğmuştur. Kosova ve Vovvodina’nın onayı olmadan

³² Noel Malcolm, a.g.e., s. 383.

³³ İskender Hyseni, Kosovo In The International Court Of Justice, Priştina, 2010, s. 137.

³⁴ İrfan Kaya Ülger, Yugoslavya Neden Parçalandı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003. s. 71-72.

³⁵ İlhan Uzgel, “Yugoslavya Federasyonundan Sırbistana”, (Der.) Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ) Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, Ankara, 2007, s. 450.

³⁶ Noel Malcolm, a.g.e., s. 383.

Sırbistan anayasasına ekleme ve çıkarma yapılmayacaktır. (O zamana dek anayasaları ya da yasaları Sırbistan Meclisi tarafından bildiriliyordu.) Ayrıca Cumhuriyet seviyesinde alınan kararlarda, özerk bölge temsilcilerinin veto hakkı vardı³⁷. 1974 Anayasasının metninde Yugoslavya, “özgür, eşit milletler ile milliyetlerden oluşan federal bir cumhuriyet” diye tanımlanmış, aynı zamanda önemli bir adımla yeni bir ilke beyan edilmişti; İşçiler ve milletler ile milliyetler, Sosyalist Cumhuriyetlerde ve Sosyalist Özerk bölgelerde kendi egemen haklarından yararlanırlar³⁸.

Kosova, 1974 Anayasası altında kendi Anayasasını yayınlamış ve kendi Anayasa Mahkemesini kurmuştu. Diğer altı devlet gibi eşit statüde, federal yapıda doğrudan temsil etme hakkına sahip olmuştu. Bir de federal mahkemede ayrı, anayasa mahkemesinde ayrı temsil ediliyordu. Kosova kendi milli bankasına, yargı mahkemesine, kendi idari yapısına sahip olmuştu³⁹. 1974 anayasası diğer cumhuriyetlerle eşit statüde olmasını sağlamışsa da, Kosova ve Voyvodina’ya istediği zaman ayrılma hakkı tanımamıştır.

1974 Anayasasıyla birçok hak kazanan Arnavutların bu durumundan Sırlar rahatsızlık duymuşlardır. Çünkü Sırların federasyon üzerindeki egemenliğini kısıtlanmıştır, bu nedenle de Sırlar yavaş yavaş Yugoslavya’nın geri kalmış bölgesi olan Kosova’yı terk etmeye başlamışlardır. Sırlar sadece bu sebepten dolayı Kosova’yı terk etmiyorlardı. Sırbistan’da veya diğer cumhuriyetlerde yaşam standardının Kosova’nın çok üstünde olması, bölgeden Sırların nüfusun ayrılmasının temel nedenini oluşturuyordu. 1938 yılında Arnavutların Kosova genel nüfusu içerisindeki oranı %68 düzeyindeydi. Yukarıda ifade edilen faktörlerin etkisiyle Arnavutların bölge nüfusu içindeki oranı, 1981’de % 77’ye, 1991’de ise % 85’e ulaşmıştır.

³⁷ Numan Baş, a.g.e., s. 15.

³⁸ Noel Malcolm, a.g.e., s. 386.

³⁹ İskender Hyseni, a.g.m., s. 140.

Kosova'daki olaylar 1974 Yugoslav Anayasası ile bu bölgeye verilen kapsamlı özerkliğin 1980 sonrasında yeterli olmaması ve Arnavutların Yugoslavya içerisinde yedinci cumhuriyet olmaya çalışması ile başlamış⁴⁰;

1970-80 arası dönemde kötü ekonomik şartlar ve işsizliğin artması, Yugoslavya'nın diğer bölgelerine göre Kosova'nın daha geri kalması, 1981'de Priştine'de öğrenciler tarafından protesto edilmiştir. Kosova'daki Arnavut sorunu 1980'lerin sonuna kadar şiddetini arttırırken; 1982'den sonra belirli aralıklarla gösteriler, boykotlar şeklinde sürmüştür.

1970'li ve 1980'li yıllar boyunca Kosova'nın ekonomik durumu çok kötü durumdaydı. İşsizlik oranının 1971'de %18.6 oranından, 1981'de %27.5 yükselmesi Arnavutlar arasında bir takım huzursuzluklara yol açmıştır. Bu dönemde devlet kuruluşlarında çalışan çok sayıda Arnavut işlerinden çıkarılmıştır⁴¹. Özellikle 1980'lerde Tito'nun ölmesinden sonra Sırp baskına maruz kalan Arnavutlar, 1981-1989 yılları arasında, çoğu Arnavut bilim adamları, siyasiler, öğretmenler, hâkim ve diğerleri cezaevlerine atılmışlardır. Resmi verilere göre, 1981-1988 yılları arasında, 1750 Arnavut milliyetçi faaliyetleri yüzünden 15 yıla kadar, 7 bini ise 60 güne varan hapis cezalarına çarptırılmıştır⁴².

1986 yılında, Sırp Sanat ve Bilimler Akademisi, her şeyin fitilini ateşleyen bir memorandum yayınlamıştır. Bu memorandumda, Yugoslavya'nın kurucusu Hırvat kökenli lider Tito, Sırp düşmanı olmakla suçlanmıştır. Ayrıca, Sırların ebedi vatani olduğu söyleyen Kosova ve Voyvodina'nın özerk hale getirilmesinin de Sırlara karşı yapılmış düşmanca bir hareket olduğu söylenmiştir. Aslında bu memorandum Sırların kafalarında hala "Büyük Sırbistan Planı"nın olduğunu göstermiştir. Memorandum sonrası 1987 yılında Devlet Başkanlığı tarafından yapılan bir çalışmada, 1974 Anayasası'ndan, çoğu Kosova ile ilgili tam 130 civarında değişiklik

⁴⁰ Hasan Ünal, "Balkanlarda Arnavut Meselesi ve Türkiye " Avrasya Dosyası, Cilt. 4: 1-2 (İlkbaharYaz), 1998, s. 132.

⁴¹ Birgül Demirtaş-Coşkun,"Arnavut Dış politikası ve Balkanlarda Arnavut Sorunu", s. 77.

⁴² Erhan Türbedar, a.g.m., s. 84.

talep edilmiştir. Bunların çoğu Kosova'nın özerkliğini kaldırmaya yönelik önerilerdi. Sırp önerilerinden 39 tanesinin kabulü kararlaştırılmıştır⁴³.

1.2.3.2.1. 1974 Anayasasında Türklere Tanınan Haklar

Toplumsal alanda yaşanan bu sorunların aksine hukuki düzenlemelerde Kosova Türklerine giderek daha çok hak tanınıyordu. 1963 Tüzüğünde ilk defa Türkçe konusunda düzenlemeler yapılırken 1974 Anayasası'nda Türkçe resmi seviyeye yükseliyor ve söz konusu anayasa resmi gazetede Türk dilinde de yayınlanıyordu. Bu anayasa ilk defa resmi gazetede Türk dilinde de yayınlanıp yürürlüğe girmiştir. Anayasanın "Temel İlkeler" bölümünde hak eşitliğinin Anayasa'da temel bir ilkeyi oluşturduğu vurgulanmaktadır. Bu anayasa Kosova'da Türkçeyi açık ve net biçimde kullanmayı teşvik eden ve kullanım alanlarını belirleyen en net anayasal düzenlemedir.

Anayasanın 221. maddesi "Kosova'da Arnavut, Sırp-Hırvat ve Türk Dilinin ve bunların kullanımlarının hak eşitlikleri sağlanır" denmektedir. 1974 Anayasasında Türkçenin diğer dillerle beraber aynı statüye çıktığını vurgulayan bir diğer madde, Kosova'da Resmi gazete'nin yayınlanmasını düzenleyen 230. maddedir. Bu maddeye göre Kosova'da "bölge organlarının yasaları ve diğer kural ile genel belgeleri Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nin Resmi Gazetesinde özdeş metinler olarak Arnavutça Sırp-Hırvat'ça ve Türkçe olarak yayınlanır" denilmektedir.

1974 Tarihli Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi (SÖB) Anayasası'nda Türkler ve Türkçe adına kullanılan ifadeleri şu şekilde özetleyebiliriz. "Dil ve Yazıların hak Eşitliği" başlığı altında Kosova SÖB'ünde Arnavutça ve Sırp-Hırvat'ça dili ve yazıları eşit olarak kullanılır, Türklerin de yaşadığı yerlerde Türk Dili ve yazısı da eşit olarak kullanılır şeklindeki ifadelere yer verilmektedir. 218. maddenin 1. fıkrasında eğitimin Arnavutça, Sırp-Hırvat'ça ve Türkçe gerçekleştirdiği belirtilmektedir. 221. madde'de Arnavutça, Sırp-Hırvat'ça ve Türkçe'nin hakeşitliği ilkesinin somut bir biçimde uygulanmasının gerekli yasal düzenlemelerle destekleneceği

⁴³İbrahim Sarı, "Kosova'nın Bağımsızlığının uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi" Yüksek Lisans Tez, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010, s. 65.

vurgulanmaktadır. 220. maddenin 1. fıkrasında “Belediye tüzüğüyle Arnavut ve Sırp-Hırvat dilinin, Türklerin de yaşadığı belediyelerde ise Arnavut, Sırp-Hırvat ve Türk dilinin eşit olarak uygulanması daha yakından saptanır ve sağlanır” denmektedir.

1974 Anayasası’nda yazmakta olan “Türklerin yaşadığı bölgelerde” ifadelerine eğilmek önem arz etmektedir. Şüphesiz ki yasa koyucular bu ifadeleri bölgenin gerçeklerini dikkate alarak kullanmış ve makul bir çözüm yolu olarak görmüşlerdir. Ancak anayasada yer alan bu ifadeler Arnavut milliyetçilerinin Kosovalı Türklerin üzerine daha çok gitmelerini sağlamıştır. Bundan sonra Türklerin özellikle sayıca az olduğu İpek, Mitroviça gibi bölgelerde baskı artmış ve bir süre sonra varlığı tehlikeye düşer olmuştur. Bağımsızlıktan sonra, İpek’te Türkçe eğitimin olmadığı, her hangi bir Türk derneğinin faaliyetini sürdürmediğini ve Türklerin siyasi yapılanmasında İpek şubesi diye bir yerin olmadığını, oysa daha önceleri önemli sayıda Türkün yaşadığı bir merkez olduğunu vurgulamak gerekir⁴⁴.

Bu dönemde bazı Arnavut aydınlarının kitaplarında devamlı Türklerin aslında Osmanlı döneminde kimlik değiştirmiş Arnavutlar oldukları vurgulanmıştır.

1974 Anayasası’ndan sonra tam ismi ile “Dil ve Yazıların Hak Eşitliğine Dair 1977 Yasası” adlı yasa çıkartılmıştır.. Bu yasa Kosova’da Türkçe’ye yeni bir hak getirmemekle beraber 1974 Anayasasında getirilen hakları teyit etme konusunda anlamlıdır. Bu yasada bir defa daha Kosova’da Türkçe’nin, Arnavutça ve Sırp-Hırvat dilinin hak eşitliğinin sağlandığı vurgulanmaktadır. Bu yasada daha ayrıntıya gidilerek, Türkçe eğitim görülen okullarda tüm eğitim araç gereçlerinin kendi dilinde sağlanması garantisini ve sorumluluğunu yetkili makamlara yüklemektedir. Ayrıca Türkçe eğitim verilen okullarda Türk dilinde eğitim ve yardımcı kitapların sağlanmasını garanti altına almaktadır⁴⁵.

1974 Anayasası ve onu takip eden 1977 tarihli Dil ve Yazıların hak Eşitliğine Dair yasa Türkler tarafından olumlu karşılanırken, bu anayasa ve yasadan ne Sırp ne de Arnavutlar memnun kalmışlardır. Sırp 74 Anayasası ile Arnavutların geniş

⁴⁴ Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti 1974 Anayasasının tam metni için bakınız: [http://sr.wikisource.org/wiki%D0%B5_\(1974\)](http://sr.wikisource.org/wiki%D0%B5_(1974))

⁴⁵ <http://digital.nb.rs> bu adresten Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı-Yugoslavya’nın 1921’den itibaren çıkarılan tüm anayasalarına ulaşılabilir.

haklara sahip olduğunu ileri sürmüş ve zaten dillendirilmekte olan cumhuriyet taleplerinin daha gür bir sesle talep edilmesi için bir yapıtaşını oluşturduğunu savunmuşlardır.

1.2.3.3. 1989 Anayasası

Artan Sırp milliyetçiliğine siyasetten gelen destek, 11 Şubat 1987’de, YSFC Başkanlığı’nın Anayasal Değişiklik Önerisi ile açığa çıktı. Öneri, Kosova’nın özerkliğinin kaldırılmasını içeriyordu. Ancak bu, anayasa gereği Kosova yerel yönetiminin onayı olmadan gerçekleşemezdi. Bu sırada, Sırp Komünist Partisi lideri, Slobodan Milosevic, 20 Nisan 1987’de, Kosova’ya gelerek anayasa değişikliği talebinin yankılarıyla ilgili Kosova Komünist Partisi yetkilileriyle görüştü.

Aralık 1987’de Yugoslavya Devlet Başkanı olan Milosevic, “Gerçeklikler Mitingleri” (Mitings of Truth)’ne başladı. Mayıs 1988’de Kosova Parti Komitesi’nin başkanı Azem Vlasi’nin yerine, Kaqusha Jashari getirildi. Ancak bu Sırp için yeterli değildi çünkü Jashari de, Milosevic’in istediği değişiklikleri onaylama taraftarı değildi. Kosova’nın özerkliğinin önemini vurgulayan Jashari’ye karşı gelişen Sırp protestoları, 7 Haziran’da Novi Sad’da başlayarak iki gün sürdü. 5 Ekim’de, Kosova’dan gelen 100.000 Sırp protestocu, Jashari’nin istifa etmesini istedi⁴⁶.

Milosevic’in öncelikli hedefi, Kosova’nın yerel yönetimini kontrol edebilmektir. Eylül-Ekim 1988’de Voyvodina Eyalet Yönetiminde kendi istediği lideri göreve getiren Milosevic, 17 Kasım 1988’de Kaqusha Jashari’yi istifaya zorladı ve yerine Rahman Morina’yı getirdi.

27 Şubat 1989’da, Sırp Meclisi, Kosova için anayasal düzenlemeler yaparak “özel önlemler” oluşturdu ve Kosova Eyalet Meclisi’ni onay için zorlamaya başladı. Bunun üzerine, 1000 madenci açlık grevine başlayarak, bunu onaylayan 3 eyalet yetkilisi Rahman Morina, Husamedin Azemi ve Ali Shukria’nın istifasını talep etti.

Onbinlerce Sırp da Belgrad’da toplanıp Kosova’da düzenin sağlanması ve Azem Vlasi’nin tutuklanması için protestoya başladı. 2 Mart’ta Azem Vlasi

⁴⁶ Dejan Anastasijevic, How Milosevic Won the War, Institute for War and Peace Reporting, 12 May 1999

tutuldu ve Sırp güvenlik güçlerinin binayı tanklarla çevirerek zorlaması ile 24 Mart'ta, Kosova'da OHAL sürmekteyken, Kosova Eyalet Meclisi 10 ret ve 187 kabul oyuyla Kosova'nın yasal, siyasi ve ekonomik kontrolünü Sırbistan'a veren anayasal değişikliği onayladı. Bu onayla protestolar şiddetlendi ve 28 Arnavut ölümlerine; pek çoğu da yaralandı. Ancak Sırp ve Kosova meclislerinin onayı, Kosova'nın Sırbistan'a bağlanması için yeterli değildi ve 8 üyeli Yugoslav Federal Başkanlığı'ndan da beş kabul oyu gerekiyordu. Bu durumda Sırbistan, Karadağ ve Voyvodina'ya eklenen Kosova oyu yeterli değildi. Ne var ki, geriye kalan bir oyun alınması mümkün olmayacaktı, çünkü artık Yugoslavya'nın dağılma zamanı gelmişti.

Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması kararı ve Azem Vlasi'nin yargılanmasını protesto eden Kosovalı Arnavutların gösterileri artık barışçıl olmaktan çıkmıştı. 31 kişinin öldüğü ve yüzlercesinin yaralandığı protestolar, eyalet dışından gelen polisler ve tutuklamalar ile bastırıldı.

5 Temmuz 1990'da Sırbistan Meclisi, Kosova Eyalet Meclisi'ni feshetti ve 114 vekil hakkında, protestolara katıldıklarına iddiasıyla tahkikat başlattı. Bunun sonucunda Kosova'nın hükümeti resmen ortadan kalkmış oldu. Ancak gizlice Kacanik'te toplanan 111 eski vekil, 7 Eylül 1990'da Kosova Cumhuriyeti Anayasası'nı kabul etti. Kosova'nın özerkliğini kaldıran Sırp otoriteler radyo ve TV istasyonlarıyla birlikte, eyaletin kontrolünü de tamamen ele geçirdi. Rilindja gazetesi, Arnavutlara dair kütüphaneler, sanat galerileri, müzeler, sinemalar kapatıldı ve ilkokuldan üniversiteye kadar, eğitim dili yeniden Sırpça yapılarak Arnavut öğretmenler kovuldu. Üniversite öğrenci birliklerindeki Arnavut öğrenci sayısının azaltılması için uğraşarak, Sırp öğrencilerin birliklerde yerini alması desteklendi. Buna karşılık ise, Kasım 1991'de, Kosovalı Arnavutlar, Arnavutça "paralel üniversite"lerini kurarak, üniversiteden atılan Arnavut profesör ve öğrencilerle, yeraltı (underground) eğitim sistemini oluşturdu.

28 Eylül 1990'da, Sırp meclisi, Kosova'nın "özerkliği" tamamen ortadan kaldırdı.

Milošević'in Sırbistan'ın yönetimini ele geçirmesiyle birlikte Yugoslavya'nın durum gittikçe kötü hal almaya başlamıştı. Milošević iktidara geçer geçmez Belgrad yönetimi baskıcı bir politika uygulamaya başlamıştı. 1989'da Kosova ile Voyvodina'nın birlikte otonom haklarını geri almıştı. Arnavutlar birçok haklardan mahrum bırakılmışlardır. Kültürel ve eğitim hakları kaldırılmış ve Arnavutça dilindeki okullar kapatılmış, ayrıca Arnavutça yayın yapan medya yasaklanmıştır. Bir anda Milošević'in iktidara geçmesiyle birçok haktan mahrum kalan Arnavutlar zor günler geçirmişlerdir.

Oysa 1989'a kadar Sırbistan'ın iki otonom eyaletinden birisi olan Kosova, fiili olarak bir cumhuriyetin kendi anayasası, hükümeti, mahkemeleri, ulusal bankası ve kolektif federal başkanlık yapısı içinde eşit söz hakkına sahip olmak gibi bütün ayrıcalıklara sahipti. Mart 1989'da Sırbistan tarafından Kosova'nın yetkileri elinden alınarak krizi hızlandırmış ve Yugoslavya'nın çöküşünü çabuklaştırmıştır⁴⁷.

Kabul edilen 1989 Anayasasına göre çok partili sisteme geçilmiş ve ilközgür seçimlere gidilme kararı alınmıştı. Sırbistan'da genel ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri aynı tarihte yapıldı. Genel seçimlerin tartışılmaz galibi Milošević'in oluşturduğu Sırbistan Sosyalist Partisi SPS olurken Cumhurbaşkanlığı görevini de yine Milošević açık ara farkla kazanmıştı. Sırbistan'da ilk özgür seçimler 9 Aralık 1990'da düzenlendi. %80 oranında katılım gerçekleştiği seçimleri hem Milošević'in Partisi SPS hem de Cumhurbaşkanlığı seçiminde milošević birinci sırada tamamlamıştı⁴⁸.

Miloseviç liderliğindeki Sırp yönetimi 1989 yılında Kosova'nın Yugoslavya anayasasında yer alan özerkliğini kaldırarak bölgede merkeziyetçi bir yapı oluşturmak için harekete geçince, Kosova Sorunu yeni bir döneme girmiş oluyordu⁴⁹.

Artık iktidarını iyice perçinleyen Milošević yönetimi 1991 yılında Dil ve Yazıların Resmi Kullanışına Dair Yasayı Sırbistan Meclisi'nden çıkardı. Çıkarılan bu yasa ile daha önceden geçerli olan Kosova Sosyalist Özerk Bölgesinde Dil ve Yazıların hak Eşitliğine dair yasa yürürlükten çıkarılmıştır. Sırbistan Meclisi'nin

⁴⁷ Hüseyin Emiroğlu, a.g.e., s. 98.

⁴⁸ Vladimir Goati, Volja Gradjana ili Izborna Manipulacija, Beograd, Nuns yayınları, 1999, s: 10.

⁴⁹ Bilgin Çelik, Vesayeten Bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor, (erişim) <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html> (11.11.2010)

çıkardığı yeni yasa da Türkçe ve Arnavutça'dan hiç bahsedilmemekte diller “Sırp dili ve halkların dilleri” terimi adı altında geçiştirilmektedir⁵⁰.

Bu yaşananlara Arnavutlardan ilk tepki İbrahim Rugova liderliğinde başlatılan “pasif direniş” ile gelmiştir. Direniş çerçevesinde, Sırbistan ve Yugoslavya ile tüm iletişim kesilmiştir. Adeta bir paralel devlet kurulmuştur. Eğitim sağlık hizmetleri evlerde verilmektedir. Kosova 1991’de bağımsızlığını ilan etmiş, 1992’de yapılan seçimler de ılımlı olarak tanınan İbrahim Rugova devlet başkanlığına seçilmiştir. Ancak Kosova’nın bağımsızlığını sadece Arnavutluk tanımıştır⁵¹.

1.2.4. Yugoslavya’nın Dağılma Sürecinde Kosova

Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nin temel özelliği, etnik, kültürel ve coğrafi bir mozaiki oluşturuyor olmasıydı. Örneğin, bu ülkenin topraklarında 24 değişik etnik grup yaşamaktaydı. Aralarında sayıca büyük olanlar, YSFC’nin ayrı federal birimlerinde yoğunlaşmışlardı. YSFC’nin en büyük zaaflarından biri, ülkede yaşayan değişik etnik gruplar arasında, ortak bir “Yugoslav” üst kimliğinin gelişmemiş olmasıydı. YSFC’nin siyasi hayatında Sırpaların baskın olması yüzünden, daha 1970’lerin başlarında ülkeyi “sessiz dağılmaya” doğru götüren bir milliyetçi dalga yükselmeye başlamıştı⁵².

YSFC’nin son Anayasası olan 1974 Anayasası, merkez hükümete ait bazı yetkileri, altı “kurucu cumhuriyete” aktarmıştır. Sırbistan Cumhuriyeti sınırları dâhilindeki Kosova ve Voyvodina’ya ise daha geniş özerklik verilmiştir⁵³.

Tito öncülüğünde kurulan Yugoslavya, Avrupa’daki sosyalist ülkeler arasında Batıya en açık ve Batı ile bağlantıları en yoğun ülke iken, 1992’den itibaren Sırbistan ve Karadağ’dan oluşan Miloşeviç yönetimindeki Yugoslav Federal Cumhuriyeti

⁵⁰ 1991 yılında çıkarılan Dil ve Yazıların Resmi Kullanışına Dair Yasanın Sırpça orijinal metni için bakınız.

http://www.skgo.org/upload/SITE/Pravni_okvir/Pozitivni_propisi/Stari/Zakon%20o%20sluzbenoj%20upotrebi%20jezika%20i%20pisama%2045-91.pdf

⁵¹ Birgül Demirtaş-Coşkun, a.g.m., s.79

⁵² Erhan Türbedar, “Kosova’nın Bağımsızlığı Emsal Teşkil Eder mi?”,Strajik Analiz, Kasım 2007, Ankara, s. 28.

⁵³ Erhan Türbedar, Kosova’nın Bağımsızlığı Emsal.... s .29.

soğuk savaş sonrasında Batı ile savaştan bir ülke haline gelmiştir⁵⁴. Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti 1990'larda dağılma sürecine girdiğinde Kosova Yugoslavya içinde kalmaya devam etti⁵⁵. Yugoslavya'nın dağılması bütün Yugoslav uluslarının self-determinasyonu sorununu uluslararası gündeme taşımıştır⁵⁶.

1991-92 yıllarında Yugoslavya'yı oluşturan unsurlardan Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek'in bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle birlikte geriye kalan Sırbistan ve Karadağ, 27 Nisan 1992 tarihinde son Yugoslavya'yı oluşturmuştur. Yugoslavya'nın anayasasında hiçbir şekilde Kosova'ya yer verilmediği gibi bu devletin sınırları içerisinde yer almak isteyip istemediği de sorulmamıştır. Bu anlamda 1989 kuralları işlemeye devam etmiştir.

Bosna Savaşını sonuçlandıran Dayton Antlaşmasına kadar Kosova'daki filli durum Bosna ve Hırvatistan savaşlarının gölgesinde kalmıştır. Dayton Antlaşması'nda Kosova'dan bahsedilmemesi Arnavutları hayal kırıklığına uğratmıştır. Bosna'da savaşın sona ermesi Yugoslavya'nın Batı ile ilişkilerini düzeltmesi için bir ortam yaratmışsa da, 1998 başında itibaren Kosova'da gerginliğin artması ve çatışmaya dönüşmesi Yugoslavya'nın Batı ile ilişkilerini bu kez daha derin bir şekilde bozmuştur. Kosova Sırlar için Bosna'dan daha önemliydi ve ne pahasına olursa olsun Kosova'yı kaybetmek istememişlerdir. 1989'dan 1995'e kadar Dayton antlaşmasına kadar, Kosovalılar sadakatle Rugova'nın çizdiği yoldan gitmişler. Yugoslavya savaşını bitiren Dayton anlaşması Kosovalı Arnavutlar için darbe olmuştur⁵⁷.

Rugova'nın pasif direniş yöntemi, dünya kamuoyunun sempatisini kazanmanın ötesinde bir yarar sağlamadığı için Arnavut milliyetçilerin beklentilerini karşılamaktan uzaktı. Bu nedenle silahlı direniş yolu ile seslerini duyurma yöntemini benimseyen Arnavut milliyetçileri Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare e

⁵⁴ İlhan Uzgel, "Yugoslavya Federasyonundan Sırbistana", (der.) Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ) Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, Ankara, 2007, s. 49.

⁵⁵ Alexander Orakhelashvili, Statehood, Recognition and the United Nations System: A Unilateral Declaration of Independence in Kosovo, Netherlands, August, 2008. http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/01_orakhel_12.pdf (25.02.2010)

⁵⁶ Hüseyin Emiroğlu, a.g.e., s. 97.

⁵⁷ Can Karpat, İbrahim Rugova: Pasif direnişin Zaferi, Türksam <http://www.turksam.org/tr/a658.html?ref=Guzels.TV> (10.01.2011)

Kosoves) adıyla gizli bir örgütlenme içine girdiler⁵⁸. 1996 yılı Kosovalıların Rugova'nın pasif direnişine karşı sistematik saldırılar başlattı. UÇK'nın sloganları şöyleydi: " Savaş Kosova'da başladı, Kosova'da bitecek!" idi⁵⁹.

Bu örgüt Sırp'ların sertlik yanlısı baskıcı tutumuna karşı 1997'de adını duyurmaya başlamış. Kosova Kurtuluş Ordusu adındaki bu örgütün başlıca hedefi; Sırp ordusu ve polis güçleri olmuştur. Sırp birlikler UÇK direnişini yok etmek için 1998 yılı sonlarında yoğun operasyonlar yapmışlar, fakat bu operasyonda ki sertlikleri, diğer Arnavutları UÇK yanında mücadeleye itmiştir. 1999 yılında örgütün asker sayısı 30 bin kişiye ulaşmıştı⁶⁰. 1998 yılında Kosova'da Arnavutlara yönelik Sırp saldırıları daha da tırmanmış, çok sayıda Arnavut hayatını kaybetmiştir, bu olaylar karşısında 100 binlerce Arnavut bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durum uluslararası toplumda büyük tepkiye neden olmuştur⁶¹.

1998'de UÇK'nın Sırp idaresi ve güvenlik güçlerine olan eylemlerini artırması; Sırbistan'ın geniş çaplı operasyonuna neden olmuş, "Dreniça Katliamı"nda 2000'e yakın Arnavut ölmüş ve çok sayıda köy boşaltılmıştır.

Bu katliamlardan sonra Kosova sorunu birçok uluslararası kuruluş tarafından elle alınmıştır. (AB, Avrupa Konseyi, AGİT) Bu çerçevede, sorunun barışçıl yollarla çözülmesi ve Kosova'ya daha geniş bir özerlik tanınması ön plana çıkmıştır. Ancak soruna asıl "uluslararası" nitelik kazandıran, BM Güvenlik Konseyinin konuyu gündemine alması olmuştur. Sorunun uluslararası örgütlerin girmesinde ABD ve Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'dan oluşan Temas Grubu çabaları önemlidir⁶².

Sorunun uluslararası örgütlerin gündemine yerleşmesi ise 1998'i bulmuştu. ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'dan oluşan Eski Yugoslavya için

⁵⁸ Bilgin Çelik, Vesayeten Bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor, (erişim) <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html> (18.05.2011)

⁵⁹ Can Karpat, İbrahim Rugova: Pasif direnişin Zaferi, Türksam (Erişim)<http://www.turksam.org/tr/a/658>. Html ref=Guzels. TV (10.01.2011)

⁶⁰ Halil Akman, a.g.e., s. 232.

⁶¹ Birgül Demirtaş-Coşkun, a.g.m., s. 80.

⁶² Julide Karakoç, ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi, G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi 8/1, 2006, s. 100. (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm 12.12.2010.

Temas Grubu'nun Kosova konusundaki aktif tutumu da etkili olmuştur. Kosova sorunu, AGİT'in yanı sıra AB ve Avrupa Konseyi'nin de gündemine girmiş, ilgili kararlarda sorunun siyasal yollarla ve Kosova'ya daha geniş bir özerklik formülü çerçevesinde çözülmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır⁶³. BM Güvenlik Konseyi'nin müdahale öncesinde Kosova sorunun yönelik olarak şu dört kararı söz konusudur.

1.2.4.1. BM Güvenlik Konseyinin Kararları

80'li yıllarda Sırların Arnavutlar üzerinde ayrılıkçı ve baskıcı politika izlemesi, uluslararası toplumun ilgisini çekmişti, fakat sessiz kalınmıştır. 1995 yılında biten Bosna savaşından sonra tekrar bir Bosna krizi yaşanmaması için, 1998 yılında uluslararası toplum önceden müdahale etmeye çalışarak, tarafları bir araya getirmeye çalıştı ve Kosova'daki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu söylemişti. (BM Şartının VII. Bölümünde) 31 Mart 1998'de 1160 sayılı kararla Yugoslavya'nın Kosova halkına yönelik işlediği suçları kınamıştır. Aynı şekilde UÇK' nında terörist faaliyetlerine bir an önce son verilmesi için uyarılmıştır⁶⁴.

BM Güvenlik Konseyinin aldığı bu ilk karar, 31 Mart 1998'de aldığı 1160 sayılı karardır. Bu kararda, ayrıca Kosova Arnavutları liderliğine bütün terörist faaliyetlerini sonlandırma ve Yugoslavya Federal cumhuriyetine politik çözüm için gerekli adımları atması çağrısında bulunmuştur.

İkinci kararı ise 23 Eylül 1998 tarihli 1199 sayılı karardır. Bu karar çerçevesinde, Kosova'da sorunun gittikçe daha kötü bir hal almasının bölgede barışa ve güvenliğe yönelik tehdit oluşturduğu, her iki tarafın da yaşanacak insani felaketi önlemek için gerekli tedbirleri alması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca uluslararası kuruluşların ve diğer devletlerin temsilcilerinin Kosova'daki durumu gözlemlemek için bölgeye girmelerinin hiçbir şekilde engellenmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

⁶³ Gökçen Alpkaya, NATO Müdahalesi Üzerine” Tartışma Metinleri 15 Haziran 1999. (Erişim) <http://80.251.40.59/politics.Ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm>. 30.03.2010.

⁶⁴ Alexander Orakhelashvili, Statehood, Recognition and the United Nations System: A Unilateral Declaration of Independence in Kosovo, Netherlands, August, 2008. (Erişim)http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/01_orakhel_12.pdf

Bu çerçevede, Kosova Diplomatik Gözlem Misyonunun kurulması kararlaştırılmıştır. Bu karar sonrasında NATO Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne kuvvet kullanma tehdidinde bulunmuştur⁶⁵.

Üçüncü karar, 24 Ekim 1998 tarihli 1203 sayılı karardır. Bu çerçevede daha önce alınan kararlara göndermede bulunmuş ve alınan bu kararların uygulanması gerektiği belirtilmiştir. AGİT Kosova Denetleme Misyonunun kurulmasına karar verilmiştir. (Kosova Verification Mission)⁶⁶ Ekim 1998'de İngiltere, Güvenlik Konseyi Başkanlığını üstlenmiş ve Kosova Temas Grubunun diğer üyeleriyle beraber (ABD, Rusya, Almanya, Fransa ve İtalya) 1203 sayılı BM kararını çıkartmışlardır. BM Şartı'nın VII. Bölümüne dayanılarak çıkartılan bu karar: "Bölgesel barış ve güvenliğe tehdit bulunmaktadır ve bir insanlık dramı yaşanmaktadır." Bu kararı takiben, NATO, Rusya dışında tüm temas Grubu üyeleri ile birlikte, Sırp hükümetini Kosovalı Arnavutlara karşı uyguladığı etnik temizliği durdurmadığı takdirde güç kullanmakla tehdit etmiştir. Mart 1999'un ortalarında, Kosova'da durum hızla bozulmuş ve AGİT doğrulama misyonu bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır⁶⁷.

Dördüncü Kararı ise 17 Kasım 1998 tarihli 1207 sayılı karardır. Güvenlik Konseyinin müdahale öncesi aldığı son karardır. Burada da önceki kararlarda belirtilen hususların altı çizilmiştir⁶⁸.

Bütün bu kararlardaki ortak noktalara bakıldığında, Temas Grubu ve AGİT'in rolünün ön plana çıkarıldığı, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin göz önünde bulundurulduğuna ve alınan kararların BM Antlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alındığına yapılan vurgu görülmektedir.

⁶⁵ Julide Karakoç, a.g.m.,s.230.

⁶⁶ Julide Karakoç, a.g.m.,s.231.

⁶⁷ Emel Osman Çavuşoğlu, Kosova Müdahalesi ve İngiltere'nin Değişen Dış Politikası, Stratejik Analiz, Cilt:3, Sayı:31, Kasım, 2002, Ankara, s. 70.

⁶⁸ Julide Karakoç, a.g.m.,s.231.

1.2.4.2. Rambouillet Görüşmeleri

Kosova'nın Raçak köyünde 1998 Şubatında 80 Arnavut'un öldürüldüğü bir katliam gerçekleşmişti. Yaşanılan bu katliam uluslararası toplum tarafından sert tepkiye yol açmıştır. Derhal Sırpların Kosovalı Arnavutlara karşı yapılan katliamın durdurulması gerektiği, aksi taktirde NATO'nun hareket başlatacağı söylenmişti. Uluslararası toplum Fransa'nın Ramboillet kasabasında tarafları bir araya getirerek, hazırladıkları barış planı taslağını kabul ettirmeye çalışmışlardır. Taslakta; derhal ateşkesin sağlanması, mültecilerin evlerine geri dönmeleri, Sırp askerlerinin bölgeden geri çekilmesini, bölgeye NATO gücünün konuşlandırılmasını ve üç yıl sonra Kosova'nın geleceği konusunda halkın oylamasına gidileceği belirtiliyordu.

Rambouillet Şatosunda yapılan görüşmelerde, Uluslararası toplum Yugoslavya Ordusu ile UÇK'yı aynı düzeyde kabul etmiştir. Hazırlanan anlaşma metninin 80'e yakın maddesi Kosova'yı değil, doğrudan doğruya Yugoslavya'yı ilgilendiriyordu⁶⁹. Anlaşmadaki ek B maddesi, NATO'nun Karadağ dahil Sırbistan'da ne gibi haklara sahip olduğunu karara bağlamaktadır. Bunların arasındaki ek B nokta 8, tüm NATO donanımının araçlarının, gemilerinin, uçaklarının ve personelinin Yugoslavya'nın her köşesinde ülkenin tüm olanaklarından yararlanmasını karara bağlamaktadır. Nokta 2'de ülkenin tüm yollarının, demiryollarının, limanlarının, hava alanlarının hiçbir ödeme yapılmaksızın NATO tarafından kullanılabilceği yazılmıştır. Nokta 15'te Yugoslavya'nın tüm iletişim ve haberleşme araçlarının NATO tarafından karşılıksız kullanılabilceği ve kontrol edebileceği kaydedilmiştir. Söz konusu kontrole ülkedeki tüm radyo yayınları da dâhildir. Anlaşma taslağı ayrıca üç yıl içinde tarafların Kosova'nın nihai statüsünü görüşmek üzere yeniden bir araya gelmesini önermiştir. Yugoslav yönetimi, Kosova'ya üç yıllık bir döneminden sonra bağımsızlık imkânı sağlayabilecek ve NATO güçlerine sadece Kosova'da değil, bütün Yugoslavya'da ayrıcalıklar tanıyan anlaşma taslağını reddetmiştir⁷⁰. Arnavutları temsilen UÇK ise Anlaşmayı kabul etmiştir.

⁶⁹ Numan Baş ,a.g.e., s. 27.

⁷⁰ Numan Baş, a.g.e.. s. 46.

Diplomatik yöntemlerin sorunu çözmekte yetersiz olması ve Sırp tarafının Rambouillet görüşmelerinde uzlaşmaz tutum sergilemesi üzerine NATO kuvvetleri, Mart 1999 tarihinde duruma askeri olarak müdahale etmiştir. Arnavutlara uygulanan etnik temizlik kampanyasına bir an önce son verilmesi istenmiştir⁷¹.

1.3. 1999 NATO Müdahalesi ve Geçiş Dönemi

24 Mart 1999'da Kosova'da işlenen insanlık katliamlarına karşı NATO hava operasyonu düzenleyerek, Milošević'in bu etnik temizliğinin bir an önce sona ermesini istemiştir. 78 gün süren operasyonun ardından Milošević barış planını kabul ederek Yugoslav askerlerini geri çekmiştir⁷².

Uluslararası toplumun bütün çabalarına rağmen en son Paris ve Rambouillet' de tarafların bir araya getirilerek görüşmesi sağlanmış fakat Yugoslavya'nın anlaşmayı imzalamaması üzerine NATO, BM Güvenlik Konseyinin onayını almadan temelde ağır insan haklarını durdurmak amacıyla 78 gün süren hava harekâtını başlatmıştı. Harekat iki buçuk ay sürdükten sonra Yugoslavya ve NATO arasında barış antlaşması imzalanmıştır.

NATO'nun BM izni olmaksızın müdahale gerçekleştirmiş olmasında yatan ana neden, "insan hakları ihlalleri ve etnik çatışmaların" yaşandığı bölgelere önleyici müdahaleyi mümkün kılan yeni stratejik konseptten kaynaklanmaktadır⁷³.

Müdahalenin başlamasının ardından, BM Güvenlik Konseyi, 26 Mart'ta yaptığı toplantıda, NATO müdahalesini kınayan bir karar tasarısını 3'e karşı 12 oyla reddetmiş, böylece müdahale karşısında sessiz kalmayı tercih etmiştir. NATO, müdahalenin sona erdirilmesi için, Milošević'in şu beş koşulu yerine getirmesi gerektiğini açıklamıştır;

⁷¹ Birgül Demirtaş-Coşkun, a.g.m., s. 80.

⁷² Eric Bridge, "Civil Affairs in Kosovo", CSIS, International Security Program, s. 2.

⁷³ Meriç Önen, "Kosova'nın Nihai Statüsü; Tarihi Süreç ve Günümüzdeki Gelişmelerin İncelenmesi, Atılım Üniversitesi", Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 142.

1. Kosova'da bütün askeri eylemlerin durdurulması; şiddet ve baskının derhal sona erdirilmesi
2. Kosova'dan asker, polis ve paramiliter güçlerin çekilmesi;
3. Kosova'da uluslararası bir askeri varlığı kabul etmesi;
4. Bütün sığınmacıların ve yer değiştirmiş kişilerin koşulsuz ve güvenli bir biçimde geri dönmesini ve insani yardım örgütlerinin engellenmeden bunlara yardım etmesini kabul etmesi;
5. Rambouillet anlaşmaları temelinde siyasal bir çerçeve anlaşmanın oluşturulması için çalışmaya istekli olduğuna ilişkin güvenilir güvence sağlaması⁷⁴.

Kosova'yı Sırp saldırılarına karşı korumak için NATO tarafından gerçekleştirilen operasyon, dünya için birçok bakımdan bir ilk teşkil etmektedir. Savunma amaçlı kurulan NATO ilk defa, bir ülkeye karşı saldırı gücü kullanmıştır. ABD önderliğinde gerçekleştirilen operasyonu, bir uluslararası girişim olmasına rağmen, BM Güvenlik konseyinin onayı alınmadan yapılmıştır⁷⁵.

İlk defa bir BM kararı olmadan, bir uluslararası askeri güç, barış sağlamak amacıyla harekâta girişmiştir,

İlk defa başka bir ülkeye saldırmamış bir egemen devlete, kendi vatandaşları arasında etnik ayrımcılık ve etnik temizliğe yönelik iç politikaları nedeniyle müdahale edilmiştir.

İlk defa NATO kendi kararı ile kendi üye ülkelerinin sınırları dışındaki bir olaya müdahale etmiştir.

NATO'nun yeni rolünü belki de en iyi şiddetli NATO karşıtı Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in sözleri şöyle tanımlamıştır: "Dünya jandarması." Belki de

⁷⁴ Gökçen Alpkaya, a.g.m.

⁷⁵ Gökçen Alpkaya, a.g.m.

artık NATO için "hatt-ı müdafaa yoktur (ki o hat üyelerinin sınırları idi), sath-ı müdafaa vardır ve o sath bütün dünya olacaktır⁷⁶."

78 gün süren harekât boyunca NATO Kosova, Sırbistan ve Karadağ'da ki Yugoslav birliklerini ve stratejik noktaları hedef almıştır. Kosova'da Bosna'da yaptıkları gibi bir etnik temizliğe hız veren Sırp, Arnavutlara ait bütün kayıtları da ortadan kaldırma çabasına girişmişlerdir. Arnavutların nüfus kütükleri ev ve iş yerlerine ait tapuları, doğum sertifikaları ve evlilik kayıtları imha edilmiştir. NATO'nun Yugoslavya'ya harekâtı sürerken de batılı devletlerin diplomasi ve barış çabaları devam etmiştir⁷⁷.

NATO uçakları ülkenin askeri tesislerinden çok sanayi tesislerini, köprülerini, santrallerini bombalayarak zaten kırılğan durumda olan Yugoslavya'nın ekonomisine de darbe vurmuştur⁷⁸.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, o yıl yaklaşık 900 bin Kosovalı Arnavut Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ'a göçe zorlanmıştır. Kosova'nın Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı'ndan elde edilen bilgilere göre, 1998/1999 yıllarında öldürülen ve kayıp olarak gözükenlerin toplam sayısı farklı rakamlarda telaffuz edilmekte, yapılan tahminler 10 bin ile 15 bin civarındadır⁷⁹. Savaş esnasında çoğu Arnavut işkence ve baskı görmüştür. 78 gün süren hava harekâtın ardından Miloşeviç barış planını kabul etmiştir.

9 Haziran 1999'da NATO ve Yugoslavya askerleri arasında Askeri Teknik Anlaşması imzalanmıştır. Böylece uluslararası topluluğun Kosova'daki görevinin kapısı açılmıştır. Bu anlaşma ile bütün Sırp silahlı kuvvetlerinin en geç 11 gün içinde Kosova'dan ayrılması ve BM'nin kontrolünde uluslararası bir askeri ve sivil misyonun Kosova'da göreve başlaması üzerinde uzlaşmıştır. Bunun yanında, çatışan tarafları ayırmak amacıyla, Kosova ile Sırbistan arasında 25 km'lik hava

⁷⁶ M. Murat Taşar, Kosova'ya Nato Müdahalesi ve Yeni Uluslararası sistem, Ülke Dergisi, Sayı 36, Nisan (1999). (Erişim) http://www.mmurat-tasar.net/NATO_mudahalesi.htm, (20.01.2010).

⁷⁷ Fatma, Yürür, a.g.m., s. 148.

⁷⁸ İlhan Uzgel, a.g.m., s. 54.

⁷⁹ Erhan Türbedar, a.g.m., s. 94.

ile 5 km'lik kara tampon bölgesinin oluşturulması üzerinde karar kılınmıştır⁸⁰. 20 Haziran'da UÇK ve NATO arasında bölgenin silahlardan arınması adlı bir anlaşma imzalanmıştır.

NATO kaynaklarına göre, Kosova savaşında Mayıs 1999 sonuna kadar 5000 Arnavut öldürülmüş, 1.5 milyon Arnavut evsiz kalmıştır. Kosova İnsan Haklarını ve Özgürlüklerini Koruma Komitesi (KMDLNJ)'nin Ocak 2000'de yayınlanmış olduğu raporda, 9.880 Arnavut'un öldürüldüğü, 4.100 Arnavut'un kayıtlara geçtiği, 1.752 Arnavut'un yaralandığı (sadece kayıtlara geçmiş olanlar), ayrıca yaklaşık 2.000 Arnavut'un tutuklandığı ve buralardan 1.800'ünün Sırbistan'daki cezaevlerine buldukları belirtilmiştir. Komitenin yayınladığı başka bir rapora göre ise, savaşın başlamasından bitimine kadar 120.000 bina yakılmış, yıkılmış veya zarar görmüş, savaş dönemi boyunca yaklaşık bir milyon Arnavut yerinden olmuştur⁸¹.

Eski UÇK mensuplarına istihdam sağlayan Kosova Koruma Teşkilatı (The Kosovo Protection Corps - KPC) oluşturulmuştur. Kosova'nın silahsızlandırılmasına da yoğun çabalar sarf edilmiş, ancak bu konuda yeterince başarılı olunamamıştır⁸². Yugoslav ordusu askerlerini geri çekmeye başladığında Kosova'da suç işleyen Sırp vatandaşları da bölgeyi terk etmeye başlamıştır. Sırp Arnavutların kendilerine yönelik intikamından korkmuşlardır. Bunun için Kosova'yı terk etmenin en doğru karar olduğunu düşünmüşlerdir. Tahminlere göre savaştan sonra Kosova'da 200 bin kişilik bir Sırp nüfusu kalmıştır. BM Yüksek Komiserliğine göre Kosova'da 100 bin Sırp yaşamaktadır ve bunların çoğunluğu Kuzey Mitrovica'da yaşamaktadır. Kosova Sırplarına göre ise Yugoslav askeri geri çekilmeye başladığında 1.100'den fazla insan öldürülmüş, 1000 kişi de kayıplara karıştı. 100'lerce Sırp evi yağmalanmış ve yakılmıştır⁸³.

⁸⁰ Erhan Türbedar, "Yeni dönemde Kosova ve Geleceği", (Der.) Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, Ankara, 2007, s. 93.

⁸¹ Emir Türkoğlu, a.g.m. s. 125.

⁸² Meriç Önen, a.g.e., s.100.

⁸³ Julie Kim and Steven Woehrel, "Kosovo and U.S. Policy": Background to Independence, CRS Report for Congress, 2008 (Erişim) <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31053.pdf> (14.12.2010)

1.3.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 Sayılı Kararı

1999 sonrası dönemde Kosova'da yeni düzeni oluşturacak karar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan 1244 sayılı karar olmuştur ve sözü edilen bu karar Kosova için bir dönüm noktası teşkil edip, Kosova'yı 1913 yılından 1999 yılına kadar süren Sırp egemenliğinden kurtarmıştır ve Birleşmiş Milletler (UNMİK) egemenliğine devredilmiştir.

Yaklaşık 3 ay süren NATO operasyonu sonrasında BM Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı kararını, 10 Haziran 1999'da, (Çin'in çekimser kalmasına rağmen) 14 lehinde oy ile kabul etmiştir. Bu karar çerçevesinde daha önce alınan kararlarda olduğu gibi yine Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin toprak bütünlüğüne vurgu yapılmış ve Kosova'ya "esaslı özerklik" tanınması öngörülmüştür. Bölgedeki durumun, barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçe gösterilerek, bir yandan Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin Kosova üzerindeki baskısına son verilerek, askeri ve paramiliter güçlerinin çekilmesi; öte yandan, UÇK'nın ve diğer silahlı Arnavut grupların silahsızlandırılması gereği belirtilmiştir⁸⁴.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı, Kosova'da yasal bir çerçeve oluşturarak, BM şemsiyesi altında Kosova'ya hem uluslararası sivil kuruluşun hem de uluslararası askeri kuruluşun konuşlandırılmasını öngörmüştür. BM Genel Sekreteri Kosova'da uluslararası sivil yönetim olarak UNMİK'i (United Nations İnterim Administration Mission in Kosova) görevlendirmiştir.⁸⁵ Bölgede güvenlik ve barışı korumak adına Uluslararası askeri bir varlık olarak NATO denetiminde KFOR'u (Kosova Force), görevlendirilmiştir. Böylece, bu karara dayanarak UNMİK ve KFOR, Kosova'nın yeni düzenini oluşturmak için bu yetkileri üstlenerek yeni görevlerine başlamıştır. D

⁸⁴ Julide Karakoç, a.g.m., s.237.

⁸⁵ Kosovo (Under UNSCR 1244/99) 2008 Progress Report, Commission of the European Communities, 2008, Brussels, (erişim) http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/keydocuments/reports_nov_2008/kosovo_progress_report_en.pdf m)

1.3.2. Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu (UNMİK)

BM Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı 1244 sayılı karar ile BM Kosova Misyonu (UNMİK) 10 Haziran 1999'da Kosova'da göreve başlamıştır. Fakat BM Kosova Misyonunun Kosova'dan geri çekilmesine ilişkin net bir karar düzenlenmemiştir⁸⁶. UNMİK, BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararı çerçevesinde hareket etmiştir. 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı genel olarak Kosova'daki siyasi ve idari işler ile komşu ülkelerle ilişkilerin düzenlenmesini UNMİK'e bırakmıştır. Ülkede güvenliğin sağlanması demokratik kurum ve kuruluşların yerleşmesini müteakip seçimle oluşturulan parlamentonun, ekonominin işler hale getirilmesi, demokrasi ve insan hakları konusundaki standartların yükseltilmesi gibi görevleri yerine getirilmesi öngörülmüştür⁸⁷. UNMİK diğer Bölgesel Örgütlerle işbirliği içindedir. Bu UNMİK'in bir diğer eşi olmayan özelliğidir.

Savaştan sonra UNMİK, Kosova'da "esaslı bir özerklik" sağlanıncaya kadar, bölgede sivil yönetimi, adaleti, demokratikleşmeyi, yeniden yapılandırmayı ve ekonomik kalkınmayı sağlamakla yetkili olmuştur⁸⁸. UNMİK, Kosova'yı devraldığı anda savaştan yeni çıkmış Kosova'nın alt yapısı tamamen çökmüştü ve harap içindedi. Çatışma sonrası durum göz önünde bulundurulduğunda istikrarı acil bir şekilde sağlamak için, UNMİK'in ilk görevi düzeni yeniden kurmak ve merkezi ve yerel yönetim hizmetleri sunmak olmuştur. UNMİK, bölge yöneticileri ve 30 belediye yöneticileri ile bir bölgesel yapı kurmak için, Kosova genelinde İdari Bölümler oluşturulmuştur. Kamu hizmetlerini (eğitim, sağlık, çöp toplama v.b.) yönetmek için merkezi bir birim kurulmuştur. Kosova'da güvenliği sağlamak için UNMİK Polisi, yeni kurulan Kosova Polis Teşkilatı ile birlikte hukuk ve toplum düzenini korumaya çalışmıştır. Kosova Koruma Güçleri olan Kosova Kurtuluş Ordusuna (UÇK) ise KFOR denetimi altında silahsızlandırılıp acil müdahale durumlarında ve yeniden inşa hizmetleri sağlanmasında destekleyici görevler

⁸⁶ Ylber Kryeziu, Uluslararası Yönetim Altında Kosova, A.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi, 2008, s.

⁸⁷ Ahmet Meriç Önen, a.g.e. s. 110.

⁸⁸ Jülide Karakoç, a.g.m., s. 238.

verilmiştir⁸⁹. Savaştan yeni çıkan Kosova aşamalı bir şekilde bir düzene oturtulmaya çalışılmıştır.

UNMİK'in, Kosova'da göreve başlamasından 6 ay sonra 15 Aralık 1999'da bu sorumluluğun paylaşımı için bir araç olacak Ortak Geçici İdari Konseyi (JIAS) Misyonu kurmuştur. Belediyeleri yönetmek için Kosova toplumunun geniş bir kesiminden temsilciler atamıştır. Şubat 2000 yılında Ortak Geçici İdari Konseyi resmen en önceki tüm paralel güvenlik ve idari yapıların yerini almıştır. 2000 yılının sonuna doğru, Cumhurbaşkanı, Milletvekilleri, İcra Memurları Politikası ve Finans, Topluluklar zorunlu komiteleri ile Belediye Meclis üyeleri seçilmiştir. 28 Ekim 2000 tarihinde yerel düzeyde 30 Belediye'de bu seçilmeler yapılmıştır.

İlk UNMİK başkanı olarak BM Genel Sekreterinin ilk özel temsilcisi Bernard Kouchner göreve getirilmiş ve 2001 yılının Ocak ayına kadar Kosova'da görevde bulunmuştur. Ardından sırasıyla 2001 Aralık ayına kadar Hans Haekkerup, 2002 Temmuz'a kadar Alman Diplomat Micheal Steiner, 2003 Ağustos'a kadar Harri Holkeri, 2006 Haziran Jessen-Petersen, Joehim Rucker 2006 Eylül'e kadar, İtalyan diplomat Zannier 2008'de UNMİK başkanı olmuşlardır⁹⁰.

UNMİK'i başlangıçta Kosova'da siyasi oluşumun başlatılması konusunda en çok zorlayan konu Miloşeviç ve UÇK gibi Sırp ve Arnavut radikal unsurların varlığı olmuştur. Ancak bu zorluklara rağmen ılımlı İbrahim Rugova ile UÇK'nın faal önderlerinden olan radikal Haşim Taçi gibi liderleri aynı çatı altında bir araya getirmeye çalışmıştır⁹¹. Savaşın ardından 15 Aralık 1999'da UNMİK ile Kosova'da siyasi partiler arasında bir anlaşma imzalanarak, hem Taçinin "geçici hükümetine", hem de Rugova'nın "paralel devleti" ne son verilmiştir. Kosova otoritesi olarak "Ortak Geçici İdari Konseyi", Kosova'da ki anarşik durumu biraz denetim altına

⁸⁹ What is UNMİK? (Erişim) <http://www.un.org/peace/kosovo/pages/unmik12.html>, 10.10.2010.

⁹⁰ Julie Kim and Steven Woehrel, "Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence," CRS Report for Congress: June 20, 2008 (Erişim) <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31053.pdf>.

⁹¹ Nuray Bozdora, a.g.m., s. 150-151.

alabilmişti⁹². Ayrıca UÇK'nın silahsızlandırılarak Kosova Koruma Birliğine dönüştürülmesi gibi olumlu yönde adımların atılması sağlanmıştır⁹³.

Diğer taraftan Sırp hükümetine baktığımızda ise 2000 yılına kadar iktidarda olan Milošević UNMİK ile uzlaşmaktan kaçtığı için oldukça zorlamıştır. 2000 yılı sonlarında Milošević'in iktidardan devrilmesi ve Sırbistan'ın demokratik yönde siyasal değişim sürecine girmesi önemli bir gelişme olmuştur. Ancak Sırbistan'da Milošević gibi hala aşırı radikal unsurlar bulunmaktaydı ve bu unsurlar UNMİK'le diyalog kurmayı engellemeye çalışmışlardır. Bu aşırı radikal unsurlara rağmen Sırbistan'da Milošević'in yıkıcı bir döneminin aksine daha yapıcı bir dönem başlamıştır. Bu gelişmeler, Arnavut ve Sırp taraflar arasında tam olarak iyimser bir hava yaratmamış olsa da UNMİK'in taraflar arasında diyalogu sağlayıcı girişimlerine hız vermesini sağlamıştır⁹⁴.

UNMİK, aşırı radikal unsurları yatıştırdıktan sonra siyasi alanda olumlu yönde attığı ilk adım, Kosova'da Ekim 2000 yılında UNMİK gözetimi altında gerçekleştirilen ilk yerel seçimler olmuştur. Bu yerel seçimlerde İbrahim Rugova liderliğindeki parti LDK(Kosova Demokratik Birliği), oyların %58' ini alarak birinci olmuştur. Haşim Taçi liderliğinde PDK (Kosova

Demokratik Partisi) ise oyların %27' sini, AAK (Kosova Geleceğin İttifakı) ise %7,7' sini almıştır. Kosovalı Sırp'lar ise seçimleri boykot etmişlerdir⁹⁵. Seçimler, Kosova açısından önemli bir gelişme olmuştur⁹⁶.

Ekonomik açıdan baktığımızda ise savaştan sonra Kosova'nın ekonomisi çok kötü durumdaydı. Halkın % 50'si işsiz durumdaydı. Halk diasporadan gelen paralarla geçinmeye çalışmıştır. Özellikle İsveç'te ve Almanya'da yaşayan akrabalarının gönderdikleri paralarla geçiniyorlardı. BM Kalkınma Programının (United Nation

⁹² Erhan Türbedar, "Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği," (Der), Osman Karatay-Bilgehan Gökdağ, Balkanlar El Kitabı, Karam & Vadi Cilt. 2, 2007, s. 96.

⁹³ Nuray Bozdora, a.g.m., s.150-151.

⁹⁴ Nuray Bozdora, a.g.m., s.150-151.

⁹⁵ Julie Kim and Steven Woehrel "Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence," CRS Report for Congress: June 20, 2008. (Erişim), <http://www.fas.org/spp/crs/row/RL31053.pdf>, 01.01.2011.

⁹⁶ Julie Kim and Steven Woehrel "Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence," CRS Report for Congress: June 20, 2008. (Erişim), <http://www.fas.org/spp/crs/row/RL31053.pdf>, 01.01.2011.

Development Program) o dönemde yaptığı bir ankete göre Kosova'nın %50'si işsiz durumdaydı ve çoğunluğunu gençler oluşturuyordu. İşsiz kalan bu gençler yurtdışına kaçmak için fırsat kolluyordu⁹⁷.

Kosova'da kurulan bu uluslararası yönetimin (UNMİK) gerçekleştirdiği faaliyetler Arnavut ve Sırp taraflar arasında tamamen zıt beklentiler yaratmıştır. Arnavutlar bunu Kosova'nın bağımsızlığına giden sürecin başlangıcı olarak görmüş ve kendi yerel kurumları olgunlaştığında UNMİK yetkilerini kendilerine devredebileceğini ve böylece de bağımsız olacaklarını düşünmüşlerdir. Sırp ise UNMİK'in, 1244 sayılı kararıyla YFC'nin toprak bütünlüğüne saygı gösterdiğini düşünerek, Arnavutların umut ettikleri gibi yetki devri gerçekleşmeyeceğini savunmuşlardır. Aslında taraflar arasında ki bu durumun farklı algılanması normaldir. Çünkü farklı algılanmalarının nedeni, BM Güvenlik Konseyi'nin “Kosova'da uluslararası askeri ve sivil mevcudiyetin tesisini öngören 1244 sayılı kararın kendi içinde çelişir bir ifadeye yer vermiş olmasıdır. Bu kararda, Kosova'da siyasi bir çerçeve oluşturulurken hem Rambouillet Uzlaşması'nın tamamını, hem de YFC'nin toprak bütünlüğü ilkesinin dikkate alınması ilkesi benimsenmekteydi. Bu nedenle de her iki taraf kararı kendi taraflarına uyacak şekilde yorumlamışlardır.

Kosova da yönetimi geçici olarak devralan UNMIK, zamanında Sırp'ların yaptıklarını yapmaya devam edecektir. Öyle ki 1974 anayasasına göre Yugoslavya zamanında Türkçe dili Kosova çapında resmi dil olarak kabul edilirken, UNMIK in ilk ve aynı zamanda Kosova yöneticisi Bernard Kuchner (daha sonra Fransa Dışişleri Bakanı) 25.07.1999 tarihinde 1 sayılı kararını ilan etti. Bu kararla Türkçe resmi dil hakkını kaybetti. Hatta daha da ileri gidip Kosova da Türklerin olmadığını, sadece Türkçe konuşan küçük bir topluluğun var olduğunu ifade eder. UNMIK tarafından Kosovalılara verilmeye başlanan kimlik belgelerinde 1974 anayasasında belirtildiği gibi Arnavutça, Sırpça ve Türkçe ibareler ve alfabeler kullanılması gerekirken, Türkçe ibareler ve Türk harflerinin (ğ,ü,ö,ş harfleri) olmamasına Kosovalı Türkler tepki gösterirler ve kimliklerini almayı kabul etmezler. Kosova'ya barış ve demokrasi getirmesi beklenen UNMIK, Kosovalı Türklerin haklarını ellerinden almaya başlamıştır.

⁹⁷ UNDP Human Development Report 2000- 2004, s.28 (Erişim) KHDR_2004.pdf

"UNMIK", Türk toplumunun yaşadığı belediyelerde, Türk dilinin ve yazısının Arnavut ve Sırp diliyle eşit olarak kullanılması hakkını tanımaktadır. Herhangi bir Türk toplumu üyesi yargı organlarına başvurmuşsa, şahsın kendi Türk dilini kullanma hakkı vardır. Türk toplumu Türkçe eğitim görecektir tüm çıkartılan yasalar Türkçeye tercüme edilecektir. Fakat Kouchner, Kosovalı Türklere verilen bu garantileri açıklamış olmasına rağmen, yasalarda var olan haklar pratik hayata geçirilmemiştir. Türk dilinin kullanılması ile ilgili sorunlar yaşanmaya devam etmiştir.

2000 yılında UNMIK AGIT yönetiminde Kosovada ilk yerel seçimler yapılır ve yine Türkçe dili gözardı edilir. Öyle ki seçim kağıtları Arnavutça, Sırpça ve İngilizce basılır. Seçim kağıtlarında Türkçe olmadığı için Türk Demokratik Birliği TDB (daha sonra ismini değiştirir ve Kosova Demokratik Türk Partisi-KDTP olur) seçimleri boykot eder ve seçimlere katılmaz. Türk toplumunun bu boykotu geniş yankı bulur ve 2001 yılında kimliklerde Türkçe alfabesi kullanılmaya başlanır. Aynı zamanda Kasım 2001 yılında yapılan genel seçimlerde seçim kağıtlarında Türkçe de kullanılır ve seçimlere katılan KDTP 7879 oy alarak 120 koltuklu Kosova parlamentosunda 3 milletvekili ile temsil edilir.

Kosovada seçimler yapılır, Bakanlıklar dahi tüm idari kurumlar birer birer oluşturulur ama bu kurumlarda alınan kararları (parlamento dahi) UNMIK in veto etme hakkı vardı.

UNMIK in veto kararlarından memnun olamayan Kosova idarecileri, Kosovanın nihai statüsünün belirlenmesini isterler. 2005 yılında Bileşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Kosova'nın nihai statüsü hakkında görüşmeler başlar ama Sırp'lara yakınlığı ile bilinen Rusya ve Çin tüm olasılıkları veto eder.

Genel olarak değerlendirdiğimizde bu çelişkileri bir yana bırakırsak, UNMIK, Kosova'da göreve başladığında Kosova'nın yeniden yapılanmasında destek vermeye çalışmıştır. Bu süreç içerisinde aşamalı bir şekilde yetkilerini Kosova yerel hükümetine devrederek gözetim rolüne devam etmiştir ve UNMIK son aşamasında Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesinde yardımcı olarak kendi geçici yönetim yetkilerini kalıcı bir otoriteye devretmiştir.

1.3.3. Kosova Barış Gücü (KFOR)

Kosova Barış Gücü (KFOR) oluşumuna NATO'nun da katıldığı, BM uluslararası askeri gücüdür. KFOR'a NATO üyesi 23 ülke ve NATO üyesi olmayan 12 ülke katılmıştır. Daha sonra NATO dışından Rusya'nın da katılmasıyla bu sayı 13'e çıkmış ve KFOR'a destek veren ülkeler toplamda 36 olmuştur. Rusya'nın KFOR'a katılımı Helsinki Anlaşması ile kabul edilmiştir.

KFOR, 10 Haziran 1999'da NATO ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında Askeri-Teknik Anlaşmasının (MTA) imzalanmasının ardından Kosova'ya gelmiştir ve 12 Haziran 1999 tarihinde Kosova'da askeri varlık olarak görevine başlamıştır. KFOR askerleri bölgeye konuşlandırılırken, Milošević de imzalanan anlaşmaya göre 20 Haziran' a kadar Yugoslav askerlerini bölgeden geri çekmiştir. Anlaşma imzalandıktan sonra bölgeye gelen KFOR askerleri başta Amerika, Fransa, İtalya ve Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerden oluşmaktaydı.

Bağımsızlıktan sonra, KFOR bütün vatandaşların yararına Kosova'da güvenli bir ortam sağlamaya yönelik katkıda bulunmaya devam etmektedir. NATO müdahalesi sonunda, BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararla Birleşmiş Milletler sivil personeli ile yönetilmeye başlanan ve güvenlik için NATO askeri güçlerinin konuşlandırıldığı Kosova, NATO ve BM himayesine geçmiştir. Ancak buna rağmen Sırbistan'ın bir parçası olmaya devam etmiştir. Bugün, 31 ülke (23 NATO ve 8 NATO dışı) tarafından sağlanan NATO liderliğindeki Kosova Gücü (KFOR) hala tüm vatandaşlar için güvenli bir ortam ve hareket özgürlüğü sağlar. KFOR'un kuruluş amacı Kosova'da güvenli bir ortam oluşturmak ve bunun devamını sağlamak olarak belirtilmiştir⁹⁸.

KFOR başlangıçta yaklaşık 50.000 asker ile Kosova'ya konuşlandırılmıştı. Askerler, NATO üyesi ülkeler, Ortak ülkeler ve NATO dışı ülkelerin birleşik komuta ve kontrolü altında oluşmaktadır. 2002'nin başlarında ise, KFOR asker sayısını 39.000 civarına indirmiştir. Geliştirilmiş güvenlik ortamı, NATO'nun asker sayısını 2003 yılı sonuna kadar 17.500'e kadar indirmiştir. Fakat 24-26 Mart 2004 tarihinde Arnavutlar ve Sırlar arasında çıkan çatışma sonucunda KFOR asker

⁹⁸ Jülide Karakoç, a.g.m., s. 237.

sayısını artırarak, mevcut gücüne 2500 asker eklemiştir. 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanından sonra, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi aksine karar almadıkça, KFOR ve BM Güvenlik Konseyi (BMGK) 1244 sayılı karara dayanarak Kosova'da kalacağı yinelenmiştir.

Haziran 2008'de NATO, demokratik ve çok etnikli profesyonel güvenlik yapılarının gelişimini desteklemek üzere Kosova'da yeni görevler almaya karar vermiştir. Kosova'da, halen NATO ve KFOR operasyonel görevlerde çalışmaya devam etmektedir. KFOR bugün Kosova'da istikrarlı, demokratik çok etnikli ve huzurlu bir yapının korunması için diğer uluslararası aktörlerle birlikte etkinliğini sürdürmektedir⁹⁹.

Kosova'da halen yer alan bu uluslararası toplum kuruluşları Kosova'yı devletleşme yolunda yardımcı olmaktadır. Kosova tam bağımsızlığa kavuştuğunda ve belirlenen standartlara ulaştığında bu uluslararası kuruluşların faaliyetleri sona erecektir. Kosova bu uluslararası kuruluşlar belirledikleri görevleri üstlenerek belirlenen standartlara ulaşmak için çaba göstermektedir.

KFOR, Kosova'da kamu güvenliğini ve düzenini sağlamak için güvenli bir ortam sağlamaya çalışmıştır. KFOR, ayrıca daha savaştan yeni çıkmış olan Sırp ve Kosovalı Arnavutların arasındaki artan düşmanlığı ortadan kaldırmak için Sırp ve Arnavutlar arasında tampon oluşturmuştur. Bunun yanında KFOR Kosova'daki diğer uluslararası sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmış ve Kosova'da bulunan uluslararası sivil toplumun varlığına destek vermiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararın 9. maddesi KFOR'a oldukça geniş görevler ve yetkiler vermiştir. KFOR'un en önemli sorumlulukları başlıklar halinde şunlardır:

- Askeri, polis ve paramiliter güçlerin Kosova'dan çekilmesi;
- Uluslararası bir askeri varlığın Kosova'da konuşlandırılması;
- Bütün mültecilerin ve yerinden olmuş kişilerin koşulsuz ve güvenli bir şekilde geri dönmesi;

⁹⁹ NATO rol's in Kosovo, (Erişim), <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>,

- Uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler Şartı ile uyumlu olarak, Rambouillet
- Anlaşması temelinde Kosova için siyasi bir çerçeve anlaşması kurulması;¹⁰⁰

KFOR'un yetkileri, BM Şartlarının VII'nci bölümünün altında yürütülmekte olup, uluslararası ortamda barış ve güvenliği korumak kapsamındadır. KFOR'un UNMİK'le birlikte Kosova'daki faaliyetleri Kosova toplumu açısından çok önemli olmuştur. UNMİK idari yapıyı kontrol altına almayı başarmış ve bir düzene koymuştur. Aynı şekilde KFOR'da bölgede yukarıda bahsettiğimiz koşullarda görevlerini yerine getirerek bölgenin güvenliğini kontrol altına almayı başarmıştır. 1999 yılından 2004 yılına kadar bölgede hiç bir gerilim yaşanmamıştır. Fakat 17-19 Mart 2004'te Kosova'nın kuzeyinde Sırp ve Arnavutlar arasında çıkan çatışmaya UNMİK ve KFOR'un müdahale edememesi, bu iki uluslararası kuruluş hakkında eleştirilerin yapılmasına neden olmuştur.

1.3.4. Kosova Geçici Anayasa Çerçevesi

UNMİK, bölgede temel düzenlemeleri yaptıktan sonra önemli bir adım atmıştır. Dönemin BM Kosova Misyonu (UNMİK) yöneticisi Hans Haekkerup, Mayıs 2001'de Kosova'daki Arnavut ve Sırp'ların siyasi temsilcileriyle bir araya gelmiştir. Temsilcilerin görüşlerini dikkate almaksızın "Kosova Anayasa Çerçevesini" imzalamıştır. Kosova Anayasa Çerçevesinin imzalanması Kosova'nın önde gelen Arnavut liderleri İbrahim Rugova ve Ramuş Haradinay tarafından siyasi sürecin ilerlemesi için isteksiz bir biçimde kabul edilirken, Haşim Taçi tarafından ise reddedilmiştir¹⁰¹. Bu belgede Kosova halkına bir halk oylaması ile Kosova'nın statüsünü belirleme hakkı vermemesi, bağımsızlığa giden yolda önemli engel teşkil etmiştir¹⁰².

¹⁰⁰ "NATO rol's in Kosovo" (Erişim), <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>, (10.04.2011)

¹⁰¹ Bilgin Çelik, "Vesayeten bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor" (<http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html>), 11.02.2011.

¹⁰² Murat Yılmaz, a.g.e., s. 61.

Anayasal çerçeve UNMİK yönetmenliği dikkate alınarak hazırlanmıştır ve bütün bölümlerde BM'nin geçici misyonu olan UNMİK'e atıfta bulunulmuştur. Öyle ki siyasi yapının bütün birimleri mevcutken, UNMİK gümrük hizmetlerinden hâkim savcılarının görevlendirmesine kadar hemen her alanda yetkili bir birim olarak görülmüştür¹⁰³. Kosova Anayasal Çerçevesine göre; Meclis 120 sandalyeden oluşacak, 20 sandalye etnik azınlıklara ayrılacak, UNMİK bazı bölgelerin kontrolünü, hukukun uygulanması, topluluk hakların korunması, gümrük, para ve bütçe politikası, mülkiyet hakları ve dış işlerini yönetecek ve ayrıca KFOR bölgede etkinliğini sürdürecektir. Anayasa çerçevesinde dikkati çeken konu Uluslararası toplumun özellikle azınlık hakları konusunda titiz davranmaları olmuştur¹⁰⁴.

Uluslararası toplum, özellikle azınlık haklarını garanti altına alarak bölgede dengeyi ve istikrarı sağlamayı amaçlamıştır.

Kosova'nın nihai statüsünün çözülmesi yönünde önemli bir adım oluşturan Çerçeve anayasasının hazırlanması ve bu anayasa altında ilk demokratik genel seçimler 17 Kasım 2001 ile yerel seçimler yapılmış olsa da Arnavutların sabırsızlıkla bekledikleri bağımsızlığı getirmemiştir fakat ilk seçimlerin yapılması uluslararası toplumda ümit verici gelişmeler olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁵.

Ekim 2005'te Norveçli diplomat Kai Eide bölgede birkaç ziyaretlerde bulunduktan sonra Kosova'nın durumuyla ilgili Koffi Annan'a kapsamlı bir rapor sunmuştur. 24 Ekim 2005'te Kosova'nın çıkmaz status kararı için tavsiyelerde bulunmuştur¹⁰⁶.

Kasım 2005'ten Mart 2007'e kadar nihai statü süreci Martti Ahtisaari tarafından yönetilmiştir. 14 Kasım 2005'te BM Güvenlik Konseyi tarafından eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari Kosova'nın nihai statü sürecini yönetmek için atanmıştır. Yardımcısı olarak ise Albert Rohan atanmıştır, (Martti Ahtisaar'nin ofisi-UNOSEK Avusturya'da bulunmaktadır).

¹⁰³ Bilgin Çelik, "Vesayeten bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor" (Erişim) <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html>, 11.02.2011.

¹⁰⁴ Erhan Türbedar, "Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği", (Der) Osman Karatay-Bilgehan Gökdağ, Balkanlar El Kitabı, Karam & Vadi Cilt. 2, 2007, s. 97.

¹⁰⁵ Nuray Bozbora, a.g.m., s. 151.

¹⁰⁶ Skender Hyseni, a.g.m.,s.187.

BM'nin dışında, bu müzakereler sürecinde rol oynayan bir diğer önemli oyuncu da ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'dan oluşan Temas Grubu'dur. Kasım 2005'te Temas Grubu Kosova'nın statüsüyle ilgili bir dizi ilke hazırlamıştır. Bu ilkelerin en önemlisi şu üç noktadır:

- Kosova'da ki durumun 1999'dan öncesine dönülmeyeceği,
- Kosova'nın başka bir ülke ile birleşmeyeceği ve
- Kosova'nın parçalanmasının söz konusu olamayacağı ifade edilmiştir.

Ayrıca Temas Grubu ülkeleri aynı ifadede her iki tarafında tek taraflı adımlardan ve herhangi bir şiddetten kaçınmalarının gerektiğini vurgulamıştır. Temas Grubunun nihai statü kararı BM Güvenlik Konseyi tarafından uygun bulunmuştur¹⁰⁷.

1.3.5. Martti Ahtisaari Planı

Sırbistan ile Kosova arasında Viyana'da gerçekleşen 19 müzakere turunun ardından, BM Kosova özel temsilcisi Martti Ahtisaari, Kosova'nın statüsü üzerine hazırladığı nihai raporu 14 Mart 2007'de BM Genel Sekterine sunulmuştur. Kosova'ya uluslararası toplum tarafından denetlenen bir bağımsızlığın tanınmasını öneren rapor, Amerika, AB ve NATO ittifakında geniş destek bulmuştur. Ardından Ahtisaari raporuna dayanarak, BM Güvenlik Konseyi'ne sunulmak üzere bir karar tasarısı üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Taslak birkaç defa gözden geçirilmiş ve Kosova'ya bağımsızlık kapısını açtığı için her seferinde Rusya engeline takılmıştır¹⁰⁸.

BM'nin Kosova temsilcisi Martti Ahtisaari, 2 Şubat 2007'de, Kosova'ya gözetim altında bağımsızlık verilmesini öngören planını açıklamıştı¹⁰⁹. Bu plana göre; Kosova'da çok uluslu bir topluluk olacaktır ve demokratik bir sistem tarafından

¹⁰⁷ Skender Hyseni, a.g.m., s.189.

¹⁰⁸ Erhan Türbedar, "Kosova için BM Dışı Çözüm Arayışları" <http://www.bosnasancak.net/forum/showthread.php?13163-Kosova-in-BM-D-zm-Aray-Erhan-Trbedar&daysprune=-1>

¹⁰⁹ Shefqet Balla, a.g.e., s. 21.

yönetilecektir¹¹⁰.” Bu plan Kosova’yı etnik, dini ve ırki fark olmadan herkesin barış, adalet ve hoşgörü içerisinde yaşayabildiği, çalışabildiği ve seyahat edebildiği bir yer“ haline getirmek amacıyla oluşturulmuştur¹¹¹. BM’nin Kosova temsilcisi Martti Ahtisaari’nin hazırladığı planda, ayrıca Kosova’nın kendi marşı, kendine özgü bayrağı ve diğer ülkelerde temsilcilik hakkı ve uluslararası kurumlara üye olabileceği gibi hususlar da yer almaktadır¹¹². 60 sayfayı bulan bu Planda her ne kadar bağımsızlık kelimesi geçmiyor ise de, yerel kurumlar olgunlaşınca kadar uluslararası sivil ve askeri varlığın devamı öngörülmüştür. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararından farklı olarak, Kosova’nın Sırbistan sınırları içinde olduğunu belirten herhangi bir ifadeye de yer verilmemiştir. Kosova için belirlenen kendi kendisini yönetmesi yönündeki statüsünün, tam bağımsızlığa giden yolda bir aşama olduğu da oldukça belirgindir¹¹³.

Rusya Ahtisaari’nin teklifini 2007 Nisanında yapılan BM Güvenlik Konseyi toplantısında reddetmiştir¹¹⁴. 25 Temmuz 2007’de Temas Grubu tekrar toplanmıştır ama teklif yine Rusya tarafından reddedilerek müzakereler 120 gün daha uzatılmıştır. Kosovalı Arnavutlarla ABD ve bazı AB ülkelerinin desteklediği bu plan, Sırp’ların ve Rusya’nın şiddetli muhalefeti ile karşılaşmıştır. Ağustos 2007’den Aralık 2007’e kadar Troyka denetiminde süren uzlaşma arayışları da bir sonuç alınmadan sona ermiştir.

17 Kasım 2007’de Kosova’da düzenlenen parlamento seçimlerinde, eski bir gerilla lideri olan Haşim Thaci’nin başbakanlığa seçilmesinin ardından, Aralık ayında yapmış olduğu açıklamada “uluslararası arabulucuların kendilerine tanıdığı süre sonunda uzlaşma olmazsa tek taraflı bağımsızlık ilan edeceğini” duyurmuştur. Ancak ABD ve Avrupa’nın telkinleri ile bu tür bir adım atılması Sırbistan’da Şubat’taki seçimlerin sonucu netleşene dek ertelenmiştir.

¹¹⁰ Joint Contact Grup Statement published upon presentation by the Special Envoy of His Draft Comprehensive Proposal 2 Februar 2007 (erişim), <http://www.unosek.org/unosek/en/docref.html>

¹¹¹ Başak Acar a.g.e., s. 28.

¹¹² Shefqet Balla, a.g.e., s. 32.

¹¹³ Celalettin Yavuz, a.g.m., s. 11.

¹¹⁴ <http://www.tumgazeteler.com/?a=2599853> (12.02.2012)

Kosova'nın geleceği ile ilgili sunulan bu plan, iki tarafta da tartışmalara yol açmıştır. Planda bağımsızlık ifadesinden kaçınılmış, ancak Kosova'ya bir nevi “gözlem altında egemenlik” tanınması öngörülmüştür. Ayrıca planda Kosova'daki Sırp'lar'a da özel haklar tanınması, ancak Belgrad yönetiminin Kosova üzerindeki kontrolünün de sona ermesi öngörülmüştür, ayrıca Kosova'nın bölünmeyeceği ve anavatan Arnavutluk gibi komşu ülkelerle birleşmeyeceğinin önemle altı çizilmiştir.

1.3.5.1 Sırp'ların Tutumu

Sırp'ların resmi tezi Kosova'nın Sırbistan'ın özerk bir bölgesi olduğu yönündedir. Zamanla yumuşayan Sırp yönetimi Kosova'ya “özerklikten fazla, bağımsızlıktan az” bir statü tanınması tezini savunmaya başlamıştır. Buna göre, Kosova yasama, yürütme, yargı yetkilerine sahip olacak, kendi kurumlarıyla bölgenin iç yönetimine sahip olacak, buna karşılık Sırbistan bölgenin devlet ve ülke egemenliğini elinde tutacaktır. Ayrıca bölge arındırılmış bölge haline getirilmesi ve Sırbistan'ın sınır, gümrük, maliye ve para politikaları üzerinde kontrolünü elinde tutacak ve savunma ve dışişleri politikalarının merkezileştirilmesini de istemiştir¹¹⁵.

1.3.5.2. Arnavutların Tutumu

Arnavutların resmi tezi ise “Bağımsız Kosova” seçeneğidir. Kosova Başbakanı Bayram Kosumi'nin siyasi danışmanı Raif Gaşi'nin açıklaması Arnavut tezini net bir şekilde ortaya koymaktadır: “Hem bağımsızlık hem de egemenlik elde edeceğiz. Kararı Kosova halkı verecektir. Kosova halkının %90'ının bağımsızlık istediğini bütün dünya biliyor. Bu konuda taviz verilmeyecek” diye açıklamada bulunmuştur.

Görüldüğü gibi her iki tarafında Kosova'nın nihai statüsüyle ilgili öne sürdükleri resmi tezleri taban tabana zıttır.

¹¹⁵ Bilgin Çelik, “Kosova'nın Geleceği Üzerine” (Erişim), http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html, 21.12.2.10.

1.3.5.3. ABD, AB ve Rusya'nın Tutumu

Müzakereler turunda ABD ve AB'in tutumu ise; BM özel temsilcisi Ahtisari'nin sunduğu planı olumlu bulmuşlardır. Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Oli Rehn, Kosova için “uluslararası gözetim altında egemenlik” önerisini kapsamlı bir adım olarak değerlendirmiş, Belgrad ve Priştina hükümetlerini Ahtisaari ile yapıcı bir işbirliğine çağırıştır. Avrupa Komisyonu, diğer yandan Kosova konusundaki çözüm önerisinin bölgede bağımsızlık isteyen diğer bölgeler için örnek teşkil etmeyeceği konusunda da uyarıştır. AB Dönem Başkanlığı'ndan yapılan açıklamada da Kosova'daki statü sorununun çözümünün bölgesel istikrarın güvenceye alınmasında, ayrıca Sırbistan, Kosova ve genel anlamda bölgenin Avrupa ve Avrupa-Atlantik yapısına yakınlaştırılmasında büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır¹¹⁶.

Sırbistan'ın şiddetle karşı çıktığı Ahtisaari planına Rusya'da aynı şekilde karşı çıkmıştır. Her seferinde BM Güvenlik Konseyi'nde planı veto etmiştir. Kosova'nın nihai statüsünün Troyka arabuluculuğunda devam etmesini istemiştir. Rusya'nın aslında bu davranışı tek kutuplu dünyadan ziyade, çok kutuplu bir dünyayı simgelemek istediği açıkça görülmektedir.

Müzakereler yaklaşık iki yıl sürmesine rağmen tarafların tamamen zıt görüşleriyle bir sonuca bağlanamamıştır. Belgrad'ın önerisi “Sırbistan sınırları içinde daha fazla özerklik” ,Priştine'nin önerisi ise; müzakerelerden sonra işbirliği ve dostluk içinde iki tam bağımsız devlet olmak ve azınlık haklarının tam olarak uygulanması önerisidir¹¹⁷.

¹¹⁶ “Kosova planı sunuldu”, Dw-worl Deutche welle.de, (Erişim), <http://www.dw-world.de/dw/article- /0, 2519815,00.html>

¹¹⁷ The Ahtisaari Plan What inside? (Erişim), http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/articles/2007/05/21/reportage-01 12.12.2010.

2.BÖLÜM: KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIĞI ve SİYASAL SİSTEMİ

17 Şubat 2008 tarihinde Priştina, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığını ilan ettikten sonra derhal güçlü ülkeler tarafından tanınmaya başlamıştır. BM üyesi İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya tanıyanlar arasında önde gelen ülkelerdir. Sırbistan buna tepki olarak tanıyan ülkeleri kınayarak ülkesindeki elçilikleri taşlamıştır¹¹⁸.

17 Şubat 2008'de Yugoslavya'nın dağılımından ayrılan en son parça olan Kosova, İkinci kez bağımsızlığını ilan etmiştir. Bundan önce 1991'de bağımsızlığını ilan etmişti fakat uluslararası ortamın desteğini alamayan Kosova sadece Arnavutluk tarafından tanınmıştı. Yıllar sonra ikinci defa 17 Şubat 2008 yılında uluslararası güçlerin desteğiyle bağımsızlığını ilan eden Kosova, derhal büyük güçler olan ABD, İngiltere, Türkiye, Fransa, İtalya gibi ülkeler tarafından tanınmıştı¹¹⁹.

Kosova Meclisi, 17 Şubat 2008'de Pazar günü olağanüstü toplanarak 109 milletvekili tarafından oy birliğiyle Bağımsızlık Bildirgesini kabul etmiştir ve bölgenin Sırbistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan etmiştir. Ardından Bağımsızlık Bildirgesini imzalanmıştır. Sırp milletvekilleri ise olağanüstü toplantıyı boykot ederek oylamaya katılmamıştır. Bildirgenin kabul edilmesi sonucunda Kosova Cumhurbaşkanı Fatmir Seydiu ve Başbakan Haşim Taçi, yaptıkları konuşmalarda, Kosova'nın bütün yurttaşların eşit hak ve olanaklara sahip olacağı demokratik bir devlet olacağını belirtmiştir. Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme yolunda ilerlemeye devam edeceklerini vurgulayan Kosovalı liderler, hiçbir kuvvetin kendilerini bu yoldan geri çevirmeyeceğini söylemişlerdir. Kosova'nın özellikle son 10 yılda ABD, AB ve NATO'dan büyük destek gördüklerini ve bunun için şükranlarını dile getirmişlerdir.¹²⁰ Bağımsızlık Bildirgesinde, Kosova'daki mevcut BM Kosova Geçici Misyonu (UNMIK) ve bölgede 1999

¹¹⁸ Alexander Orakhelashvili, Statehood, Recognition and the United Nations System: A Unilateral Declaration of Independence in Kosovo, Netherlands, August, 2008.

¹¹⁹ Enika Abazi, Kosovo Independence: An Albanian Perspective, SETAPolicy Brief, no.11April, 2008, s. 2.

¹²⁰ Balkanlarda Tarihi Gün, (Erişim) <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3131884,00.html>

yılından beri barış, güvenlik ve istikrarı sağlayan NATO bünyesindeki Kosova Barış Gücü ile bu misyonların Kosova'da görevlerini sürdürmeleri için destek vermesi sözü verilmiş. Ayrıca bağımsızlık ilanından sonra bölgede istikrarın sağlanması için Kosova'da göreve yeni başlayacak olan AB Polis ve Adalet Misyonu (EULEX) ile Uluslararası sivil Ofisine de (ICO) destek vereceklerini söylemiştir.¹²¹

Seydiu ve Taçi, yeni Kosova'da etnik toplulukların haklarının daha fazla korunacağını, hoşgörü, ilerleme ve karşılıklı saygı esasını üzerine yeni ilişkilerin kurulacağını vurgulamış ve bütün komşularla iyi ilişkiler kurmaya devam edeceklerini bildirmişlerdir. Bu çerçevede Sırbistan'la da karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler kurma arzusunu dile getiren liderler, Kosova'nın bugünden itibaren özgür, egemen ve bağımsız ulusların bir parçası olarak, özellikle BM özel elçisi Martti Ahtisaari'nin önerdiği planı büyük bir kararlılıkla yürürlüğe koyacağını belirtmişlerdir. Konuşmalarının bir bölümünü Sırpça olarak yapan Seydiu ve Taçi, bugünün, zor günlerin geride kaldığı, yeni bir geleceğin başlangıcı olduğunu söylemişlerdir ve Sırp'ları Kosova'da kalmaya, geleceklerini ve "Avrupa Kosova'sını" hep birlikte inşa etmeye çağırılmışlardır. Liderler, Kosova'nın Sırp'lar başta olmak üzere Türkler, Boşnaklar, Romanlar ve diğer etnik toplulukların yurdu olduğunu, yarılarının güvenli olduğunu belirtmişler. Kosova Başkanı ve Başbakanı, dünya ülkelerini Kosova'yı tanımaya da çağırılmışlardır.¹²²

Uzun süren bekleyiş gerçekleşmişti ve Balkanlarda yeni bir devlet ortaya çıkmıştı. Kosovalılar yeni kabul edilen bayraklarının yanı sıra Amerika Birleşik Devletlerinin bayraklarını sallayarak özgürlüklerini tüm dünyaya duyurmuşlardır¹⁸⁹. Böylece Arnavutlar uzun yıllar bekledikleri bağımsızlıklarına kavuşarak rahat bir nefes almışlardır. Kosova, tanınmak için 192 ülkeye tanıma mektubu göndermiştir. Günümüze kadar Kosova'yı 114 ülke tanımaktadır.

¹²¹ AB'de Bağımsız Kosova Hazırlığı, (Erişim),
<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3127155,00.html>.

¹²² Balkanlarda Tarihi Gün, (Erişim)
<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3131884,00.html>

2.1. Yeni Kosova Devleti

Kosova'yı "Arnavut ve diğer etnik topluluklardan oluşturan çok etnikli bir ülke" olarak niteleyen Kosova Anayasası'nın 15 Haziranda yürürlüğe girişi Kosova'nın devletleşme sürecinin tamamlanmasındaki en önemli adım olarak kabul edilmiştir. Kosova, BM Kosova özel temsilcisi Martti Ahtisaari'nin statü müzakerelerinin çıkmaza girmesi üzerine hazırladığı plan eşliğinde bağımsızlığını ilan etmişti ve Ahtisaari'nin "uluslararası denetim altında bağımsızlık" önerisini Anayasası ve paketleriyle hayata geçirmiştir¹²³.

Bağımsızlıktan sonra Kosova Anayasası, 9 Nisan 2008 tarihinde Marti Ahtisaari Planı adı altında Kosova meclisi tarafından kabul edilmiştir. 15 Haziran 2008 tarihinde ise anayasa yürürlüğe girmiştir¹²⁴. Yasama yetkisi ise Kosova Meclisine aittir. Meclis 4 yıl için seçilen 120 üyeden oluşmaktadır. 120 üyenin 100'ü doğrudan seçilmekte, 20'si ise azınlıklara ayrılmıştır. 120 sandalyeli mecliste 100 sandalye doğrudan seçilirken, 10 sandalye etnik Sırp'lar için, 10 sandalyede diğer etnik azınlıklar için ayrılmıştır. Yürütme görevi Başbakan başkanlığında hükümet tarafından yerine getirilmektedir. Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Devletin başında 26 Şubat 2016'da Cumhurbaşkanı seçilen Hashim Thaçi; Hükümetin başında ise 9 Eylül 2017'de seçilen Başbakan Ramush Haradinaj bulunmaktadır. Yargı yetkisi, bağımsız mahkemelerce kullanılmaktadır. Bakanlar Kosova Meclisi tarafından 5 yıllığına seçilir. Başbakan ve Başkan Kosova Meclisi tarafından seçilmektedir¹²⁵. Kosova'nın yönetim şekli parlamenter demokrasidir. Kosova çok partili sisteme sahiptir. Günümüze kadar genel seçimler 2001, 2004, 2007, 2010 ve 2014 yıllarında yapılmıştır. (AGİT denetiminde) Resmi dili ise Arnavutça ve Sırpçadır. Türkçe ise sadece Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde resmi dil olarak kullanılmaktadır¹²⁶.

17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Kosova, politika, ekonomi ve yönetim gibi alanlarda bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. 16 Şubat 2008

¹²³ Gözde Kılıç Yaşın, Kosova'da Protestolar AB Misyona Yönelmiş, TÜRKSAM, 30.Ağustos. 2006, (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/a1766.html> 26.07.2010.

¹²⁴ Skender Hyseni, a.g.m.s.108.

¹²⁵ Konya Ticaret Odası, "Kosova Cumhuriyeti Ülke Raporu", Etüd-Araştırma Servisi, Haziran, 2009. (Erişim), <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/kosova.pdf> 11.11.2010.

¹²⁶ http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#politics

tarihinde oluşturulmasına karar verilen EULEX, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında Kosova’da göreve başlamıştır. UNMİK’ten yetkileri alan EULEX, tartışmaları da beraberinde getirmiştir¹²⁷.

Bağımsızlıktan sonra da devam eden yeni düzende, Kosova Anayasası (Ahtisaari Planı altında) Uluslararası Sivil Kuruluşları ve Uluslararası Askeri Kuruluşlarını destek vermeleri için Kosova’ya davet etmiştir. Başlıca uluslararası sivil toplum kuruluşları, Uluslararası Sivil Temsilci (ICR), Uluslararası Sivil Yönetim Misyonu (ISG) ve AB Kosova Misyonu (EULEX)‘dur.

Kosova’nın kendi demokratik idari kurumlarını tesis etmesine kadar “geçici olarak” görev alan UNMİK’in, BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararıyla geri çekilmesi, Kosova’da bir dönemin sona erdiğinin açık göstergesidir¹²⁸.

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova’nın tek taraflı bağımsızlığı ilanından sonra EULEX’in göreve başlanması beklenmiştir. Fakat çıkan bazı sorunlar nedeniyle göreve başlaması tartışmalı olan bu misyon, 9 Aralık 2008 tarihinde Kosova BM Misyonundan (UNMİK) yetkileri devralarak Kosova’da göreve başlamıştır.

2.2. EULEX

Latince ‘lex’ yasa anlamına gelmekte, (Eulex açılımı ise; Europe Union Rule of Law Mission) Türkçede AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu ya da Avrupa Polis ve Adalet Misyonu kavramlarını karşılamaktadır. Kısacası AB Kosova Misyonu denilmektedir. Avrupa Birliği Kosova Misyonu (EULEX) Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında başlatılan en büyük sivil misyondur. Kısaca EULEX, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı genel çerçevesi altında çalışır ve Brüksel ile bir birleşik emir komuta zinciri vardır. Yaklaşık 1950 yabancı personel, 1250 yerli personel olmak üzere toplam 3200 personel çalışmaktadır¹²⁹.

¹²⁷ Erjada Progonati, “Bağımsız Kosova Cumhuriyeti? “Stratejik Düşünce Enstitüsü (Erişim) <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/218/bagimsiz-kosova-cumhuriyeti.aspx>.

¹²⁸ Gözde Kılıç Yaşın, “Kosova’da Protestolar AB misyonuna yöneldi”, TÜRKSAM, 30Ağustos 2006. (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/a1766.html>.

¹²⁹ Eulex Kosovo (erişim) <http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/whatisEulex.php>.

EULEX'in 16 Şubat 2008'de oluşturulmasına karar verilmişti, yaklaşık 10 ay süren diplomatik pazarlıklar sonucunda, bu misyon 9 Aralık 2008 tarihi itibarıyla operasyonel duruma geçerek tüm Kosova çapında göreve başlamıştır. İlk etapta Kuzey Mitrovica'da 300 personeliyle konuşlandırılmıştır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında BM Genel Kurulu 1244 sayılı kararı şemsiyesi altında, Brüksel'e hiyerarşik olarak bağlı, AB'nin bugüne kadar kurulmuş en büyük misyonu sayılmaktadır.

Misyon, bağımsızlığını kazanan Kosova'nın öncelikle hukuk devleti olması amacıyla çalışmalarda bulunmakta, gümrük, güvenlik, yargı ve kültür mirası konularında Avrupa standartlarına ulaşması ve çok uluslu kurumların güçlenmesi yönünde de çalışmalar yapmaktadır¹³⁰.

Polis, adalet ve gümrük alanlarında yerel yetkililere; izleme, fikir verme ve tavsiyede bulunma yoluyla destek verilmesi stratejisinin özünü oluşturmaktadır. Temel amaç ise Kosova'nın siyasi, sosyal ve ekonomik alanda Avrupa standartlarını yakalayabilmesine ve bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktır.

Kosova Anayasasını 9 Nisan 2008 tarihinde kabul edilmiş ve 15 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe girmişti. Anayasa yürürlüğe girdiğinde, ülkede 1999 yılından 2008 yılına kadar görev yapan BM Kosova Misyonu (UNMIK)'nin da görevini sona erdirmesi gerekiyordu. Fakat bu mümkün olmamıştı ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un kararıyla UNMIK'in Kosova'da sınırlı sayıda personel ile belli yerlerde görevine devam edeceği, bu arada görevinin önemli kısmını yavaş yavaş EULEX'e devredeceği belirlenmiştir. Ban Ki-Moon, UNMIK'in bu yeni görevini 'reconfiguration' (yeniden şekillendirme, yeniden düzenleme) olarak tarif etmiştir.

Bu çerçevede Ban Ki-Moon'un bulduğu en uygun formül bu 'reconfiguration' denen formüldür. Bununla, UNMIK'in görevine kısmen devam etmesi sağlanarak hem 1244 sayılı karara saygı gösterilmiş olacak hem de EULEX'e kapı açılmış olacaktır. Ayrıca, bu formül ile Avrupa Birliği içinde Kosova'nın

¹³⁰ <http://www.abhaber.com/haber.php?id=24201>,

bağımsızlığına karşı çıkan, bağımsızlığını hâlâ tanımayan Romanya, İspanya ve Kıbrıs gibi üyeleri de tatmin etmiş olacaktır.

Ban ki Moon'un 6 maddelik raporunda EULEX'in Kosova genelinde UNMIK ile koordineli bir şekilde Birleşmiş Milletler'in nötr statü çerçevesinde faaliyette bulunacağı, polis, gümrük, ulaşım, altyapı, sınır ve Sırp Mirası konularında düzenleme yapılacağı ileri sürülmüştür¹³¹. Fakat bu planla ilgili net bir açıklama yapılmamıştır.

Arnavutların AB Kosova Misyona karşı çıkmalarının temelinde, bu misyonun 15 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe giren Kosova Anayasası'na ne derece bağlı olacağının belirsiz olması, Kosova'nın bağımsızlığı konusunda tarafsız kalması ve buna bağlı olarak da Kosova'nın fiili olarak bölünmesi sonucunu doğuracağı endişesi gibi nedenler yatmaktadır¹³².

Kosova'nın kuzeyinde yaşayan ve bağımsızlığı kabul etmeyen, kendilerini Belgrat'a bağlı sayan etnik Sırlara göre ise EULEX'in Kosova'da konuşlandırılması Belgrat yönetimi için bir hezimetdir; çünkü onlara göre bu misyon yapacağı yardımlarla Kosova'nın bağımsızlığını perçinleyecek yani bir şekilde bu bağımsızlığı desteklemiş olacaktır. Bu nedenle Kosova Sırpı UNMIK'in aksine EULEX'in meşruiyetini kabul etmemişlerdir.

2.3. Siyasal Sistem

Kosova'daki yasama organı Kosova Meclisidir. Meclis ilk kez 2001 yılında BM'nin girişimiyle kurulmuştur. 2008 yılında kazanılan bağımsızlığın ardından ilan edilen anayasa ile Kosova yeni parlamentosuna kavuşmuştur. Kosova Meclisi 120 milletvekilinden oluşmaktadır. Milletvekilleri halk tarafından seçilir. Bu 120 milletvekilinin 100'ü doğrudan seçimle parlamentoda sandalye sahibi olurken, 120 sandalyenin 20'si azınlıklara ayrılmıştır. Buna göre, parlamentoda azınlık statüsünde;

- 10 sandalye Sırp temsilcileri içindir.

¹³¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=4373793>,

¹³² <http://www.usakgundem.com/haber/28696/kosova-ve-eulex.html>,

- 4 sandalye Rom, Aşkale ve Mısırlı (RAE) temsilcileri içindir.
- 3 sandalye Boşnak, Karadağlı, Hırvat, Macar, Tosklu temsilcileri içindir.
- 2 sandalye Türk temsilcileri içindir.
- 1 sandalye Goralı temsilcileri içindir.

Ancak azınlıklar garanti altına alınan milletvekili sayısının üstünde milletvekili de çıkartabilir (2010 seçimlerine kadar devam eden bu uygulama 2014 seçimlerinde kaldırıldı sadece garanti edilen milletvekili sayısı uygulanmaya başlandı). Azınlıkların milletvekili sayısı anayasal olarak sağlanması taahhüt edilen sayının altında kalırsa bu hüküm devreye girmektedir.

Kosova Meclis Başkanı ve 5 Başkan Yardımcısı parlamento içinde milletvekillerin oy çokluğu ile seçilir.

Kosova Cumhuriyeti meclisinde, uluslararası esaslara göre kabul edilen cinsiyet eşitliği ilkelerine uygundur. Öyleki kadınların mecliste en az 1/3 temsil hakları garantiye alınmıştır.

Kosova meclis başkan yardımcılarında biri sırp toplumuna diğeri de çoğunluk olmayan (Türk, Boşnak veya Rom) diğeri topluluklara aittir.

Kosova Hükümetinde, Sırp topluluğuna en az bir (1) Bakanlık ve Kosova'da çoğunluk olmayan diğeri topluluklara (Türk, Boşnak veya Rom) bir (1) Bakanlık verilmektedir¹³³. Kabinde on ikiden çok bakan bulunursa Hükümette, Kosova'da çoğunluk olmayan toplulukları temsilen üçüncü bir bakanı olacaktır. (Şimdiki hükümette Kamu Yönetimi Bakanı görevini Kosova Demokratik Türk Partisi temsilcisi yürütmektedir)¹³⁴

Kosova Anayasasında resmi ve konuşulan Diller:

- Kosova Cumhuriyeti resmî dilleri Arnavutça ve Sırpçadır.

¹³³ Kosova Cumhuriyeti Anayasası Kitabı, madde 64, paragraf 2.2 (Erişim)

<http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Kosova.Cumhuriyeti.Anayasasi.pdf>

¹³⁴ Kosova Cumhuriyeti Anayasası Kitabı, madde 96, paragraf 3.

- Türkçe, Boşnakça ve Romca, belediyeler seviyesinde resmî statüye sahiptir veya yasaya uygun şekilde herhangi bir seviyede resmî kullanımda olacaktırlar¹³⁵.

Günümüzde Prizren, Mitroviça, Gilan, Priştine, Vuçitrn, Mamuşa belediyelerinde Türkçe dili resmi statüye sahiptir ve resmi kullanımdadır.

Bağımsızlığın ardından 2010 senesinde yapılan ilk seçimlerde parlamentoda 34 sandalye sahibi olan Demokratik Kosova Partisi (PDK) birincilikle çıkmıştır. 2014 Genel Seçimlerinde ise PDK 37 milletvekili sandalyesine sahip olurken, LDK 30, VV 16, AAK 11, NİSMA 6 milletvekili ile parlamentoda temsil edilecektir. Türkler (2 milletvekili) ve diğer azınlıklar ise 20 milletvekili ile parlamentoda temsil edilmektedir.

Tüm parlamenter demokrasilerde olduğu gibi Kosova Hükûmeti de başbakan, başbakan yardımcıları ve bakanlardan oluşmaktadır.

Kosova Cumhuriyetinde 2017 seçimlerinden sonar Başbakanlık dahil olmak üzere 21 bakanlık bulunmaktadır:

1. Başbakanlık
2. İçişleri bakanlığı
3. Dışişleri bakanlığı
4. Sağlık Bakanlığı
5. Kamu Yönetimi bakanlığı
6. Yerel Yönetimler bakanlığı
7. Eğitim, Bilim ve Teknoloji bakanlığı
8. Tarım ve Ormancılık bakanlığı
9. Diaspora bakanlığı
10. Adalet bakanlığı
11. Maliye bakanlığı
12. Ekonomi Gelişim bakanlığı
13. Avrupa Entegrasyon bakanlığı
14. Savunma bakanlığı

¹³⁵ Kosova Cumhuriyeti Anayasası Kitabı, madde 5, paragraf 2.

15. Topluluklar ve Geri Dönüş bakanlığı
16. Kültür, Gençlik ve Spor bakanlığı
17. Çevre ve Alan Planlama bakanlığı
18. Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlığı
19. Ticaret ve Endüstri bakanlığı
20. Altyapı bakanlığı
21. Bölgesel Kalkınma bakanlığı¹³⁶

2.4. Kosova'daki Siyasi Partiler

Kosova'da 2017 yılında yapılan genel seçimlere 26 siyasi oluşum katılmış ve Arnavut partiler için geçerli olan %5 seçim barajını 3 Arnavut partisi geçebilirken azınlıklar için uygulanmayan barajdan milletvekili çıkarabilen azınlık partilerin sayısı ise 10'u bulmuştur.

2014 seçimlerine 2 Türk partisi katılmıştır. 7852 oy ve %1.08 oy alarak Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Türklere ayrılmış olan 2 milletvekilin 2'sini de almayı başarmıştır. Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP) 1347 oy ve %0,19 oy alarak, KDTP'nin 1/3'ünden daha az oy aldığı için seçimlerde milletvekili çıkaramayı başaramamıştır.

Kosova'nın siyasi arenasında basilica önemli siyasi partiler:

2.4.1. LDK (Lidhja Demokratike e Kosoves-Kosova Demokrat Birliği)

Kosova Demokrat Birliği (LDK), Kosova Savaşı sırasında fikri önderlik yapıp sıcak çatışmaya girmemiş İbrahim Rugova tarafından 1989'da kurulmuştur. 2001 ve 2004'te seçimleri kazanan LDK, bu tarihten sonra düşüş yaşamaya başlamıştır. 2007'deki seçimlerde ikinci parti konumuna düşen LDK'da bir değişim hareketi başlamıştır 2010 seçimlerinde yaşanan oy kaybı, parti içi memnuniyetsizlik ve lider değişikliğiyle sonuçlanmış, Fatmir Seydiu'nun LDK'ya veda etmesine neden olmuştur ve 2010 yılında parti içinde yapılan seçimlerde Başkan Fatmir Seydiu'ya

¹³⁶ rks-gov.net (Erişim);
www.rks-gov.net/en-us/vegeza/pages/institucionetekosoves.aspx

karşı rakip olan İsa Mustafa LDK'da partinin başına geçer. 2014 parlamento seçimlerinde LDK 184.594 ve %25.24 oy 30 milletvekili ile ikinci parti konumuna geçmiş ve hükümet kurma çalışmalarını yürüten birinci parti PDK ile 1.5 ay gibi uzun bir süre sonra anlaşarak kurulan hükümette Başbakanlığı (İsa Mustafa) ve önemli bakanlıkların çoğunu almaya başarır¹³⁷.

2.4.2. PDK (Partia Demokratike e Kosoves-Kosova Demokratik Partisi)

Kosova Demokrat Partisi (PDK), 1993'de kurulan Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) savaştan sonra silahsızlanması ve muhafazakâr demokrat bir çizgiye geçmesiyle 1999'da kurulmuştur. PDK, Kosova siyasetindeki en etkili ve büyük partilerden birisidir. Kurucu kadrosunun ve liderlerinin, Kosova Savaşı'nda yer almış ya da 1980'lerin başında kurulan Arnavutluk milliyetçisi Kosova Halk Hareketi'nden (LPK) gelen aktif siyasi isimler olmaları bunda etkili olmuştur. PDK, katıldığı ilk seçimlerde ciddi bir çıkış yakalamış ve 2000'deki belediye seçimlerinde 6 belediye başkanlığı almıştır. Bir sene sonra ise AGİT'in gözlemciliğinde yapılan genel seçimlerde ise yüzde 26 oy almayı başarmıştır. 2004'te oylarını az da olsa yükselten PDK, yüzde 28 oy oranı ile ana muhalefette kalmış, belediye seçimlerinde de 7 belediye olarak yükselişini sürdürmüştür. PDK'nın ilk seçim kazandığı tarih 2007 yılı olmuştur. Kosova'nın bağımsızlığına giden sürecin hızlanması sebebiyle kritik bir dönemeç olan 2007 seçimlerinde büyük bir oy patlaması yaparak parlamento seçimlerinde yüzde 36 almış, aynı yıl yapılan belediye seçimlerinde ise 17 belediye olarak oldukça güçlü bir şekilde seçimleri kazanmıştır. 2004-2007 parlamento seçimlerinde ciddi bir başarı gösteren PDK, 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını ilan ettiği dönemin kilit aktörü olmayı başarmıştır.

2009'daki belediye seçimlerinde 20 belediye başkanlığı kazanan partinin, 2010'daki genel seçimde ise yüzde 32 oranı ile oylarında bir düşüş yaşanmıştır. 2014'teki seçimlerde ise 222.181 ve %30.38 oy ve 37 milletvekili oy oranını ile birinci parti olmasına rağmen hükümet kurma çalışmalarında muhalefete

¹³⁷ <https://www.ldk-ks.eu/>

düşmektense LDK'ya Başbakanlığı vermek zorunda kalan PDK başkanı Hashim Thaçi Başbakan yardımcısı ve Dışişleri bakanı olur¹³⁸.

2.4.3. AAK (Aleance per Ardhmerine e Kosoves-Kosova'nın Geleceği İttifakı)

Kosova'nın Geleceği İttifakı (AAK), Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) mensuplarından Ramush Haradinaj liderliğinde Nisan 2001'de kurulmuştur. Haradinaj 2004 seçimlerinde LDK ile koalisyon yaparak başbakan seçilmiş, fakat 2005'de eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde (ICTY) yargılanmaya başlaması üzerine istifa etmiştir. 2008 yılında beraat et eden Haradinaj yeniden siyasete dönmüştür.

2014 seçimlerinde 69.793 ve %9.54 oy ve 11 milletvekili ile dördüncü parti konumuna gelen AAK başkanı Ramush Haradinaj Başbakanlığında NISMA, VV ve LDK partileri ile anlaşıp hükümeti kurmak istese de Hükümet kurma görevi elinde bulunan Hashim Thaçi'li PDK ile son anda anlaşan LDK başkanı İsa Mustafa Başbakan olunca, Ramush Haradinaj'ın Başbakanlık hayalleri suya düşer. 2014 seçimlerinden 1,5 yıllık bir süre geçmesine rağmen AAK-NISMA-VV partilerinin oluşturduğu muhalefet gurubu parlamento çalışmalarını gözyaşartıcı bombalar ve kürsü kapatmalar ile engellemeye çalışmışlardır¹³⁹.

2.4.4. VV (Levizja Vetevendosje-Kendin Karar Ver Hareketi)

Bu hareket, Kosova'da self-determinasyon konusunda ülkenin mücadelesini hatırlatmakta ve Kosovalı siyasetçi ve aydınların 1980'li yıllardan itibaren ilk bağımsızlık süreçlerindeki çabalarına atıf yapmaktadır. VV, 2004 yılında aktivist Albin Kurti tarafından, aktif vatandaşlık ve doğrudan demokrasiye katılım hakkını savunma iddiasıyla ilk etapta belli etkinlikler yapan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. 1998-99 yıllarında Sırbistan ile yaşanan savaş sırasında uluslararası kuruluşların Kosova'daki yoğun etkinliğine yerli bir tepki hareketi olarak da

¹³⁸ <http://www.pdk.info/>

¹³⁹ <http://www.aak-ks.org/>

nitelendirilebilecek VV, Kosova'nın dış müdahale olmadan da politika üretmesini sağlamayı hedeflemiştir. VV, Kosova'nın bütünüyle bağımsız olması amacıyla yola çıkmış ve hem iç hem de dış siyasetteki tercih ve tepkileri sebebiyle radikal milliyetçi bir parti olarak nitelendirilmiştir. Bir self-determinasyon hareketi ve siyasi parti olan VV, Kosova'nın egemenliğini ve Arnavutların yaşadığı ülkelerin birleşmesini savunurken, uluslararası kuruluşların Kosova'daki siyasi karar alma süreçlerine müdahale etmesine karşı çıkmayı vizyonunun merkezine oturtmuştur. Hem Kosova içinde hem de Kosova dışındaki Arnavutlar için self-determinasyonu savunan hareket, resmî olarak 12 Haziran 2005'te kurulmuştur. VV, bir muhalif hareket olarak kuruluşundan itibaren Kosova siyasetinde çok önemli bir rol oynamıştır. VV, Kosova'daki uluslararası kuruluşlar ile yaşadığı bir dizi sorunun ardından 2010'da ilk defa seçimlere katılma kararı almıştır. Bu seçimlerde yüzde 12.62 gibi yüksek bir oy oranına ulaşan VV, seçimlerden itibaren Kosova siyasi arenasında ciddi bir konum elde etmiş ve bu konumunu günden güne kabul ettirmeye başlamıştır. 2013 Belediye Seçimlerinde başkent Priştine'yi alan VV, 2014 Parlamento Seçimlerinde ise 99.398 ve %13.59 oy ve 16 milletvekili 3. parti konumuna yükselen VV, istikrarlı bir şekilde oylarını artırmaya devam etmektedir¹⁴⁰

2.4.5. NISMA (Nima Qytetare Per Kosoven-Kosova için Sivil Girişim)

Kosova için Sivil Girişim (NISMA), PDK'nın en önemli iki ismi Jakup Krasniqi ve Fatmir Limaj'ın Thaçi ile yaşadığı anlaşmazlıklar yüzünden PDK ile yollarını ayırıp 2014 yılının Şubat ayında ile kurdukları partidir. Partinin başkanı eski UÇK komutanlarından ve ülkedeki milliyetçi muhafazakâr kesimde popülaritesi olan Fatmir Limaj'dır. PDK'nın eski başkan yardımcısı olan Fatmir Limaj ve partinin eskigenel sekreteri Jakup Krasniqi, Thaçi ile düştükleri derin anlaşmazlık sebebiyle Ocak 2013'te yapılan PDK'nın kongresine katılmayarak ayrılığın sinyallerini vermiştir. Ardından bu iki önemli ismin peş peşe istifa etmesiyle PDK'da ilk ciddi yol ayrımı yaşanmıştır. Kuruluşundan kısa bir süre sonra seçimlere katılan NISMA, seçim esnasında popülist bir söylem kullanarak beklenenden öte bir oy oranına

¹⁴⁰ <https://www.vetevendosje.org/>

ulaşmıştır. Katıldığı ilk seçim olan 2014 seçimlerinde 37.680 ve %5.15 oy ve 6 milletvekili alarak 6'ncı parti olmuştur¹⁴¹.

2.4.6. G.I SRPSKA (Gradjanska İnicijativa Srpska - Sivil Sırp Hareketi)

Sırbistan Hükûmetinin 2013'teki yerel seçimlerde ısrarla desteklediği Sırp Sivil Hareketi (G.I Srpska), Kosovalı Sırp'ların en önemli siyasi partilerinden biridir. Partinin başkanı Vladeta Kostić'tir. Belgrad'a yakınlığıyla bilinen parti, 2013'teki seçimlerde büyük başarı elde etmiştir. Kuzey Mitrovitsa'da bu partinin adayı olan Krstimir Pantić seçimleri kazanırken, Pantić'in seçim sonrası "bu seçim sonucu ile Kosova'daki Sırp'lar, Kosova'nın Sırbistan ile kalmasını tercih etti mesajı vermiştir" şeklinde bir açıklama yapması dikkat çekmiştir. 2014'teki genel seçimlerde ortak Sırp listesinin SRPSKA LİSTA adı altında katılıp 38.199 ve %5.22 oy ve sırlara ayrılan 10 milletvekilinden 9 milletvekilini almıştır¹⁴². Ancak Sırp Listesi, Belgrad tarafından 2014 seçimlerinde de desteklenmiştir. Kosova'daki Arnavut siyasiler ise Belgrad'ın kontrol ettiği bu listeye ihtiyatla yaklaşmış ve listenin Kosova'nın içinde Sırbistan uydusu gibi bir fonksiyonu olacağını savunmuştur.

2.5. Kosova'da Türk Siyasi Partiler

2.5.1. KDTP (Kosova Demokratik Türk Partisi)

Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) 1990 yılında Türk Demokratik Birliği (TDB) adı ile kurulmuş ve 20 Haziran 2001 tarihinde adını değiştirip o dönemde Kosova'nın idaresinden sorumlu olan UNMİK'e Kosova Demokratik Türk Partisi olarak kayıt yapmıştır. Kosova'daki en güçlü ve en eski Türk partisidir. Başkanı Mahir Yağcılar'dır¹⁴³.

UNMIK idaresindeki 1999 sonrasındaki Kosova'da 1974 Yugoslavya anayasasının Kosovalı Türk'lere sağladığı hakların verilmemesini eleştiren KDTP, 2000 yılının sonlarında yapılan yerel seçimleri Kosova vatandaşlarına verilen kimlik

¹⁴¹ <http://www.nisma.info/>

¹⁴² <http://kqz-ks.org/sq/rezultatet-2014>

¹⁴³ <http://www.kdtp.org/>

belgelerinde isimlerde Türkçe karakterlerin (ö,ü,ğ,ı,ş) kullanımamasından dolayı Türklerin kimlik kartlarını almamalarını istemiş ve seçimlere katılmayarak boykot etmiştir. UNMIK yönetiminde yapılan 2001 parlamento seçimlerine katılan KDTP, 2 milletvekili çıkarmıştır. 2004 ve 2007 parlamento seçimlerinde Türk'lere ayrılmış 2 milletvekilinin yanısıra 1 milletvekili daha çıkarmayı başaran KDTP, 2007 seçimleri sonrasında kurulan hükümette Çevre ve Alan Planlama bakanlığının yanısıra Topluluklar ve Geri Dönüş bakan yardımcılığı ile Tarım ve Ormancılık bakan yardımcılığını da almıştır. 2010 yılında yapılan parlamento seçimlerinde 8,548 ve %1.22 oy ile 3 (2+1) milletvekili çıkaran KDTP, kurulan hükümette Kamu Yönetim bakanlığının yanısıra Topluluklar ve Geri Dönüş bakan yardımcılığı ve Ticaret ve Sanayii bakan yardımcılığı almıştır. 2014 parlamento seçimlerinde ise 7.424 ve %1.02 oy ve 2 milletvekili çıkarırken kurulan hükümette Kamu Yönetim bakanlığı ve Sağlık bakan yardımcılığını almış bulunmaktadır. 2017 yılında yapılan seçimlerde 7852 oy ve %1.08 oy ile 2 milletvekili çıkaran KDTP, kurulan hükümette Kamu Yönetimi bakanlığını almıştır. Parti içi sorunlardan dolayı hükümet tarafından verilen iki bakan yardımcılığı atamalarında gecikmeler yaşanmıştır.

2.5.2. KTAP (Kosova Türk Adalet Partisi)

Uzun bir süre KDTP içerisinde yükselen muhalif sesler sonucunda 15 Nisan 2013 tarihinde, KDTP muhalif üyeleri, Kosova Türk Adalet Partisini (KTAP) kurarlar. KTAP kuruluşundan itibaren her platformda KDTP'nin politikalarını sert bir şekilde eleştirmektedir. KTAP'nin kuruluş amaçları, yanlış politikalar izlediğini düşündüğü KDTP'ye muhalefet etmek ve ona alternatif olmaktır. Ağustos 2013'te yapılan ilk olağan kurultayda genel başkanlığa Mamuşa Belediye Başkanı Arif Bütüç oybirliğiyle seçilmiştir. KTAP, kuruluşunun üzerinden kısa zaman geçmesine rağmen 2013 Yerel Seçimlerine katılmıştır. Genel Başkan Bütüç, Türklerin çoğunlukta olduğu tek kasaba olan Mamuşa'da tekrar belediye başkanı seçilirken, parti, Mamuşa (9), Prizren(1) ve Gilan'da(1) toplam 11 belediye meclis üyesi çıkarmayı başarmıştır¹⁴⁴.

¹⁴⁴ <http://kqz-ks.org/sq/zgjedhjet-komunale-2013>

Böylece KTAP, Türklerin tek partisi olarak bilinen KDTP'nin oylarını kısa sürede bölmeye başlamıştır. 2014 parlamento seçimlerine de katılan KTAP aldığı 2349 ve %0,32 oy ve KDTP'nin 1/3'ünden daha az oy aldığı için seçimlerde milletvekili çıkaramamıştır. 2017 yılında yapılan genel seçimlere de katılan KTAP 1347 oy ve %0,19 olarak milletvekili çıkarmayı başaramamıştır.

2.5.3. KTB (Kosova Türk Birliği)

2009'da kurulan Kosova Türk Birliği'nin (KTB) kuruluşundan bu yana başkanı Reşit Hanadan'dır. Merkezi Mamuşa'da bulunan partinin faaliyetleri büyük ölçüde bu şehirle sınırlıdır. 3 Kasım 2013 Yerel Seçimlerine Mamuşa dışında sadece Priştine'de katılmış, onda da yalnızca bir belediye meclis üyeliği kazanarak, kayda değer bir başarı elde edememiştir. KTB 2014 parlamento seçimlerine katılmamıştır. Günümüzde Kosova'nın hiçbir şehrinde faaliyet göstermeyen KTB, KTAP'nın kurulmasından sonra Mamuşa'da bile faaliyetlerini tamamen durdurmasına sebep olmuştur.

2.6. Kosova'da Türklerin Sorunları ve Mücadeleleri

Kosova Türkleri Miloşeviç'in hüküm sürdüğü yıllarda sorun çıkarmayan ancak Miloşeviç yönetiminin uyguladığı politikaları da desteklemeyen bir görüntü çizmiştir. Kosova Türkleri'nin bu dönemde tüm oluşturduğu kuruluşların en önemli iki amacı Türk dilinin kullanımı ve Türkçe eğitimin devam ettirilmesidir. Türkler hem oluşturdukları Kosova Demokratik Birliği ile hem de kurdukları onlarca dernekle bu yönde çaba göstermişlerdir.

Türkler dönemin iki farklı gücü olan Sırp ve Arnavut milliyetçiliği arasında sıkışmış ve tarafsız bir çizgi belirleme gayreti göstermiştir. Elbette bu dönemde tarafsız çizgiyi tutturmak zordu ve küçük çapta sapmalar olabilmıştır. Ancak genel görünüme baktığımızda Türklerin bu dönemde oluşturduğu kuruluşların tamamı buna hizmet etmektedir.

Türk Halk Partisi (THP), Türklerin desteğini alamamıştır. Birkaç kişiden oluşan bu parti tarafsız olmayı değil Arnavutlarla beraber hareket edilmesi gerektiğini savunarak Türk Demokratik Birliği'ni Sırp yanlısı olmakla suçlamıştır. Türk Demokratik Birliği ise daha önce de değindiğimiz, Türk dili ve Türkçe eğitimi koruma amacının dışında pek de siyasi bir amaç gütmemiştir. Türk Demokratik Birliği üyesi bazı şahısların Sırp'lara destek vermesi veya arka çıkmasından dolayı, Türk Demokratik Birliği'ni ve Kosovalı Türkleri Sırp yanlısı olarak nitelemek hata olur.

Milošević'in Sırbistan Sosyalist Partisini (SPS) ve Arnavutların Rugova önderliğinde Kosova Demokratik Birliği'ni (LDK) kurması ile Türklerin siyasi bir parti kurması kaçınılmaz hale geliyordu. Çünkü siyasi bir oluşuma gitmemenin oluşturacağı boşluğu ya LDK ya da SPS dolduracaktı. Böyle bir durumun ortaya çıkmasından çekinen Türk aydınları, 1990 yılının Mayıs ayından itibaren hazırlanmaya başlamış ve 19 Temmuz 1990 tarihinde Türk Demokratik Birliği (TDB) adı altında siyasi bir oluşuma gidilmiştir.

Türk Demokratik Birliği Kosova Türklerini bir çatı altında toplarken, Sezair Shaipi liderliğinde ayrı bir oluşuma gidildi. Türk Halk Partisi (THP) adını taşıyan bu oluşum Türklerin Arnavutlarla beraber hareket etmesinin gerektiğini vurgulamış ve Türk Demokratik Birliği'ni Milošević yanlısı olarak görmüş ve göstermeye çalışmıştır. Türk Halk Partisi, pasif değil aktif olarak Arnavutların yanında yer almak ve bu politikada tarafsız kalınmaması gerektiğini savunmuştur. Vurgulamak gerekir ki Türk Halk Partisi hiçbir zaman Kosova Türklerini temsil edememiş, gerek kurucu kadrosu gerek destekçileri Kosova Türklerinden destek görmemiş ve Kosova'daki Türk aydınlarının desteğini de hiçbir zaman alamamıştır¹⁴⁵.

Türk Demokratik Birliği, kurulduğu 1990 yılından 1999 yılına kadar aktif siyaset yapmaktan çok, zamanın şartları müsait olmadığından pasif siyaset yapmayı tercih etmiştir. 1990'lı yıllarda Yuoslavya yeni bir rejime geçiyor ve tek partili sistemden çok partili sisteme geçişle Yugoslavya'nın tüm cumhuriyetlerinde demokratik parti adı altında milliyetçi partiler kuruluyor ve parçalanma sinyalleri

¹⁴⁵ Şule Kut; Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik 2005.

verilmeye başlanıyordu. Yugoslavya'nın genelinde % 1 nüfusa sahip olmayan Türkleri temsilen kurulan TDB'nin siyaset arenasında ayakta kalması mümkün görünmemekle beraber, Kosova'da Arnavut'ları temsilen İbrahim Rugova önderliğinde kurulan Kosova Demokratik Birliği (LDK)'nin Kosova'daki Sırp rejimi ve politikalarını boykot ettiği ve seçimleri de boykot ettiği bir seçim sürecinde TDB'nin seçime katılması durumunda, akrabalık bağlarının ve aynı dine mensup oldukları Arnavut'lar tarafından ihanetle suçlanmaları kaçınılmazdı. Bu yüzden TDB 1990 yılların sonuna kadar pasif siyaset uygulayıp sadece Kosova'da yaşayan Türk'lerin Türkiye Cumhuriyeti ile bir köprü vazifesini sürdürmek, eğitim ve kültürel faaliyetlerinin yürütebilmeleri için Kosova'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile işbirliğini güçlendirmiştir. 1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi adı ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından başlatılan yabancı ve soydaş öğrencilerin Türkiye üniversitelerinde okuyabilmelerinin yolu açıldığında, Kosovalı Türk öğrencilerin bu projeye katılımları TDB tarafından sağlanmış ve organize edilmiştir. Türkçe 23 Mart 1989 yılına kadar, Kosova'da resmi işlerde kullanılmıştır. Kamu, devlet, şirket vb. evraklar, belgeler Türkçe olarak yazılmıştır.

1999 yılında NATO müdahalesinden sonra Kosova'da sırp rejiminin sona ermesiyle Türk siyasetinde de yeni adımların atılması ve zamanın şartlarına uygun siyasetin yürütülmesi ihtiyacı doğmuştur. İlk adım olarak da TDB nin daha aktif siyaset izlemesi gerekmektedir. TDB'nin savaştan sonra ilk genel başkanı da Mahir Yağcılar olur. Savaştan yeni çıkmış olan Kosova, Birleşmiş Milletler tarafında yönetilmekte, yerel ve merkezi kurumların oluşturulması çabaları yürütülmekteydi. Birleşmiş Milletlerin bu çabaları Yugoslavya'nın 1974 anayasası baz alınarak yapılırken, anayasada Kosova için geçerli olan resmi diller Arnavutça, Sırpça ve Türkçe'dir kısmı gözardı edilir ve Türkçe resmi dil olmaktan kaldırılır.

Kosova'da savaştan sonra yapılan ilk sivil kayıtlarına, Türklerin, Türkçe evraklar olmadığı için katılmaması, dünya kamuoyunda büyük yankı yaratmıştı. Yaklaşık iki yıldır Türk Demokratik Birliği'nin gösterdiği yoğun çabalar sonucu, Türk halkı galip gelmiş ve 15 Mayıs – 15 Temmuz 2000 tarihleri arasında Prizren,

Mamuşa, Priştine, Gilan, Vıçitrın ve Mitroviça belediyelerinde açılan Sivil Kayıt merkezlerinde formlarının Türk dilinde olacağı bildirilir¹⁴⁶.

Ayrıca kısa bir zaman zarfında da kimliklerde Türkçe karakterler de yazılmaya başlanır. Sadece Türkler için kurulan bu kayıt merkezlerine Kosova'lı Türkler davul ve zurnalar eşliğinde kayıtlarını yapmaya giderler.

20 Haziran 2001 tarihinde yapılan TDB meclisi toplantısında partinin isminin “Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP)” olarak değiştirilmesine karar verilir. UNMİK tarafında Kosova'lı Türklere yapılan haksızlıklar hala bitmemiştir. Kimliklerde sadece isimlerdeki Türkçe karakterler düzeltilmiş ama “Kosova Cumhuriyeti, Kimlik Belgesi, Adı, Soyadı, Doğum Tarihi ve Milliyeti” gibi ibareler hala Türkçe değildir, Türklerin yaşadığı belediyelerde resmi dil hala Türkçe değildir. Kosova Cumhuriyeti meclisinde ve belediyelerde, daha sonraları KDTP tarafından yıllarca bu konuların mücadelesi verilir ve Kosova Parlamentosunda resmi diller kanunu oylanırken Kosova genelinde Türkçe dilinin resmi olması onaylanmaz, ancak Türklerin yaşadıkları belediyelerde kullanımdaki resmi dil diye Türkçe'nin belediye meclislerinin oylamasına sunulmasına karar verilir. 2009 yılında Türklerin en yoğun olarak yaşadıkları belediye olan Prizren belediyesinde Türk dili kullanımdaki resmi dil olarak kabul edilir. Bunun akabinde 2010 ve 2011 yıllarında Priştine, Gilan ve Mitroviça belediyelerinde de Türk dili kullanımdaki resmi dil olma özelliğini kazanır. 2015 yılında ise Kimlik Kartlarında Türkçe ibarelere yer verilmiştir. Arnavutça, Sırpça, İngilizce ve Türkçe ibareli kimlik kartların isteğe bağlı olarak verildiğini de belirtmek gerek. “Türkçe kimlik istiyorum” diyenlere dört dilde ibareli kimlik kartlar verilirken, bu isteği bildirmeyenlere ise üç dilde ibareli kimlikler vermeye devam etmektedir¹⁴⁷.

2.7. Kosova Hükümetlerinde Görev Yapmış Türkler

Kosova parlamentosunda 120 sandalye bulunmaktadır. Bunlardan 100 milletvekili için seçim yapılır ve diğer 20 sandalye ise çoğunluk olmayanlara

¹⁴⁶ Merkez Seçim Komisyonu Türk temsilcisi Ercan Şpat ile görüşme

¹⁴⁷ KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar ile görüşme

ayrılmıştır. Bu 20 sandalyeden 10 tanesi Sırp temsilcileri, 4 tanesi Rom, Aşkali ve Mısırlı (RAE) temsilcileri, 3 tanesi Boşnak, Karadağlı, Hırvat, Macar ve Tosklu temsilciler, 2 tanesi Türk temsilciler ve 1 tanesi de Goralı temsilciler için ayrılmıştır. Günümüze kadar beş defa yapılan merkezi seçimlerden ilki 17 Kasım 2001 yılında yapıldı. Türklerin rekor sayıda katılımı ile 7879 oy alarak KDTP anayasa ile Türk temsilcilerine parlamentoda garanti edilmiş iki sandalyenin yanısıra 1 sandalye de seçimle kazanmış ve 120 kişilik parlamentoda 3 kişi ile temsil edilme hakkını kazanmıştır. UNMİK yönetimi altında kapalı liste ile yapılan seçimlerde Prizren şehrinden KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar, Priştine'den Gani Sadık ve Gilan şehrinden Nafiye Gaş milletvekili olarak seçilenlerdir. Hükümetin kurulması ile yapılan koalisyon anlaşması ve anayasaya göre çoğunluk olmayan toplulukların hükümette temsillerinin sağlanması yasasına göre, Dr. Resmiye Mumcu Sağlık Bakanı görevine getirilmiştir.

23 Ekim 2004 tarihinde açık oylama ile yapılan ikinci parlamento seçimlerinde KDTP 8353 (% 1.38) oy alarak Kosova Parlamentosuna Mahir Yağcılar, Nurhan Malta ve Rifat Krasniç girmeye hak kazanırken, kurulan hükümette Ergin Köroğlu, Kültür Gençlik ve Spor Bakan Yardımcılığı ve Altay Suroy da Adalet Bakan Yardımcılığı görevine getirilmiştir.

17 Kasım 2007 tarihinde açık oylama usulü ile yapılan üçüncü parlamento seçimlerinde KDTP 4999 (% 0.87) oy alarak garanti iki milletvekilinin yanısıra üçüncü milletvekilini de çıkarmayı başarmıştır. Oy oranlarına göre seçilen milletvekilleri Enis Kervan, Mahir Yağcılar ve Müfera Şinik olur. Kurulan hükümette Mahir Yağcılar Çevre ve Alan Planlama Bakanı, Rifat Krasniç; Geri Dönüş Bakan Yardımcısı ve Fikrim Damka Orman ve Tarım Bakanlığı görevine getirilmiştir.

12 Aralık 2010 tarihinde açık oylama usulü yapılan dördüncü parlamento seçimi Kosovanın bağımsızlığından sonra yapılan ilk seçimdir ve ayrıca topluluklara garanti altına alınmış sandalye teriminin de uygulandığı son seçim olacaktır. Çünkü seçim yasasında yapılan değişiklikle, “garanti sandalyeler” yerine artık “ayrılmış” veya “rezerve edilmiş” sandalye terimi kullanılıp toplulukların ekstradan milletvekili

çıkarmaları imkansız hale gelecektir. Azınlık olan topluluklar veya Türkleri örnek alırsak yasa ile ayrılmış olan sandalye sayısının üzerine, seçimlerde bir sandalye çıkarmaları için bir milletvekili için gereken oy sayısının yerine üç milletvekili için gerekli olan oy alması gerekecektir. KDTP bu seçimlerde 8548 (%1.22) oy alarak son defa üç milletvekili çıkarmayı başaracaktır. Oy oranlarına göre milletvekili seçilenler Mahir Yağcılar, Enis Kervan ve Müfera Şinik'tir. Kurulan hükümette Mahir Yağcılar, Kamu Yönetimi Bakanı görevine getirildikten sonra milletvekilliğinden istifa ederek yerine milletvekili olarak sıradaki en fazla oyu alan Fikrim Damka gelir. Ayrıca hükümette Rifat Krasniç; Yerel Yönetimler Bakan Yardımcısı, Kadir Hüsyin; Sağlık Bakan Yardımcısı ve Cüneyt Ustaibo da Ticaret ve Sanayii Bakan Yardımcısı görevine getirilmesiyle, KDTP bu 2010 seçimlerde 3 milletvekili, 1 Bakan ve 3 Bakan Yardımcısı ile Kosova Cumhuriyeti kurumlarında temsil edilmektedir.

2009 yılında Kurulan Kosova Türk Birliği Partisi de 2010 parlamento seçimlerine katılmış ama, KDTP'nin aldığı oyların 1/3 den daha az oy aldığı için yasa gereği Türklere ayrılmış sandalyelerden birine sahip olamamış ve meclise girememiştir.

Tablo 4. 2010 Genel seçimlerinde Kosova meclisinde milletvekili dağılımı¹⁴⁸

Parti İsmi	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Milliyeti
PDK	224.339	32.11%	34	Arnavut
LDK	172.552	24.69%	27	Arnavut
VETVENDOSJE	88.652	12.69%	14	Arnavut
AAK	77.13	11.04%	12	Arnavut
AKR Koalisyonu	50.951	7.29%	8	Arnavut
SLS	14.352	2.05%	8	Sırp

¹⁴⁸ <http://kqz-s.org> (Erişim) Uploads/Documents/rezultatet_e_pergjithshme_eyebpohj.pdf

KDTP	8.548	1.22%	3	Türk
JLS	6.004	0.86%	4	Sırp
VAKAT	5.296	0.76%	2	Boşnak
PDAK	2.871	0.41%	1	Aşkali
NDS	2.478	0.35%	1	Boşnak
BSDAK	1.818	0.26%	1	Boşnak
İRDK	1.691	0.24%	1	Mısırlı
PAİ	1.386	0.20%	1	Aşkali
SDSKIM	1.008	0.14%	1	Sırp
GİG	787	0.11%	1	Goralı
PREBK	690	0.10%	1	Rom
	660.553		120	

8 Haziran 2014 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde KDTP 7424 (%1.02) oy alarak yeni yasa gereği sadece 2 milletvekili çıkarmayı başaracaktır. Mahir Yağcılar ve Müfera Şinik milletvekili seçildikten sonra Mahir Yağcılar ikinci defa aynı bakanlıkta Kosova Kamu Yönetimi Bakanlık görevine getirildikten sonra milletvekillikten istifa edip yerine Fikrim Damka milletvekili seçilecektir. Bu seçimlerden sonra kurulan hükümette ayrıca Kadir Hüseyin yine Sağlık Bakan Yardımcılığı görevine getirilecektir.

Tablo 5. 2014 Genel seçimlerinde Kosova meclisinde milletvekili dağılımı¹⁴⁹

Parti İsmi	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Milliyeti
PDK Koalisyonu	222.181	30.38%	37	Arnavut
LDK	184.594	25.24%	30	Arnavut

¹⁴⁹ <http://kqz-ks.org> (Erişim) Uploads/Documents/20140701%20Party%20Results%20-%20Kosovo%20Level_nhsywevprq.pdf

VETVENDOSJE	99.398	13.59%	16	Arnavut
AAK	69.793	9.54%	11	Arnavut
Sırpska Lista	38.199	5.22%	9	Sırp
NİSMA	37.681	5.15%	6	Arnavut
KDTP	7.424	1.02%	2	Türk
VAKAT	6.476	0.89%	2	Boşnak
PDS	5.973	0.82%	1	Sırp
PDAK	3.335	0.46%	1	Aşkali
NDS	2.837	0.39%	1	Boşnak
PLE	1.959	0.27%	1	Mısırlı
PAİ	1.583	0.22%	1	Aşkali
Gora Koalisyonu	1.193	0.16%	1	Goralı
KNRP	645	0.09%	1	Rom
	683.271		120	

15 Nisan 2013 tarihinde Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP) kurulmuştur. KDTP eski Genel Başkan Yardımcısı ve Mamuşa Belediyesi Başkanı Arif Bütüç Genel Başkanlığında kurulan, Kosova Türk Adalet Partisi 2014 parlamento seçimlerine katılmış ama aldığı 2349 (%0,32) oy ile KDTP'nin 1/3'ünden daha az oy aldığı için seçimlerde milletvekili çıkaramamıştır.

11 Haziran 2017 tarihinde yapılan genel seçimlerde KDTP 7852 (%1.08) oy ile 2 milletvekili çıkarmayı başaramamıştır. Milletvekili koltuklarına Fikrim Damka ve Müferra Şinik seçilmiştirler. KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar ise Başbakan seçilen Ramush Haradinaj tarafından yine Kamu Yönetimi bakanlığına atanmıştır.

KTAP 1317 (%0.19) oy alarak milletvekili çıkarmayı başaramamıştır.

Tablo 6. 2017 Genel seçimlerinde Kosova meclisinde milletvekili dağılımı¹⁵⁰

Parti İsmi	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Milliyeti
PDK-AAK-NİSMA	245.627	33.74%	39	Arnavut
VETVENDOSJE	200.135	27.49%	32	Arnavut
LDK-AKR	185.884	25.53%	29	Arnavut
GİSL	44.499	6.11%	9	Sırp
KDTP	7.852	1.08%	2	Türk
VAKAT	6.443	0.89%	2	Boşnak
NDS	3.652	0.50%	1	Boşnak
SLS	3.541	0.49%	1	Sırp
PDAK	2.424	0.33%	1	Aşkali
PLE	2.415	0.33%	1	Mısırlı
JGP	2.369	0.33%	1	Goralı
PAİ	2.107	0.29%	1	Aşkali
PREBK	955	0.13%	1	Rom
	707.903		120	

2.8. Kosova Yerel Yönetimlerinde Türk Partilerin Durumu

Kosova genelinde olmasa da Türklerin yaşadığı belediyelerde, Türk partileri siyasi çalışmalarını sürdürmektedirler. 1999 öncesi yerel yönetimlerde siyasi kadrolara sahip olmayan Türk partileri, 2000 yılında seçimleri boykot ettikten sonra yerel yönetimlerde temsiliyetlerini ve siyasi mücadelesini tek Türk partisi olarak KDTP, 26 Ekim 2002 tarihinde Kosova'nın Prizren, Priştine, Mitroviça ve Gilan olmak üzere 4 belediyede seçime katılmış ve Prizren'de 6265 (%9.81) oy ve 4

¹⁵⁰ <http://kqz-ks.org> (Erişim)

/Uploads/Documents/2.%20Rezultatet%20e%20p%20C3%ABrgjithshme%20sipas%20Subjekteve%20-%20General%20Results%20by%20Party_knawhjqcix.pdf

meclis üyesi, Priştine’de 891 (%1.12) oy ve 1 meclis üyesi çıkarmayı başarırken, Gilan 375 (%0.89) ve Mitroviça’da 229 (%0.74) oyla meclis üyesi çıkaramamışlardır.

Tablo 7. 2002 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı¹⁵¹.

Belediye	Prizren		Priştine		Mamuşa		Gilan		Mitroviça		Vuçitirn		Lipyan	
	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye
KDTP	6265 %9.81	4	891 %1.12	1	/	/	375 %0.89	0	229 %0.74	0	/	/	/	/
KTAP	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
KTB	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Prizren belediyesi seçimlerinde 3’ncü parti olarak çıkan KDTP, azınlık partilerden en fazla oyu aldığı parti olarak Prizren Belediyesi ilk defa doğrudan seçim sonucu ile Belediye birinci Başkan Yardımcılığına, en fazla oyu alan Ercan Şpat getirilmiştir. Seçim sonrası yapılan koalisyon anlaşmasıyla ayrıca belediye Kültür ve Gençlik müdürlüğüne Nehat Mazrek (2004 yılında ise Ethem Baymak), belediye İmar müdürlüğüne Hamit Boynik ve Yeniden İnşaat müdürlüğüne de İsmail Kovaç’ın getirilmesiyle, KDTP ve Prizren’li Türkler Prizren Belediyesinde 4 meclis üyesi, Belediye Birinci Başkan Yardımcılığı ve 3 müdürlük ile temsil ediliyordu. Bu seçimler sonucunda ayrı bir öneme sahip olan Belediye Kamu Avukatlığı görevine de Agim Rifat Yeşeren getirilmiştir.

2007 yerel seçimleri yapılmadan önce Kosova’da 5 yeni pilot belediyenin kurulması kararlaştırılmıştır. BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin beş pilot belediye biriminin kurulmasına değin idari yönetmeliğin yayınlamasından sonra, çerçevenin gerçekleştirilmesi 2005 yılının Temmuz ayında başlamıştır.

¹⁵¹ http://kqz-ks.org/Uploads/Documents/Rezultatet%20perfundimtare_aprllkvdeq.pdf

Bu beş birimden iki pilot belediye (Yunik ve Elez Han) birimi Kosova Arnavutlarının çoğunlukta olduğu alanlar için, bir belediye (Mamuşa) Kosova Türklerinin çoğunlukta oldukları alanlar için ve iki belediye de (Graçaniça ve Parteş) Kosova Sırpalarının çoğunlukta oldukları alanlar için öngörülmüştür. Pilot belediye birimlerinin kuruluşu ve çalışmaları Pilot Projelere değin 2005/11 sayılı UNMİK idari yönelgesinde saptanmış, Kosova'da Belediyelerin Özyönetimine değin 2000/45 UNMİK Kuralı, 2005/11 sayılı Administratif Yönelgesinin 4.1 maddesine göre 2007/13 UNMİK Administratif Yönelgesinde yapılan değişmeler esasınca 2.000/45 Sayılı UNMİK Kuralında belirtildiği üzere Pilot belediye birimlerinin bölgesel sınırı ve pilot belediye birimleri geçici meclislerinin yapısı BM Genel Sekreter Özel Temsilcisi tarafından yayınlanan İdare Kararları ile saptanmıştır. Bu sınır tüm beş pilot belediye biriminde saptanırken, geçici meclisler sadece Elez Han, Mamuşa ve Yunik'te başarılı bir şekilde atanmış ve çalışmalarını sürdürmüştür.

Mamuşa pilot belediye birimi Prizren belediyesinden kurulmuştur ve yaklaşık olarak 5,500 kişi yaşar, onların çoğunluğunu Kosova Türkleri oluşturur. Mamuşa pilot belediyesi başkanlığına Arif Bütüç atanmıştır.

17 Kasım 2007 tarihinde yapılan yerel seçimlere Mamuşa dahil yeni kurulan bu 5 belediye katılmamıştır. Eskiden Prizren belediyesi sınırları içerisinde bulunan ve Türklerin çoğunlukta olduğu tek yer olan Mamuşa'nın seçimlere katılmaması 2000 kadar Türk seçmenin Prizren belediyesinde oy kullanmaması itibariyle KDTP'nin 1 belediye meclis üyesi eksik çıkarmasına sebep olurken, diğer taraftan da Kosova'da ilk defa Türklerin çoğunlukta olduğu bir belediyenin kurulmasına, Türk belediye başkanı ve 11 belediye meclis üyesi kazanmasına sebep olmuştur. 2007 yerel seçimlerine KDTP yine Türkleri temsil eden tek parti olarak bu defa Kosova genelinde Gilan, Mitroviça, Priştine, Prizren, Vıçitirn ve Lipyan (Yanova) olmak üzere 6 belediyede seçime katılmıştır. Seçimlere katıldığı belediyelerde almış olduğu oylar başlıca Prizren 3756 (%6.55) oy ve 3 meclis üyesi, Priştine 624 (%1.03) oy ve 1 meclis üyesi çıkarmayı başarırken, Mitroviça'da (154 - %0.67), Gilan'da (404 - %1.19), Vıçitirn'da (132 - %0.66) ve Lipyan'da (114 - %0.55) belediye meclis üyesi çıkarmayı başaramamıştır.

Tablo 8. 2007 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı¹⁵².

Belediye	Prizren		Priştine		Mamuşa		Gilan		Mitroviça		Vuçitrn		Lipyan	
	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye
KDTP	3756 %6.55	3	624 %1.03	1	yok	14	404 %1.19	0	154 %0.67	0	132 %0.66	0	114 %0.55	0
KTAP	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
KTB	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Yasa gereği azınlık partilerden en fazla oyu alan partiden, en fazla oyu alan kişi Belediye Meclis Başkanlığı görevine hak kazanmaktadır. azınlık partilerden en fazla oy alan KDTP meclis üyesi Ercan Şpat'ın belediye meclis başkan yardımcılığından çekilmesi ile boşnaklarla yapılan anlaşma sonucu Topluluklardan Sorumlu Belediye Başkan yardımcılığı görevine getirilmesi ile boşalan belediye meclis başkan yardımcılığı görevini en fazla oy alan boşnak meclis üyesine devretmiştir. Prizren belediyesinde 3 belediye meclis üyeliği ve Belediye başkan yardımcılığını almıştır. Yapılan koalisyon anlaşması sonucu belediye Kültür ve Gençlik müdürlüğüne de Adnan Yağcılar getirilmiştir.

Priştine belediyesinde 1 meclis üyesi almış olan KDTP'nin en fazla oyu alan Nevzat Hüdaverdi Priştine belediyesi Meclis Başkan Yardımcılığına getirilmiştir.

Ayrıca Gilan belediyesinde meclis üyesi çıkaramamasına rağmen KDTP den seçimlerde en fazla oyu alan Abdül Haçim İsmail, Gilan belediyesi Meclis Başkan Yardımcılığına getirilmiştir.

Sonuç olarak 2007 seçimlerinde KDTP ve dolayısıyla Türkler, Kosova genelinde seçime katıldıkları 6 belediyeden 2'sinde toplam 4 meclis üyesi, 1 Belediye Başkan yardımcılığı, 2 Belediye Meclis Başkan Yardımcılığı ve 1 müdürlük ile temsil edilmeye hak kazanmışlardır.

¹⁵² http://kqz-ks.org/Uploads/Documents/rezultatetfinalekuvendkomunal_oqklmadvmp.pdf

2008 yılının Mayıs ayında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Kosova Misyonu Gözetim Birimi, 2005 yılının Ağustos ayında kurulan pilot belediyelerin elde ettikleri başarılarına ilişkin bir rapor yayınladı: Kurulan pilot belediye birimlerinde kaydedilen başarı değerlendirilmesi ve Geçmiş, Şimdiki Durum ve Gelecek ile ilgili Raporu yayınladı. AGİT tarafından yapılan inceleme ve Yerel İdare Bakanlığı tarafından hazırlanan altı aylık değerlendirme raporuna dayanarak hazırlanan raporda, pilot belediye birimlerinin tam teşekküllü belediyeler olma yolunda kuruluşu, çalışması ve ilerideki meydan okumalar konularına değinildikten sonar, 2008 yılının Ağustos ayında, üç pilot belediye birimi tam teşekküllü belediyeye dönüştü. 16 Haziran 2009 tarihinde yapılan yerel seçimlerde KDTP Kosova genelinde 7 belediyede seçimlere katılmıştır. KDTP seçimlere katıldığı bu belediyeler, oy oranlarına ve çıkardığı belediye meclis üyelerine göre; Prizren’de 4022 (%7.26) oy ile 3 meclis üyeliği, Mamuşa’da 1134 (%68.85) oy ile 15 meclis üyesinden 11’ni aldı, Priştine’de 772 (%1.21) oy ile 1 meclis üyeliği, Gilan’da 565 (%1.54) oy ile 1 meclis üyeliği, Vuçitrn’da 429 (%1.82) oy ile 1 meclis üyeliği ve Mitroviça’da 373 (%1.46) oy ile 1 meclis üyeliği alırken sadece Lipyan belediyesinde 202 (%0.94) oy alarak meclis üyeliği alamamıştır.

Tablo 9. 2009 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı¹⁵³.

Belediye	Prizren		Priştine		Mamuşa		Gilan		Mitroviça		Vuçitrn		Lipyan	
	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye
KDTP	4022 %7.26	3	772 %1.21	1	1134 %68.8	11	564 %1.54	1	373 %1.46	1	429 %1.82	1	202 %0.94	0
KTAP	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
KTB	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Seçime katıldığı Lipyan belediyesi hariç tüm belediyelerde meclis üyesi çıkaran KDTP, ayrıca Mamuşa belediyesinde yapılan Belediye başkanlığı seçiminde

¹⁵³ http://kqz-ks.org/Uploads/Documents/ndarja_e_vendeve_rthsdebzgw.pdf

KDTP belediye başkan adayı Arif Bütüç Belediye başkanı seçilirken, Prizren belediyesinde, belediye başkan yardımcılığına Orhan Lopar getirilmiştir. KDTP ayrıca Priştine belediyesinde çıkarmış olduğu 1 meclis üyesi olan Nevzat Hüdaverdi azınlık partilerden en fazla oy aldığı için Priştine belediyesi meclis başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir. Prizren belediyesinde seçim sonrası yapılan koalisyon anlaşması sonucunda da belediye Maliye müdürlüğüne Mehmet Bütüç ve Sivil Savunma müdürlüğüne de Sencar Karamuço atanmıştır.

Gilan Belediyesinde 1 meclis üyeliği kazanmış olan KDTP den Gilan Belediyesi Meclis Başkan Yardımcılığına Kadir Hüseyin, Priştine Belediyesi Meclis Başkan Yardımcılığına ikinci defa olarak Nevzat Hüdaverdi ve Mitroviça Belediyesi Meclis Başkan Yardımcılığına da Erol Zekeriya getirilmiştir.

Kosova genelinde 7 belediyede tek parti ile seçimlere katılan Kosova'lı Türkler 6 belediye'de toplam 18 belediye meclis üyesi, 1 Belediye Başkanlığı, 1 Belediye Başkan Yardımcılığı, 3 Belediye'de Meclis Başkan Yardımcılığı ve 2 müdürlük ile temsil edilme hakkına sahip olmuşlardır.

2010 yılında KDTP Genel Başkanlık seçimlerinde 1999 yılından beri genel başkan olan Mahir Yağcılara rakip olarak aday olan Mamuşa belediyesi başkanı Arif Bütüç seçimleri kazanamayınca muhalif bir gurupla birlikte 15 Nisan 2013 tarihinde kurdukları Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP) çatısı altında 02 Aralık 2013 tarihinde yerel seçimlere katılma kararı almaktadırlar.

2013 yerel seçimlerinde KDTP ve KTAP olmak üzere Kosovalı Türkleri temsilen iki parti yarışmaktadır. Seçimlere katıldıkları belediyelerde almış oldukları oy ve belediye meclis üyelerine göre sonuçlar; Gilan'da KDTP 669 (%1.49) oy ile 1 meclis üyeliği alırken, KTAP 593 (%1.32) oy alarak meclis üyeliği alamaz. Priştine'de KDTP 802 (%1.01) oy ile 1 meclis üyeliği alırken, KTAP 517 (%0.65) oy ile meclis üyeliği alamaz. Vıçitirn'da KDTP 492 (%1.77) oy ile 1 meclis üyeliği alırken, KTAP 107 (%0.38) oy ile meclis üyeliği alamaz. Mitroviça'da KDTP 398 (%1.49) oy ile 1 meclis üyeliği alırken KTAP bu belediyede seçimlere katılmaz. KDTP'nin kalesi olarak bilinen Prizren belediyesinde KDTP 3678 (%5.88) oy ile 2 meclis üyesi alırken, KTAP 1263 (%2.02) oy ile 1 meclis üyeliği almayı başarır.

Ayrıca bu belediyede belediye meclis başkan yardımcılığına azınlık partilerden en fazla oy alan KDTP den Levent Buş gelirken, Tapu ve Kadastro müdürlüğüne Sencar Karamuço ve Maliye müdürlüğüne Ertan Simitçi atanır. KTAP ise Prizren belediyesinde yapmış olduğu koalisyon ile müdürlük almayı başaramaz. KTAP'nın güçlü olduğu Mamuşa belediyesinde ise KTAP 1144 (%52.43) oy ile 8 meclis üyeliği alırken KDTP 756 (%34.65) oy ile 5 meclis üyeliği alırken, sadece Mamuşa belediyesinde yerel seçimlere katılan üçüncü Türk partisi olan Kosova Türk Birliği (KTB) ise 170 (%7.79) oy ile 1 meclis üyeliği almayı başarır. Mamuşa belediyesinde meclis üyeliği almayı başaran tek Arnavut partisi Kosova Demokratik Partisi (Partia Demokratike Kosoves – PDK) 112 (%5.13) oy ile 1 meclis üyeliği almayı başarır. KTAP genel başkanı Arif Bütüç, Türklerin çoğunlukta olduğu tek kasaba olan Mamuşa'da ikinci defa belediye başkanı seçilirken, KTAP, Mamuşa (8) ve Prizren (1) toplam 9 belediye meclis üyesi çıkarmayı başarmıştır.

Böylece KTAP, Türklerin tek partisi olarak bilinen KDTP'nin oylarını kısa sürede bölmeye başlamıştır.

Tablo 10. 2013 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı¹⁵⁴.

Belediye	Prizren		Pristine		Mamuşa		Gilan		Mitroviça		Vuçitirn		Lipyan	
	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye
KDTP	4022 %7.26	3	722 %1.21	1	1134 %68.8	11	564 %1.54	1	373 %1.46	1	429 %1.82	1	202 %0.94	0
KTAP	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
KTB	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

22 Ekim 2017 tarihinde yapılan son belediye seçimlerinde KDTP; Prizren 4503 oy – 3 Meclis üyesi, Mamuşa 1206 oy – 7 Meclis üyesi, Gilan 827 oy – 1 Meclis üyesi, Pristine 492 oy - Meclis üyesi yok, Mitroviça 325 oy % 1.14 – Meclis

¹⁵⁴ http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/Rezultatet%20sipas%20Komunave%20-%20Zgjedhjet%20Lokale%202013_xwmxwoapy.pdf

üyesi yok, Vuçitirn 273 oy – Meclis üyesi yok ve Lipyan 171 oy – Meclis üyesi yok olmak üzere 7 belediyede seçime katılmış ve toplamda 7797 oy almış. Prizren 3, Mamuşa 7 ve Gilan 1 olmak üzere 3 belediyede toplam 11 belediye meclis üyeliği kazanmıştır. Ayrıca iki seçim sonra Mamuşa belediye başkanlığını Abdülhadi Krasniç 1393 (%53.99) oy ile kazanmayı başarmıştır.

Kosova'lı Türklerin diğer partisi olan KTAP ise Prizren 415 oy – Meclis üyesi yok, Priştine 142 oy - Meclis üyesi yok ve Mamuşa 1185 oy – 7 meclis üyesi olmak üzere 3 belediyede seçime katılmış, toplamda 1185 oy almış ve sadece Mamuşa belediyesinde 7 meclis üyeliği kazanmayı başarırken, Eski belediye başkanı Arif Bütüç ile yarışa giren KTAP 1129 – (%43.76) oy ile Mamuşa belediye başkanlığını kaybetmiştir.

Tablo 11. 2017 Kosova Yerel seçimleri oy ve meclis üyeleri dağılımı¹⁵⁵.

Belediye	Prizren		Priştine		Mamuşa		Gilan		Mitroviça		Vuçitirn		Lipyan	
	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye	oy	üye
KDTP	4022 %7.26	3	722 %1.21	1	1134 %68.8	11	564 %1.54	1	373 %1.46	1	429 %1.82	1	202 %0.94	0
KTAP	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
KTB	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

¹⁵⁵ http://kqz-ks.org/Uploads/Documents/2.%20Results%20by%20Municipality_hcyvwr1xxs.pdf

3.BÖLÜM: KOSOVA'DA TÜRK KESİMİNİN YÖNETİME KATILIMI VE HAKLARI

Kosova Türkleri, ister anayasal hakları olan temsiliyet haklarından kaynaklanan atamalar sonucu olsun, ister seçimlere katılmaları sonucu Bakan, Bakan Yardımcılığı, Milletvekili, Belediye başkan ve başkan yardımcılığı, belediye meclis başkan yardımcılığı ve üyeliği gibi kurum ve kuruluşlarda yönetime katılma ve temsil hakları 1999 yılı sonrası Kosova Cumhuriyetinde olduğu gibi 1999 öncesinde de eski Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti zamanında da bu haklara sahip olduklarını belirtmek gerek. 1999 öncesi veya tam olarak 1945-1989 yılları arasındaki eski Yugoslavya zamanındaki rejimin tek partili sistem olması sebebiyle Türklerin yönetime katılma ve temsiliyetleri seçim sonucu değil de atama yoluyla yapılmaktaydı. Kosova'lı Türkler, Kosova Özerk Bölge meclisine, Sırbistan Cumhuriyeti meclisine ve Federal Meclisine temsilci gönderme haklarına sahipti.

1999 sonrası Kosova Cumhuriyetinde ise anayasa ile Kosova'lı Türklere sağlanmış, atama yoluyla temsil edilme haklarından biri olan Kosova Anayasa Mahkemesi üyelerinden birinin Türk olmasıdır, ki bu görevi uzun yıllar avukatlık ve yargıçlık yapmış olan Altay Suroy Recepoğlu 2009 den beri yürütmektedir. Türklerin temsiliyet hakkı olan bir diğer önemli görev de Merkez Seçim Komisyonu üyeliğidir. Kosova'lı Türk olarak Merkez Seçim Komisyonu üyeliğinde görev yapanlar ise 2000-2008 yılları arasında Vehibe Karahoda, 2008-2009 Hamit Boynik, 2009-2010 Abdülhadi Krasniç ve 2010 yılından beri hala bu göreve devam eden Ercan Şpat'tır.

3.1. Kosova'daki Sivil Toplum Örgütleri

1912 yılında Osmanlı'nın Kosova topraklarından çekilmesi ile Kosova 'da yaşayan Türkler gelenek ve göreneklerini korumak amacıyla veya devlet tarafından göremedikleri ligi ve yardıma alternatif olarak kültür ve yardım derneklerini kurmuşlardır. 1928 yılında kurulan "Gayret Cemiyeti" ve 1935 yılında kurulan

“Merhamet Yardımlaşma Derneği” Prizren’de yoksul halka yardımcı olmak için kurulan dernekler olarak örnek verilebilir¹⁵⁶.

II’nci Dünya Savaşından sonra kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nde Türklerin varlığının yok sayılmasıyla, 1 Nisan 1951 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Türklerin bölgede varlığının tanınması kararına kadar, Yugoslavya genelinde Türk kültür ve yardımlaşma derneklerinin faaliyetleri yasaklanmıştır. 1951 yılındaki Türklerin bölgede varlığının kabul edilmesiyle birlikte Türklerin yaşadıkları belediyelerde 1 den fazla olmama şartıyla dernek kurmalarına izin verilmiştir. 17 Haziran 1951 tarihinde ilk olarak Prizren’de “Doğru Yol” Türk Kültür ve Sanat Derneği kurulmuştur. Doğru Yol derneği faaliyetlerini günümüzde hala sürdürmektedir. 1951 yılında kurulan diğer dernekler ise Priştine’de “Yeni Hayat” derneği 1969 yılında ismini “Gerçek” Kültür ve Güzel Sanatlar derneği olarak değiştirmiştir ve günümüzde hala çalışmalarını sürdürmektedir. Yine 1951 yılında Gilan’da kurulan “Zafer” Kültür ve Güzel Sanatlar derneği günümüzde faaliyet göstermemektedir. 1951 yılında Mitrovica belediyesinde kurulan “Birlik” Kültür ve Güzel Sanatlar derneği faaliyetlerini sürdürmektedir. 1951 yılında kurulan son dernek olan “Yeni Gün” Kültür ve Güzel Sanatlar derneği İpek belediyesinde kurulmuştur ve günümüzde faaliyet göstermektedir. 1953 yılında Prizren’de kurulan “Branislav Nüşić” Türk Dramı 1965 ile 1996 yılları arasında “Kültür Evi” Türk Tiyatrosu adı ile çalışmalarını sürdürdükten sonra 1996 yılında ismini “Nafiz Gürcüali” Türk Tiyatrosu olarak değiştirmiş ve günümüzde hala çalışmalarını sürdürmektedir.

1951 ve 1953 yıllarında kurulan derneklerden sonra 1979 yılına kadar hiçbir Türk derneği kurulmamıştır.

1979 yılında ise sadece Mamuşa’da “Aşık Ferki” Türk Kültür ve Sanat derneği kurulmuştur. 1979-1994 yılları arasında başka hiçbir Türk derneği kurulmazken, 1994 yılından sonra Kosova’da kurulan Türk derneklerinin sayısı hızla artmıştır.

¹⁵⁶ Altay Suroy Recepoğlu “Kosova’nın Türk Dernekleri ve Kuruluşları”, 2006, s.45

1994-1999 yılları arasında Kosovalı Türkler kültür ve sanat'tan fazla eğitim ve ticaret konularına ağırlık verdiğini görebiliriz ki, bu tarihler arasında kurulan Sivil Toplum Örgütleri en önemlileri ; “Esnaf” Zanaatçı Tüccar ve İşadamları derneği, “Kosova Türk Öğretmenler” derneği, “Mamuşalı İşadamları” derneği ve “Kosova Türk Aydınlar Ocağı” nı sayabiliriz.

1999 yılından sonra özgür Kosova Cumhuriyetinde özellikle UNMİK yönetimi altında Türkçe'nin resmîyetinin kaldırılmasından sonra Kosova'lı Türklerin milliyetçi duygularının kabarmasına sebep olmasıyla birlikte kurulan Türk derneklerinin sayısında da artış olmuştur. Ayrıca 2000 yılında Kosova'da ilk defa kadın derneğinin kurulduğunu görmekteyiz. 2000 yılında kurulan “Zübeyde Hanım Türk kadınlar derneğinden sonra, 2003 yılında “Hanımeli” Türk Kadınlar derneği, 2012 yılında Kosova Kadınlar Yardımlaşma derneği ve 2017 yılında “Orkide” Kadınlar Derneği kurulmuştur.

2010'lu yıllardan sonra kurulan sivil toplum örgütlerinde, Türk kelimesinin kullanılmamasının sebebi, ister Kosova kurumlarının ister de uluslararası kuruluşların proje bazlı verdikleri desteklerde sivil toplum örgütlerinin multietnik olmalarını istemeleri yatmaktadır.

Günümüzde Kamu Yönetimi bakanlığına kayıtlı Türk sivil toplum örgütü sayısı 50 den fazladır. Bunlardan 35'i Kosova genelinde hala faaliyet göstermektedir.

3.1.1. Sivil Toplum Örgütlerinin Listesi

Günümüzde Kosova genelinde hala faaliyet gösteren Türk Sivil Toplum Örgütleri:

- “Doğru Yol” Türk Kültür Sanat Derneği (1951- Prizren)
- “Gerçek” Kültür ve Sanaatlar Derneği (1951- Priştine)
- “Birlik” Türk Kültür Sanat Derneği (1951- Mitroviça)
- “Nafiz Gürciali” Türk Tiyatrosu (1951- Prizren)
- “Aşık Ferki” Kültür ve Sanaat Derneği (1979 - Mamuşa)
- “Esnaf” Zanaatçı, Tüccar ve İşadamları Derneği (1994 - Prizren)
- “Kosova Türk Öğretmenler Derneği” (1994 - Prizren)

- “Rumeli” Türk Tiyatrosu Sanaatçılar Derneği (1994 - Prizren)
- Kosova Türk Yazarlar Derneği (1994 - Prizren)
- “Şefkat” Yardımlaşma Derneği (1994 - Prizren)
- Türk Müziği Konservatuvarı Derneği (1995 - Prizren)
- ”Filizler” Türk Kültür ve Sanaat Derneği (1997 - Prizren)
- “Yarın” Türk Kültür ve Sanaat Derneği (1998 - Gilan)
- “Mamuşalı İşadamları Derneği” (1995 - Mamuşa)
- Kosova Türk Aydınlar Ocağı (1999 - Prizren)
- “Zübeyde Hanım” Türk Kadınlar Derneği (2000 - Prizren)
- Kosova Türk Araştırmacılar Derneği (2000 - Prizren)
- “BAL-TAM” Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi (2000 - Prizren)
- Mitroviça Türk Toplumu (2000 - Mitroviça)
- “Alperenler” Gençlik Vakfı (2000 - Mamuşa)
- Atatürkçü Düşünce Derneği (2000 - Prizren)
- Balkan Aydınları ve Yazarları Derneği (2002 - Prizren)
- “Balkan” Tolerans ve Entegrasyon Derneği (2002 - Prizren)
- “Hanımeli” Türk Kadınlar Derneği (2003 - Priştine)
- “Yunus Emre” Tolerans ve Entegrasyon Derneği (2004 - Prizren)
- “Dağ” Kültür ve Araştırma Derneği (2004 - Dragaş)
- “Suzi” Kültür Merkezi (2004 - Prizren)
- “Çeşme” Kültür ve Sanaat Derneği (2005 - Vıçitrn)
- “Türkçe” Sivil Toplum Örgütü (2005 - Prizren)
- Kosova Gazeteciler Derneği (2006 - Priştine)
- Kosova Mevlana Kültür Derneği (2006 - Prizren)
- “MESK” Çokuluslu Kosova Derneği (2006 - Prizren)
- “TÜMED” Türkiye Mezunları Derneği (2006 - Prizren)
- Kosova Türk Gençleri Birliği (2009 - Prizren)
- Kosova Kadınlar Yardımlaşma Derneği (2012 - Prizren)
- “Orkide” Kadınlar Derneği (2017 - Prizren) ¹⁵⁷

¹⁵⁷ Altay Suroy Recepoğlu “Kosova’nın Türk Dernekleri ve Kuruluşları”, 2006, s.55-101

3.1.2. Türk Sivil Toplum Örgütlerinin Amacı ve Yürüttükleri Faaliyetler

Osmanlının bu bölgeden ayrılmasından sonra yani 1912 yılından beri Kosova’da var olan Türk derneklerin ve sivil toplum örgütlerinin tek bir görevi var, o da Türk kelimesinin yaşatılmasıdır. Hala faaliyet gösteren 35 dernek ve STÖ den hemen hepsinin misyonu aynıdır. Kuruluş amaçlarına göre bu misyonlarını farklı kulvarlarda göstermektedirler. Başta “Doğru Yol”, “Gerçek”, “Birlik” ve “Filizler” gibi Kültür ve Sanat dernekleri; Türk Saanat Müziği, türküler, ilahiler ve halk danslarının yeni nesillere aktarılması için yeni nesil gençleri bünyesine takıp nesilden nesile aktarmaktadır. Kosova’da Türk varlığının korunmasının en temel önceliği eğitimidir. Türkçe eğitim var olduğu sürece Türk’lük bu topraklarda var olacaktır. “Kosova Türk Öğretmenler Derneği” Kosova’da Türkçe eğitimin yapıldığı belediyelerde öğretmen ve öğrencilerin sorunları ve eksikleri ile yakından ilgilenmektedir. Bu misyonunu icra etmeye çalışırken öğretmenlere hizmet içi eğitim seminerleri, öğrencilere Türkçe kitapların temin edilmesi ve İngilizce ve Arnavutça kursların yapılması konusunda kurulduğu 1994 yılından beri öncülük etmektedir.

1994 yılında kurulan bir diğer dernek olan “Esnaf” Zanaatçı, Tüccar ve İşadamları Derneği’nin görevi ise; Türk zanaatçı ve işadamlarının Türkiye ile arasında bir köprü oluşturmak ve destek vermektir.

Bir toplumun var olması için olmazsa olmazları olan dil, eğitim, kültür ve ekonomi gibi konuları Kosova’daki dernekler kendilerine misyon olarak üstlenmiş ve yıllardır misyonlarını icra etmektedirler¹⁵⁸.

3.1.3. Türk Sivil Toplum Örgütlerinin Türk Siyasal Partilerle İşbirlikleri

Önceki bölümde de belirttiğimiz gibi Kosova’da Türk toplumunun varlığını koruması ve sürdürmesi için dilini, eğitimini ve kültürünü koruması gerekmektedir. Tüzüklerinde en fazla önem verdikleri Türk dili, eğitimi ve kültürü olan Kosova’daki Türk partilerinin çalışmaları yine aynı misyonları üstlenmiş olan derneklerle işbirliği içinde omaları kaçınılmazdır. 1951 yılında Eski Yugoslavya’da Türk varlığının kabul edilmesi ve Türkçe eğitimin başlaması ile birlikte kurulan ilk Türk dernekleri bu

¹⁵⁸ “Filizler” Derneği Başkanı Ferhat Derviş ile görüşme

misyunun önderliğini yapmış. 1989 yılında Yugoslavya'da oluşan yeni düzenle bu misyonu yürütebilmenin siyasi destek ve siyasi aktörlere ihtiyaç duyulması ile birlikte 1990 yılında Kosova Demokratik Birliğinin kurulması ile misyonun önderliğini de üstlenmiştir. Türk Demokratik Birliği ve sonraki adı ile Kosova Demokratik Türk Partisi, Türk dili, eğitimi ve kültürü konularını siyasi arenada desteklerken, bu konuların altyapısını, temelini ve halka ulaştırması konusunu da dernekler aracılığı ile gerçekleştirmektedir.

Türk dili, eğitimi ve kültürünü halka ulaştırmaya çalışan Türk derneklerinin Kosova devlet kurumları ve Türkiye Cumhuriyeti kurum ve kuruluşları tarafından maddi ve manevi destek görmeleri için Kosova'daki Türk partiler aracı olup köprü görevi yapmaktadırlar. Türk Partileri ve Türk Dernekleri olmadan Türk dili, eğitimi ve kültürünün ve dolayısıyla Türklük varlığının korunması mümkün değildir. Günümüze kadar Türk siyasi partiler ile Türk derneklerinin arasında işbirliği kesintisiz olarak devam etmektedir.

3.2. Kosova'da Türkçe Eğitimin Durumu

Kosova'da Türkler yüzyıllardır yaşamakta ve yaşadıkları bu süre içerisinde de Türkçe eğitimi, bazı dönemlerde kesintiye uğramasıyla (1912-1951) birlikte günümüze kadar devam etmektedir. I'nci Balkan Savaşı sonrasında (1912) Osmanlıların bu topraklardan çekilmesiyle Türkçe eğitim tamamen devre dışı bırakılmıştır.

Türkçe eğitimin sekteye uğramasıyla Türk ve Müslüman ahali Sırp dilinde eğitim görmek zorunda kalmıştır. Eğitimin Sırp dilinde olmasına rağmen halk, evlerde, düğün derneklerde, camilerde ve cami vaazlarında Türk dilini kullanmıştır. İyi tahsil ve bilgiye sahip olan imamlar, camilerde hutbe okutarak, vaaz vererek, yazılı dilin sözlü olarak yaşamasını sağladıkları gibi canlı kalmasına sebep olmuşlardır. Daha sonraları verilen uzun ve önemli mücadeleler sonucunda Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi Halk Kurulu 20 Mart 1951 tarihinde düzenlemiş olduğu III'ncü Oturumunda Türk halkı için okullarda Türkçe eğitimin başlaması kararını almıştır. Kararın hemen akabinde Nisan 1951 yılında Türklerin yaşadığı, Prizren,

Priştine, Gilan, İpek, ve Mitroviça şehirlerinde ve Mamuşa, Dobırçan, ve Sırbistan sınırları içinde bulunan Bilaç köylerinde Türkçe eğitim başlamıştır¹⁵⁹.

Kosova'lı Türkler tekrar kendi ana dilinde eğitim görme hakkına sahip olmuşlardır.

Türkçe eğitim başlar başlamaz öğretmen sorununun olduğu görülür. Bu sorunu ortadan kaldırmak için çeşitli kurslar açılır ve açılan kurslarla öğretmen sıkıntısı giderilmeye çalışılır. Makedonya-Üsküp “Nikola Karev” öğretmen okulu Makedonca eğitim vermekteydi ve Kosova'da Türk okullarına öğretmen yetiştirmek için bu okul önemli bir görev üstlenmiştir. Kosova'da ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler, yaz aylarında bu okulda kurslara katılıyordu. Kurs öğretmenlerinin bir kısmı Makedonya Türklerindendi. Türk öğretmenlerinin bulunmadığı bölümlerde kurslar Sırpça yapılmaktadır.

Kosova'da Türkçe eğitim hayat bulmuşken Türkiye Cumhuriyeti ve Yugoslavya Federativ Halk Cumhuriyeti arasında “Serbest Göçmen” anlaşması imzalanır. Bu anlaşmanın imzalanmasının akabinde 1955-1960 yılları arasında yüzbinlerce Kosovalı Türk, Türkiye'ye göç etmiştir. Göç edenler arasında Kosova'lı Türk toplumunun lider kadrosundan kişiler de yer almıştır. Okullarda öğretim kadrosunda meydana gelen sıkıntıların giderilmesi için 1963-1964 öğretim yılında Prizren'de “Dimitriye Tusoviç” öğretmen okulunda Türkçe sınıflar açılmıştır. 1963-1964, 1964-1965, 1965-1966 ve 1966-1967 eğitim öğretim yıllarında Türk sınıfları faaliyet göstermiştir. 1967-1968 eğitim öğretim yılında öğrenci yetersizliğinden dolayı öğretmen okulunda Türkçe sınıflar kapatılmıştır. Bu süre zarfında Prizren “Dimitriye Tusoviç” öğretmen okuluna 157 öğrenci kayıt yaptırmış ve bunlardan 90 öğrenci mezun olmuştur. Mezun olan öğrencilerin çoğu Prizren, Priştine Gilan, Dobruçan ve Mamuşa ilköğretim okullarında öğretmenlik yapmışlardır¹⁶⁰.

Türkiye'ye göç kapıları aralandıktan sonra öğrenci sayısında da azalmalar olmuştur. Öğrenci sayısındaki azalmadan dolayı İpek, Viçitirn, Gilan ve Mitroviça gibi şehirlerde Türkçe okullar kapatılmıştır. Gilan ve Mitroviça'da 1970 yılında

¹⁵⁹ Cem Topsakal ve Bedrettin Koro, 2007, s: 32

¹⁶⁰ Bedrettin Koro “Kosovada Türkçe Eğitiminde Gelişmeler” 2011, s.162

tekrar Türkçe eğitime başlanmasına rağmen İpek şehrinde 1970 yılında tamamen kapanmış ve birdaha açılmamıştır.

İpek şehrinde Türkçe eğitimin kapanmasıyla birlikte oradaki Türkler zamanla asimile olmuş ve günümüzde İpek'te 60-70'li yaşlarda olan Türkçe bilen birkaç kişinin dışında Türküm diyebilen birine rastlamak mümkün görünmemektedir.

Kosova'da Türk varlığının devam etmesi ve tarihe karışmaması için Türkçe eğitim en önemli unsurların başında gelmektedir.

3.2.1. Türkçe Eğitimin Yapıldığı Belediyeler

Günümüzde Kosova'nın Prizren ve Priştine belediyelerinde İlköğretim, Lise ve Üniversite seviyesinde Türkçe eğitim yapılırken, Mamuşa ve Gilan belediyelerinde İlköğretim ve Lise seviyesinde yapılmaktadır. Mitroviça belediyesine Dobruçan köyünde ise sadece ilköğretim seviyesinde Türkçe eğitim yapılmaktadır.

Türklerin en yoğun olarak yaşadığı Prizren'de 6 ilköğretim okulunda (1-9 sınıfları), Fen Lisesi, Tıp Lisesi, Teknik Lise, Ekonomi Lisesi olmak üzere 4 Lise'de (10-12 sınıfları) ve Prizren "Ukshin Hoti" Üniversitesi Eğitim Fakültesinde; Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Fizik-Kimya Öğretmenliği ve Enformatik-Teknoloji bölümlerinde Türkçe eğitim yapılmaktadır.

Kosova'nın başkenti olan Priştine'de; 1 İlköğretim okulunda, 1 Lise'de ve Priştine Üniversitesinde Şarkiyat'ta Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Türkçe eğitim yapılmaktadır.

Kosova'nın tek Türk belediyesi olan ve 5000 nüfuslu ve nüfusun %95'i Türk olan Mamuşa belediyesinde 1 İlköğretim okulu ve 1 Lise'de Türkçe eğitim yapılmaktadır.

Gilan Belediyesinde de 1 İlköğretim okulu ve 1 Lise'de Türkçe eğitim yapılmaktadır.

Mitroviça belediyesinde ise sadece 1 ilköğretim okulunda Türkçe eğitim yapılmaktadır. Liseye devam eden öğrenciler ya Mitroviça'da Arnavutça dilinde ya da Priştine'de Türkçe eğitimlerini sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Gilan Belediyesinin Dobruçan köyünde ise 1 ilköğretim okulunda Türkçe eğitim yapılmaktadır. Öğrenciler lise seviyesindeki Türkçe eğitimlerini, Gilan belediyesinde sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Kosova genelinde toplam 5 belediye ve 1 köyde; 11 ilköğretim okulunda, 7 lise ve 2 Üniversite'nin 5 bölümünde Türkçe eğitim yapılmaktadır.

Kosova genelinde 11 ilköğretim okulu ve 7 Lise'de Türk dilinde eğitim veren öğretmen sayısı 210'dur. Türk dilinde çalışan 210 öğretmenden 7 ya da %3.3'ü Doktora, 16 ya da %7.6'sı Yüksek Lisans, 151 ya da %72'si Lisans ve 36 ya da %17'si yüksek okul (önlisans) mezunudur.

3.2.2. Türkçe Eğitimde Öğrenci Yoğunluğu

1951 yılında Eski Yugoslavya'da Türkçe eğitime başlandığında Prizren, Priştine Mamuşa, Gilan, Viçitırn, Mitroviça, İpek ve Dobruçan belediyelerindeki okullarda Türkçe eğitim yapılmaktaydı. Günümüzde Türkçe eğitim sadece Prizren, Priştine, Mamuşa, Gilan, Mitroviça ve Dobruçan'da yapılıyor olmasına rağmen, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Dobruçan "Nazım Hikmet" ilköğretim okulunda 1'nci sınıfa kayıt yaptıran hiçbir öğrenci olmamasından dolayı Türkçe 1'nci sınıfı açılmamıştır. Sınıf kapatılması olayı, Mitroviça "Anton Z. Çayupi" ilköğretim okulunda son iki yıldır öğrenci kaydı olmadığı için Türkçe sınıflar açılmamaktadır. Böyle giderse Mitroviça, Gilan ve Dobruçan'da Türkçe eğitimin tamamen yok olmasıyla karşı karşıya kalınabilir.

Tablo 12. 2017/18 ÖğretimYılında Kosova'da İlkokul Öğretiminde (I-V) Sınıf ve Öğrenci Sayısının¹⁶¹

Okul Adı	1 Sınıflar		2 Sınıflar		3 Sınıflar		4 Sınıflar		5 Sınıflar		1-5 Sınıflar	
	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.
"Anadolu" Mamuşa	3	68	3	69	3	89	3	62	3	66	15	354
"Motrat Çiriyazi"	2	49	2	32	2	55	2	34	2	34	10	204
"Emin Durak"	1	15	1	30	1	19	1	23	1	19	5	108
"Mustafa Baki"	1	12	1	17	1	12	1	9	1	9	5	59

¹⁶¹ Bakınız; Ek 1

"Mati Logoreci"	1	11	1	24	1	18	1	17	1	19	5	89
"Abdül Fraşeri"	1	5	1	16	1	20	1	8	1	19	5	68
"Nazim Kokolari"	1	3	1	6	1	2	1	1	1	2	5	14
"Elena Gjika"	1	19	1	16	1	22	1	19	1	14	5	88
"Musa Zaymi"	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	3	3
"Nazim Hikmet"	1	2	0	0	1	2	1	6	1	4	4	14
"Anton Z. Çayupi"	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	2	2
TOPLAM	13	185	12	211	13	240	13	180	13	187	64	1003

2017-2018 eğitim öğretim yılında, Kosova genelinde 11 okulda, ilkokul öğretimi olarak adlandırılan I-V sınıflarında toplam 1003 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

Tablo 13. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova’da Alt Orta Öğretimde (VI-IX) Sınıf ve öğrenci Sayısı¹⁶²

Okul Adı	1 Sınıflar		2 Sınıflar		3 Sınıflar		4 Sınıflar		5 Sınıflar		1-5 Sınıflar	
	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.	Sınıf	Öğr.
"Anadolu" Mamuşa	3	68	3	69	3	89	3	62	3	66	15	354
"Motrat Çiriyazi"	2	49	2	32	2	55	2	34	2	34	10	204
"Emin Durak"	1	15	1	30	1	19	1	23	1	19	5	108
"Mustafa Baki"	1	12	1	17	1	12	1	9	1	9	5	59
"Mati Logoreci"	1	11	1	24	1	18	1	17	1	19	5	89
"Abdül Fraşeri"	1	5	1	16	1	20	1	8	1	19	5	68
"Nazim Kokolari"	1	3	1	6	1	2	1	1	1	2	5	14
"Elena Gjika"	1	19	1	16	1	22	1	19	1	14	5	88
"Musa Zaymi"	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	3	3
"Nazim Hikmet"	1	2	0	0	1	2	1	6	1	4	4	14
"Anton Z. Çayupi"	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	2	2
TOPLAM	13	185	12	211	13	240	13	180	13	187	64	1003

Alt Orta öğretim olarak adlandırılan VI-IX sınıflarında ise 9 okulda toplam 1779 öğrenci Türkçe eğitim görmektedir. Prizren “Nazmi Kokolari” okulunda öğrenci azlığından dolayı VI-IX sınıflarında Türk dilinde eğitim yapılmamaktadır.

¹⁶² Bakınız; Ek 1

Tablo 14. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova’da Üst Orta (Lise) Öğretimde (X-XII) Sınıf ve Öğrenci Sayısı

	Okul Adı	10 Sınıflar		11 Sınıflar		12 Sınıflar		10-12 Sınıflar	
		Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci
1	Fen Lisesi-Prizren	2	68	2	64	2	65	6	197
2	Teknik Lisesi-Prizren	2	22	2	18	2	7	6	47
3	Sağlık Lisesi-Prizren	2	34	2	55	1	54	5	143
4	Ekonomi Lisesi-Prizren	2	7	2	5	1	9	5	21
5	Atatürk Lisesi-Mamuşa	2	71	2	69	2	72	5	212
6	Fen Lisesi-Prishtine	1	15	1	22	1	31	3	68
7	Fen Lisesi-Gilan	1	4	1	4	1	6	3	14
	TOPLAM	12	221	12	237	10	244	33	702

Üst Orta veya Lise eğitimi olarak adlandırılan X-XII sınıflar eğitimi sadece Prizren, Mamuşa, Prishtine ve Gilan belediyelerinde yapılırken, Kosova genelinde Türklerin en yoğun olarak yaşadığı Prizren belediyesinde 4 farklı Lise’de her yıl toplam 8 sınıfta Türkçe eğitime kayıtlar yapılmaktadır. Toplamda 14 lise öğrencisinin eğitim gördüğü Gilan belediyesinde Türkçe sınıfların kapılması tehlikesi yaşanmaktadır. Kosova genelinde 7 Lise okulunda açılan 12 sınıfta toplam 702 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir

Tablo 15. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova’da Ana Okul Öğretiminde Sınıf ve Öğrenci Sayısı¹⁶³

	Okul adı	Sınıf sayısı	Öğrenci sayısı
1	Motrat Çiriyazi - Prizren	3	55
2	Mustafa Baki - Prizren	1	20
3	Abdül Fraşeri - Prizren	1	19
4	Mati Logoreci - Prizren	1	20
5	Emin Durak - Prizren	1	25
6	Elena Gjika - Prishtine	1	17
7	Anadolu - Mamuşa	2	55
8	Anton Z. Çayupi - Mitroviça	1	9
	TOPLAM	11	220

¹⁶³ Bakınız Ek 1.

Eğitimin temel taşı ve Türkçe eğitimin öğrenci kaynağı olarak görülen ana okullu sınıfları Prizren, Priştine, Mamuşa ve Gilan'da bulunmaktadır. Türk dilinde eğitimin kaynağı denmesinin nedeni, veliler çocuklarını ana okuluna Türk dilinde kaydettikleri zaman ilköğretime de Türk dilinde devam ettireceklerinin anlamını vermektedir. Türk dilinde ana okulu sınıflarının olmadığı okullarda, veli çocuğunu Arnavutça kayıt ettiği zaman bir daha Türk dilinde eğitime çevirmesi pek mümkün görünmemektedir. Prizren Priştine, Mamuşa ve Mitroviça'da 8 okulda 11 sınıfta ana okulu seviyesinde Türk dilinde eğitim verilmektedir. Prizren belediyesinde 5 okulda 7 sınıfta anaokul seviyesinde Türk dilinde eğitim verilmektedir. Kosova genelinde 220 ana okulu öğrencisi Türk dilinde eğitim görmektedir.

Tablo 16. 2017/18 Öğretim Yılında Kosova'nın Belediyelerine Göre Toplam Öğrenci Sayısı¹⁶⁴

	Belediye	Ana Okul			1-9 Sınıf			10-12 Sınıf			Toplam
		Okul	Sınıf	Öğrenci	Okul	Sınıf	Öğrenci	Okul	Sınıf	Öğrenci	
1	Prizren	5	7	139	6	7	951	4	8	408	1498
2	Priştine	1	1	17	1	1	157	1	1	68	242
3	Mamuşa	1	2	55	1	3	645	1	2	212	912
4	Gilan	1	0	0	1	1	12	1	1	14	26
5	Mitroviça	1	1	9	1	1	8	0	0	0	17
6	Dobruçan	1	0	0	1	1	30	0	0	0	30
	Toplam	10	11	220	11	14	1803	7	12	702	2725

Belediyeler düzeyinde Türk dilinde eğitimde öğrenci yoğunluğunu karşılaştırdığımız zaman, Türklerin en fazla yaşadığı Prizren belediyesinde olduğunu görmekteyiz. 5 ilköğretim okulu ve 4 Lise'de Türk dilinde eğitimin yapıldığı Prizren'de anaokulundan lise seviyesine kadar toplamda 1498 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

5000 nüfuslu tek Türk belediyesi olan Mamuşa'da 1 ilköğretim ve 1 lise'de olmak üzere, anaokuldan lise seviyesine kadar toplamda 912 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

¹⁶⁴ Bakınız Ek 1.

Kosova'nın başkenti Priştine'de 1 ilköğretim ve 1 lise'de olmak üzere, anaokuldan lise seviyesine kadar toplamda 242 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

Gilan belediyesinde 1 ilköğretim ve 1 lise'de olmak üzere, ilkokuldan lise seviyesine kadar toplamda 26 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

Kosova'nın kuzeyinde bulunan Mitroviça'da 1 ilköğretim okulunda olmak üzere, anaokulda IX'ncü sınıfın sonuna kadar 17 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

Gilan belediyesinin bir köyü olan, Dobruçan'da 1 ilköğretim okulunda I-IX sınıflarında toplamda 30 öğrenci Türk dilinde eğitim görmektedir.

Kosova'da özellikle Mitroviça, Gilan ve Dobruçan'da Türkçe eğitimin ayakta kalmasını sağlayabilmek için, öncelikle Türkiye Cumhuriyetinin destekleriyle Kosova'da Türk dilinde eğitimin avantajlı hale getirilmesi gerekmektedir. Kosova'da Türk dilinde eğitimin bu kadar dezavantajlı halde olmaya devam ettiği sürece en fazla 5 yıl içerisinde bu belediyelerde Türk dilinde eğitimin bitme noktasına gelecektir.

3.2.3. Türk Dilinde Eğitimin Avantaj ve Dezavantajları

Kosova'da Türk dilinde eğitimin avantaj ve dezavantajlarını karşılaştırdığımızda, dezavantajlarının ağır bastığını görmekteyiz.

Kosova'da Türkçe eğitim gören Türklerin elde etmiş oldukları avantajları demekten çok, tek bir avantajı var desek daha doğru olur. Türkçe eğitim görenlerin tek avantajı, ki o da şansları varsa, Türkiye Cumhuriyetinin bir üniversitesinde okuma fırsatı bulduktan sonra sahip oldukları iyi derecedeki Türkçe sayesinde eğitimlerini daha kolay sürdürebilmeleridir.

1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi olarak bilinen Türkiye dışından Türk soylu akraba topluluklarının Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinde burslu okumaları olanağı sağlandığında, özellikle Kosovalı Türkler için büyük bir avantaj sağlamaktaydı. Bu proje ile Türkiye Cumhuriyeti'nin Kosova'lı Türklere sağlamış

olduğu bu avantajı Türk öğrenci sayısının artması ile görülmekteydi. Fakat başlarda Kosova'dan 60 ile 80 kadar Türk öğrencisine Türkiye üniversitelerinde okuma fırsatı tanınırken bu sayı gittikçe azalmakta ve hatta 1999 dan sonra Türk'lerden çok Arnavutlara Türkiye'de okuma fırsatı verildikten sonra bu bir dezavantaj olmuştur. 2015 yılında Türkiye'de üniversite okuma fırsatı verilen Türk öğrencisinin sayısı 11 dir. 90'lı yıllarda *“çocuğum eğer Türkçe eğitim görürse Türkiye'de okuma fırsatı bulur”* diye düşünüp, çocuklarını Türkçe eğitime gönderen veliler 2000'li yıllarda ise *“çocuğumu Arnavutça eğitime gönderirsem hem arnavutçaya hakim olur hem de evde konuştuğumuz Türkçe sayesinde Türkiye'de rahatça üniversite eğitimini sürdürebilir”* düşüncesinin hakim olmasıyla Türkçe eğitimde öğrenci sayısında azalmalara sebep olmuştur.

90'lı yıllarda Kosovalı Türkler için avantaj olan Büyük Öğrenci Projesi 2000'li yıllarda dezavantaj olmaya başlamıştır.

Kosova'da avantajdan çok dezavantaja sahip olan Türk dili ve eğitimi Türklerin milli duyguları sayesinde ayakta durmaktadır.

Kosova'da Türk dilinde eğitimin dezavantajları konusu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Kosova Misyonu İnsan Hakları ve Topluluklar Departmanının 2012 yılı raporunda da belirtildiği gibi, “Kosova'da eğitim yapılan çok etnikli okullarda Türkçe eğitimde İlköğretim okullarında kitapların yeterli olmaması ve Lise eğitiminde kitapların basılmaması eğitim kalitesini negatif yönde etkilemektedir ve uygun bir şekilde ulusal derslerin öğrenilmesini engellemektedir. Arnavut olmayan topluluklara öğretilen Arnavut dili ve eğitiminin yetersiz ve elverişsiz olması, öğrenilen dilin düşük kaliteli olmasına, öğrencilerin eğitim ve istihdam entegrasyonu azalmasına vesile olarak Arnavut olmayan öğrencileri rekabet edilemeyen dezavantaj durumuna düşürmektedir” ifadesi yer almaktadır¹⁶⁵.

Müfredata uygun olan kitapların basılmaması Türk dilinde sağlanan eğitimin kalitesini ciddi dercede etkilemektedir. Türk dilinde müfredata uygun kitaplar ya mevcut değil ya da Arnavutçadan kötü tercüme edilmiş durumdadır. Basım evleri, 1000 den az sayıda ders kitabı bastıklarında ekonomik açıdan maruz kaldıklarını

¹⁶⁵ OSCE, Topluluk Haklarını Değerlendirme Raporu, s.14, 2012 (Erişim) <http://www.osce.org/tr/kosovo/92549?download=true>,

belirtip kitap basmamakta yada bu kitapların basımı için Eğitim, Bilim ve Teknoloji bakanlığından yardım talep etmektedirler.

Lise seviyesinde Türkçe eğitimde müfredata uygun hiç kitap olmaması, özellikle yüksek öğrenimi kazanmak için yapılan sınavlarda özellikle Türk öğrencileri Arnavut öğrencilere kıyasla dezavantajlı duruma düşürmektedir. Türk öğrenciler müfredata uygun olmayan Türkiye’den getirilen kitaplar veya öğretmenlerin sözlü bilgilerini defterlerine not alarak ders kitabı olarak kullanmaktadırlar. Ders süresinin büyük kısmı öğrencilerin öğretmenlerin sözlü bilgilerini not almakla harcanmaktadır.

Kosova eğitim sistemi belli bir dereceye kadar Türk öğretmenlere Türkçe eğitim semineri sağlamaktadır, ancak uzmanlık veya branş derler için eğitim seminerleri sadece Arnavut dilinde verilmektedir.

Türkiye üniversitelerinin farklı branşlarında eğitim görmüş öğrenciler diplomalarının denkleştirilmesi için ek sınavlara girmek zorunda kalmaktadırlar veya farklı branşlarında (Kosova’da denkliği yapılması mümkün olmayan branşlar) okuyan ve diplomalarına sahip olan Kosovalı Türk öğrenciler diplomalarının tanınması konusunda sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ayrıca Türkiye’de veya Kosova’da Türkçe eğitimden mezun olanlar, Arnavutça diline hakim olmamaları yüzünden, hem özel sektörde hem de kamu kurumlarında birçok zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Kaldı ki 1999 yılından sonra, siyasi atamalar dışında kamu kurumlarına işe alınan Türklerin sayısı yok denecek kadar azdır¹⁶⁶.

3.2.4. Türkçe Eğitimde Kadrolar

1968 yılından sonra “Dimitriye Tusoviç” öğretmen okulunda Türkçe sınıfın kapatılmasından sonra, 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin başlatmış olduğu “Büyük Öğrenci Projesi” sayesinde, Türkiye üniversitelerinden mezun olan Kosovalı Türkler, eğitimde yeni ve kalifiyeli kadroları oluşturmuşlardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi günümüzde Kosova’nın genelinde toplam 210 Türk öğretmen görev yapmaktadır.

¹⁶⁶ Türkçe eğitim müfettişi Orhan Volkan ile görüşme

Prizren Belediyesinde 6 ilköğretim ve 4 Lise’de toplam 116 Türk öğretmen görev yaparken ayrıca Prizren Belediyesi Milli Eğitim Müdürlüğünde 1 Türkçe eğitim sorumlusu ve 1 Türkçe eğitim müfettişi görev yapmaktadır.

Priştine belediyesinde 1 ilköğretim ve 1 lise’de toplam 13 Türk öğretmen ve Priştine belediyesi milli eğitim müdürlüğünde 1 Türkçe eğitim sorumlusu ve Eğitim bakanlığında 1 Türkçe eğitim sorumlusu görev yapmaktadır.

Mamuşa belediyesindeki 1 ilköğretim ve 1 Lise’de toplam 48 Türk öğretmen ve Mamuşa Belediyesi Milli Eğitim Müdürlüğünde 1 milli eğitim müdürü görev yapmaktadır.

Gilan Belediyesindeki 1 ilköğretim ve 1 Lise’de toplam 14 Türk öğretmen ve Gilan Belediyesi Milli Eğitim Müdürlüğünde 1 Türkçe eğitim sorumlusu görev yapmaktadır.

Mitroviça Belediyesindeki 1 ilköğretim okulunda 6 Türk öğretmen görev yapmaktadır.

Gilan Belediyesine bağlı, Dobruçan köyündeki 1 ilköğretim okulunda 13 Türk öğretmen görev yapmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkçe eğitimde görev yapan öğretmenlerin çoğu kendi branşlarında uzman kişilerden oluşmaktadır ve eğitim seviyelerine göre dağılımı ise; Türk dilinde çalışan 210 öğretmenden 7 yada %3.3’ü Doktora, 16 yada %7.6’sı Yüksek Lisans, 151 yada %72’si Lisans ve 36 yada %17’si yüksek okul (önlisans) mezunudur.

3.2.5. Türkiye Cumhuriyetinin Kosova’daki Türkçe Eğitime Katkıları

Özellikle 1990’lı yılların başlarından günümüze kadar Türkiye Cumhuriyetinin Kosova’daki Türkçe eğitime destekleri ister maddi ister manevi şekilde devam etmektedir. Başta T.C. Büyükelçiliği, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Türk Silahlı Kuvvetler bünyesinde (TSK) Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı ve diğer Türkiye Cumhuriyeti kurum ve kuruluşları aracılığıyla, Türkiye’nin, Kosovadaki Türkçe eğitime katkıları olmuştur. Kosova’daki Türkçe eğitimdeki en

önemli eksiklerden olan eğitim malzemeleri olan ek kitapların tamamı, Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Kosova Demokratik Türk Partisi ve Kosova Türk Öğretmenler Derneği aracılığıyla her yıl Kosovalı Türk öğretmenler, Türkiye’de yapılan hizmet içi eğitim seminerlerine katılmaktadırlar. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, Kosovalı Türk öğrencilerin eğitim gördüğü birçok okulun tadilat ve tefrişatını yapıp, bu okulları eğitime elverişli şartlara getirmiştir. Ayrıca TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla Türkiye’den getirilen kendi alanlarında uzman akademisyenler ile Kosovalı Türk öğretmenlerine seminerler düzenlemektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Kosova’da konuşlu olan Türk Temsil Heyeti Başkanlığı, her yıl Türkçe eğitime kayıt yaptıran öğrencilere okul çantası ve kırtasiye malzemeleri yardımıyla bulunmaktadır.

Kosovalı Türkler için Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansının yapmış olduğu en önemli yardım projelerinden biri de “Türkoloji Projesi”dir. Bu proje çerçevesinde 2003-2004 eğitim öğretim yılında özel bir protokol ile o yıllarda Priştine üniversitesine bağlı olan şimdiki Prizren “Ukshin Hoti” Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde Türkçe Sınıf Öğretmenliği bölümü açılmıştır. Bu bölümün kurulmasında KDTP (Kosova Demokratik Türk Partisi), Prizren bölge eğitim müdürlüğü, Kosova Türk Öğretmenler derneği, “Yeni Dönem” medya gurubu ve bölgedeki diğer Türk kurum ve kuruluşlarının da önemli katkıları olmuştur. Türkçe Sınıf Öğretmenliği bölümünde, seçmeli İngilizce ve Arnavutça dersleri hariç tüm dersler Türkçe yapılmaktadır. Kurulan bölümde öğretim elemanları TİKA aracılığı ile Türkiye’den getirilmiş ve 2009-2010 eğitim öğretim yılına kadar proje devam etmiş ve yerli kadrolar yetiştirilmiştir. “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında Türkiye’de yüksek lisans ve dokoralamı tamamlayan Kosovalı Türk’ler, Prizren “Ukshin Hoti” Üniversitesinde kadrolu öğretim görevlileri olarak çalışmalarını devam ettirmektedirler.

SONUÇ

1389 I. Kosova Muharebesi ile Kosova'ya ilk defa adım atan I. Murad'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu, II. Mehmed ile Kosova'ya tamamen yerleşmesinden günümüze kadar 3 farklı yönetim ve sistem altında yaşamış olan Kosovalı Türkler her seferinde birçok engelle mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

1912 yılında Osmanlının Kosova'dan çekilmesiyle Sırp-Hırvat Sloven Krallığı yönetiminde dilleri ve eğitimlerinin yasaklanmasına rağmen dilini ve kültürünü korumayı başarmıştır.

1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle kurulan Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'nde 6 yıl boyunca varlığı reddedilmiş, eğitim ve kültürel faaliyetlerini icra etmeleri engellenmiştir. 1951 yılında YFHC'de Türk varlığının kabul edilmesiyle Türkçe eğitiminin başlaması ile bölgede Türk dili ve kültürü canlanmıştır.

1963 ve ardından 1974 anayasası ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nde Türk varlığı ve anayasal hakları sağlanmıştır. Türklerin yaşadıkları yerlerde özellikle Kosova ve Makedonya'da Türkçe resmi dil olarak kabul edilmiş ve üniversiteye kadar Türkçe eğitim yapılmaya başlanmıştır. Bunun yanısıra bölgesel ve Federal parlamentoya temsilci gönderme hakkına sahip olmuşlardır.

1999 yılında NATO müdahalesi ile Sırbistan'dan ayrılan Kosova, Birleşmiş Milletler denetimi altında 1974 anayasası ile Kosovalı Türklere verilen anayasal hakları olan resmi dillerinin alınmak istenmesini, seçimleri protesto ederek hak mücadelesine başlamıştır. Kosova anayasası ile Türklerin yaşadıkları bölgelerde Türk dilinin dil olma hakkını, yerel ve merkezi düzeyde temsil hakkının sağlanması, Kosovalı Türkleri bir nebze de olsa rahatlatmıştır.

9 yıl boyunca Birleşmiş Milletler denetimi altında kaldıktan sonra 2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova'da, günümüze kadar gerçekleştirilen 6 Parlamento seçiminden 4'nde 3 milletvekili ve son 2 parlamento seçimlerinde de 2

milletvekili ile temsil edilme hakkına sahip olurken, 5 defa bakanlık görevi ve 8 bakan yardımcılığı görevi icra etmişlerdir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi ve Merkez Seçim Komisyonu'nda Türk temsilciler bulunmaktadır. 2011 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Kosova nüfusunun %2'sini oluşturan Türkler, varlıklarını, dillerini ve kültürünü korumak için her platformda mücadele vermektedirler. Kosova'da 35'in üzerinde Türk derneği faaliyet gösterirken, siyasette 2 siyasi parti ile temsil edilmektedir.

Kosova genelinde 6 belediye'deki okullarda Türkçe eğitim yapılırken, eğitimdeki eksiklerden kaynaklanan Türkçe eğitimin Kosova'da dezavantaj olmasının giderilmesi konusunda, siyasi partiler ve dernekler çalışmalarını sürdürmektedirler.

Kosova'da Türkçe ve Türklük ancak Türkçe eğitimin sürdürülmesi ile varlığını koruyabildiğinin farkında olan Kosovalı Türk toplumu, Türkçe eğitime çok büyük önem vermektedir.

Kosova'da Türkçe eğitimin dezavantajlı bir durumda olmasına rağmen, kuvvetli milli duygulara sahip olan Kosovalı Türkler çocuklarını hala Türkçe eğitim veren okullara göndermektedirler.

KAYNAKÇA

- ABAZİ, Enika; Kosovo Independence: An Albaian Perspective, SETA **Policy Brief**, No.11, April, 2008.
- ACAR, Başak; **AB'nin Kosova Sorununa İlişkin Oynayacağı Rol Üzerine Senaryolar**, Ankara, 2009.
- AKMAN, Halil; Paylaşılmayan Balkanlar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Siyaset Bilimleri, İstanbul,2006
- ALPKAYA, Gökçen; NATO Müdahalesi Üzerine” Tartışma Metinleri,15 Haziran 1999. (Erişim) <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/kosova.htm>
- BALLA, Shefqet; **Yeni Bir Kosova'nın Doğuşu**, İstanbul: Zeus Kitabevi, 2008. Balkanlar'da Tarihi Gün, (Erişim),<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3131884,00.html>
- BAŞ, Numan; Kosova Sorunun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006,
- BOZDORA, Nuray; “Arnavut Milliyetçiliğın Doğuşu, Gelişimi ve günümüze Etkileri”, (ed.), Erhan Türbedar, **Avrasya Dosyası**, ASAM, Cilt.14 sayı.1, Ankara, 2008b.
- BRIDGE, Eric; “Civil Affairs in Kosovo”, **CSIS**, International Security Program,
- ÇELİK, Bilgin; **Kosova'nın Geleceği Üzerine**, http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html.
- ÇELİK, Bilgin; “Vesayeten bağımsızlığa mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor”(erişim) <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.htm>, 18.05.2011.
- DEMİRTAŞ COŞKUN, Birgül ”Arnavut Dış politikası ve Balkanlarda Arnavut Sorunu” (Der.), Ömer. E. Lütem Birgül Demirtaş-Coşkun “**Balkan Diplomasisi**, Ankara, 2001.
- Eulex Kosovo (erişim) <http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/whatis> Eulex.php

- Goati, Vladimir; **Volja Gradjana ili Izborna Manipulacija**, Beograd, Nuns yayınları, 1994.
- HAMZA, Aktan; “Makedonya-Arnavutluk İlişkilerinde Arnavut Sorunu”, Logos-A Üsküp,2007.
- HYSENİ, Skender; **Kosovo in the International Court of Justice**, Priştina, 2010.
- HATİPOĞLU, M. Murat; Çamerya Arnavutları, (Der. Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ), **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 2, Ankara, 2007.
- Joint Contact Grup Statement published upon presentation by the Special Envoy of his draft comprehensive proposal 2 Februar 2007 (Erişim), <http://www.unosek.org/unosek/en/docref.html>,
- KARAKOÇ, Jülide; “ABD’nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları etkisinde NATO’nun Kosova Müdahalesi”, **Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F.** 8/1, 2006.
- KARPAT, Can İbrahim Rugova; Pasif direnişin Zaferi, Türksam <http://www.turksam.org/tr/a658.html?ref=Guzels.TV>
- KILIÇ YAŞIN,Gözde; ” Kosova’nın ve Dünyanın Kader Günü” TÜRKSAM, (Erişim), <http://www.turksam.org/tr/a2143.html>,
- KİM Julie and WOEHREL, Steven; “Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence”, **CRS Report for Congress**, 2008 <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31053.pdf>
- Konya Ticaret Odası, “Kosova Cumhuriyeti Ülke Raporu”, **Etüd-Araştırma Servisi**, Haziran, 2009
- Koro, Bedrettin “Kosovada Türkçe Eğitiminde Gelişmeler”, 2011
- Kosova Cumhuriyeti Anayasası Kitabı, (Erişim) <http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Kosova.Cumhuriyeti.Anayasasi.pdf>
- Kosovo (Under UNSCR 1244/99) 2008 Progress Report, Commission of The European Communities, 2008, Brussels (Erişim) <http://ec.europa.eu/enlar>

gement/pdf/press_corner/key-_documents/reports_nov_2008/kosovo_progress_report_en.pdf

KRYEZIU, Ylber; Uluslararası Yönetim Altında, Kosova, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi, 2008.

KUT, Şule; Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2005.

MALCOLM, Noel; **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1998.

NATO rol's in Kosovo, (Erişim), <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>,

ORAKHELASHVİLİ, Alexander; Statehood, Recognition and the United Nations System: A Unilateral Declaration of Independence in Kosovo Netherlands, August, 2008, (Erişim) http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/01_orakhel_12.pdf.

OSCE Mission in Kosovo (Erişim) <http://www.osce.org/kosovo> 22.05.2011

OSCE, Topluluk Haklarını Değerlendirme Raporu, s.14, 2012, (Erişim) <http://www.osce.org/tr/kosovo/92549?download=true>,

ÖNEN, Ahmet Meriç; **Kosova'nın Nihai statüsü; Tarihi Süreç ve Günümüzde ki Gelişmelerin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, , 2006.

PROGONATİ, Erjada; Bağımsız Kosova Cumhuriyeti? Stratejik Düşünce Enstitüsü, (Erişim), <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/218/bagimsizkosova-cumhuriyeti.aspx>

rks-gov.net (Erişim);

www.rks-gov.net/en-us/vegeza/pages/institucionetekosoves.aspx

SARI, İbrahim; **Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tez, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010.

TAŞAR, M. Murat; "Kosova'ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası sistem", **Ülke Dergisi**, Sayı: 36, Nisan, 1999

- TAŞDEMİR, Fatma, YÜRÜR, Pınar; “Kosova Sorunun Tarihi ve Hukuki Değerlendirilmesi ”, **G.Ü.I.I.B.F. Dergisi**, 3/99, Ankara
- The Ahtisaari Plan What inside? (Erişim) http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/articles/2007/05/21/reportage-01
- TOPSAKAL, Cem ve KORO, Bedrettin, Kosova’da Yaşayan Türkçe Eğitim, Prizren, Bay yayınları, 2007.
- TÜRBEDAR, Erhan; “ Kosova Sorunu, Yarım Bırakılmış İş” **Stratejik Analiz**, Cilt.5,Sayı.49, Mayıs. Ankara, 2004.
- TÜRBEDAR, Erhan; ”Kosova Statüsünün Belirsizliği Sorun Teşkil Etmeye Devam Ediyor” **Stratejik Analiz**, Cilt: 3, Sayı: 32, Aralık, Ankara, 2002.
- TÜRBEDAR, Erhan; Kosova düğümü çözülüyor mu? <http://www.bosnakforum.com/index.php?topic=598.0;wap2>
- TÜRBEDAR, Erhan; Kosova Sorunu”, (Der.) Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ) **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 2, Ankara,2007
- TÜRBEDAR, Erhan; Kosova’nın Statüsü İçin Geri Sayım, **Stratejik Analiz**, Sayı: 66, Ekim, Ankara, 2005.
- TÜRBEDAR, Erhan; Yeni Dönemde Kosova ve Geleceği, , (der)Osman Karatay-BİLGEHAN Gökdağ, **Balkanlar El kitabı**, Karam& Vadi Cilt: 2, 2007,
- TÜRKOĞLU, Emir; “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, (Der.), Ömer. E. Lütem Birgül Demirtaş-Coşkun “**Balkan diplomasisi**, Ankara, 2001.
- UNDP Human Developmnt Report 2000- 2004, s.28 (Erişim) [KHDR_2004.pdf](http://www.khadr.org/khadr/2004/pdfs/KHDR_2004.pdf)
- United Nation Mission in Kosovo” (Erişim) http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Interim_Administration_Mission_in_Kosovo#Structure
- UZGEL, İlhan; Yugoslav Federasyonundan Sırbistan’a, (Der.) Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ **Balkanlar El Kitabı**, Cilt: 2, Ankara, 2007
- ÜNAL, Hasan; “Balkanlarda Arnavut Meselesi ve Türkiye” **Avrasya Dosyası**, Cilt.4: 1-2 (İlkbahar-Yaz), 1998, s.132.
- What is UNMIK? <http://www.un.org/peace/kosovo/pages/unmik12.html>

YAVUZ, Celalettin; “Balkanlaşan Eski Yugoslavya’da ki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova”,**2023 Dergisi**, Sayı.83, 15 Mart, Ankara, 2008.

YILMAZ, Murat; **Bağımsızlık Yolunda Kosova**, İstanbul, İlke Yayıncılık/İslam Coğrafyası Dizisi, 2005.

YÜRÜR, Pınar; “Kosova’nın Bağımsızlık Süreci ve Balkanlarda Son Durum” Karasam Bülteni, **Aylık Strateji Toplantıları**, Temmuz 2009.

YÜRÜR, Pınar; ”Kosova’nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri, Bağımsız Kosova” **2023 Dergisi**, Sayı:83, 15 Mart, Ankara, 2008.

İnternet Kaynakları:

AB’de Bağımsız Kosova Hazırlığı,<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3127155,00.html>.

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#politics

<http://www.abhaber.com/haber.php?id=24201>,

<http://www.tumgazeteler.com/?a=4373793>,

<http://www.usakgundem.com/haber/28696/kosova-ve-eulex.html>,

<https://www.ldk-ks.eu/>

<http://www.pdk.info/>

<http://www.aak-ks.org/>

<https://www.vetevendosje.org/>

<http://www.nisma.info/>

<http://kqz-ks.org/sq/rezultatet-2014>

<http://www.kdtp.org/>

Kişisel Görüşmeler;

-Mahir Yağcılar; KDTP Genel Başkanı, Kamu Yönetimi Bakanı

-Ercan Şpat; Merkez Seçim Komisyonu Türk Üyesi

-Ferhat Derviş; “Filizler” Derneği başkanı, TDB Kurucularından

-Orhan Volkan; Eğitim Bakanlığı Türkçe eğitim müfettişi

EKLER

Ek. 1. Kosova Türk Öğretmenler Derneğinden alınmış, Kosova'da Türk dilinde eğitim yapılan Belediyeler, Okul ve sınıflara göre öğrenci sayıları.

Derya KAZAZ'ın resmi talebi üzerine, Kosova da Türkçe eğitim yapılan belediyelerde sınıflar düzeyinde öğrenci sayısı, aşağıda tablolar şeklinde verilmiştir.

Prizren Belediyesi, Türkçe Dilinde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı

2017/2018 Eğitim-Öğretim Yılı

Belediye	PRİZREN
Okul	"Motrat Qiriazhi" İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	55
Birinci Sınıf	49
İkinci Sınıf	32
Üçüncü Sınıf	55
Dördüncü Sınıf	34
Beşinci Sınıf	34
Altıncı Sınıf	41
Yedinci Sınıf	41

Sekizinci Sınıf	26
Dokuzuncu Sınıf	40
TOPLAM	407

Belediye	PRİZREN
Okul	“Emin Durak” İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	25
Birinci Sınıf	15
İkinci Sınıf	30
Üçüncü Sınıf	19
Dördüncü Sınıf	23
Beşinci Sınıf	19
Altıncı Sınıf	16
Yedinci Sınıf	41
Sekizinci Sınıf	21
Dokuzuncu Sınıf	34
TOPLAM	237

Belediye	PRİZREN
Okul	“Mati Logoreci” İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	20
Birinci Sınıf	12
İkinci Sınıf	24
Üçüncü Sınıf	18
Dördüncü Sınıf	17
Beşinci Sınıf	19
Altıncı Sınıf	19
Yedinci Sınıf	15
Sekizinci Sınıf	16
Dokuzuncu Sınıf	18
TOPLAM	178

Belediye	PRİZREN
Okul	"Mustafa Baki" İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	20
Birinci Sınıf	12
İkinci Sınıf	17
Üçüncü Sınıf	12
Dördüncü Sınıf	9
Beşinci Sınıf	9
Altıncı Sınıf	13
Yedinci Sınıf	8
Sekizinci Sınıf	11
Dokuzuncu Sınıf	13
TOPLAM	124

Belediye	PRİZREN
Okul	“Abdyl Frasherı” İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	19
Birinci Sınıf	6
İkinci Sınıf	16
Üçüncü Sınıf	20
Dördüncü Sınıf	8
Beşinci Sınıf	19
Altıncı Sınıf	12
Yedinci Sınıf	8
Sekizinci Sınıf	11
Dokuzuncu Sınıf	7
TOPLAM	124

Belediye	PRİZREN
Okul	"Nazim Kokoları" İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Birinci Sınıf	3
İkinci Sınıf	6
Üçüncü Sınıf	2
Dördüncü Sınıf	1
Beşinci Sınıf	2
TOPLAM	14

Priştine Belediyesi, Türkçe Dilinde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı
2017/ 2018 Eğitim-Öğretim Yılı

Belediye	PRİŞTİNE
Okul	“Elena Gjika” İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	14
Birinci Sınıf	19
İkinci Sınıf	16
Üçüncü Sınıf	22
Dördüncü Sınıf	19
Beşinci Sınıf	14
Altıncı Sınıf	18
Yedinci Sınıf	21
Sekizinci Sınıf	8
Dokuzuncu Sınıf	20
TOPLAM	171

Priştine Fen Lisesi	10 Sınıflar		11 Sınıflar		12 Sınıflar		Toplam	
	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci
	1	15	1	22	1	31	3	68

Mamuşa Belediyesi, Türkçe Dilinde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı
2017/ 2018 Eğitim-Öğretim Yılı

Belediye	MAMUŞA
Okul	"Anadolu" İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	55
Birinci Sınıf	68
İkinci Sınıf	69
Üçüncü Sınıf	89
Dördüncü Sınıf	62
Beşinci Sınıf	66
Altıncı Sınıf	62
Yedinci Sınıf	70
Sekizinci Sınıf	74
Dokuzuncu Sınıf	85
TOPLAM	700

Mamuşa Atatürk Lisesi	10 Sınıflar		11 Sınıflar		12 Sınıflar		Toplam	
	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci
	2	71	2	69	2	72	6	212

Gilan-Dobruçan Belediyesi, Türkçe Dilinde Eēitim Gören ērenci Sayısı
2017/2018 Eēitim-ēretim Yılı

Belediye	DOBRUÇAN
Okul	"Nazim Hikmet" İlkēretim Okulu
Eēitim Seviyesi	ērenci Sayısı
Anasınıf – Okul ncesi	-
Birinci Sınıf	2
İkinci Sınıf	-
üncü Sınıf	2
Dördüncü Sınıf	6
Beşinci Sınıf	4
Altıncı Sınıf	4
Yedinci Sınıf	2
Sekizinci Sınıf	3
Dokuzuncu Sınıf	6
TOPLAM	29

Gilan Belediyesi, Türkçe Dilinde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı
2017/2018 Eğitim-Öğretim Yılı

Belediye	GİLAN
Okul	"Musa Zaymi" İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Anasınıf – Okul Öncesi	-
Birinci Sınıf	-
İkinci Sınıf	1
Üçüncü Sınıf	1
Dördüncü Sınıf	-
Beşinci Sınıf	1
Altıncı Sınıf	-
Yedinci Sınıf	3
Sekizinci Sınıf	-
Dokuzuncu Sınıf	-
TOPLAM	6

	10 Sınıflar		11 Sınıflar		12 Sınıflar		Toplam	
	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci	Sınıf	Öğrenci
Gilan Fen Lisesi	1	4	1	4	1	6	3	14

Mitroviça Belediyesi, Türkçe Dilinde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı**2017/2018 Eğitim-Öğretim Yılı**

Belediye	MİTROVİÇA
Okul	“Anton Zako Qajupi” İlköğretim Okulu
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Birinci Sınıf	1
Dördüncü Sınıf	2
Altıncı Sınıf	2
Yedinci Sınıf	3
TOPLAM	8

Prizren
11.12.2017

Kosova Türk Öğretmenler Başkanı

Akif Gaş

Republika e Kosovës
Republika Kosova – Kosova Cumhuriyeti

REPUBLIKA E KOSOVES - REPUBLIKA KOSOVA
KOSOVA CUMHURİYETİ
Komuna e Prizrenit - Opština Prizren
Prizren Belediyesi
Drejtoria Komonale e Arsimit dhe e Shkollës
Opština e Prizrenit - Opština Prizren
Eğitim ve T. İş. B. Müdürlüğü

DKA Nr. 2654 dt. 11.12.2017

Komuna e Prizrenit
Opština Prizren – Prizren Belediyesi

DREJTORIA KOMUNALE E ARSIMIT PRIZREN PRIZREN BELEDİYESİ, EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Tarih: 11.12.2017
No: 2654/17

Kosova Devleti, Prizren Belediyesi

Eğitim Müdürlüğü resmi bilgilerine göre 2017 / 2018 Eğitim-öğretim yılında Prizren Belediyesi eğitim kurumlarında Türkçe dilinde eğitim gören öğrenci sayısı aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir. İş bu belge resmi evrak olarak Derya KALA isimli şahısa verilmektedir.

PRIZREN DEVLET İLK-ORTA ALT ÖĞRETİM OKULLARI

“Motrat Qiriazhi” İlköğretim Okulu

MOTRAT QIRIAZI			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Okul Öncesi Eğitim	31	23	54
I	25	24	49
II	15	17	32
III	34	21	55
IV	12	22	34
V	16	18	34
VI	14	27	41
VII	17	24	41
VIII	16	10	26
IX	17	23	40
Toplam	197	209	406

“Emin Durak” İlköğretim Okulu

EMİN DURAK			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Okul Öncesi Eğitim	10	9	19
I	5	10	15
II	19	11	30
III	7	12	19
IV	12	11	23
V	10	9	19
VI	8	8	16
VII	23	18	41
VIII	15	6	21
IX	18	16	34
Toplam	127	110	237

“Mustafa Baki” İlköğretim Okulu

MUSTAFA BAKİ			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Okul Öncesi Eğitim	8	12	20
I	8	4	12
II	10	7	17
III	6	6	12
IV			9
V	6	3	9
VI	4	9	13
VII	2	6	8
VIII	6	5	11
IX	9	4	13
Toplam			124

“Mati Logoreci” İlköğretim Okulu

MATİ LOGORECİ			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Okul Öncesi Eğitim	11	7	18
I	7	4	11
II	8	16	24
III	6	12	18
IV	13	4	17
V	6	13	19
VI	9	10	19
VII	8	7	15
VIII	6	10	16
IX	7	11	18
Toplam	75	94	175

“Abdyl Frasherı” İlköğretim Okulu

ABDYL FRASHERİ			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Okul Öncesi Eğitim	11	7	18
I	2	3	5
II	10	6	16
III	8	12	20
IV	5	3	8
V	9	10	19
VI	7	5	12
VII	4	4	8
VIII	7	4	11
IX	4	3	7
Toplam	67	57	124

“Nazim Kokolari” İlköğretim Okulu

NAZİM KOKOLARI			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
Okul Öncesi Eğitim			
I	2	1	3
II	-	6	6
III	1	1	2
IV	1	-	1
V	2	-	2
Toplam	6	8	14

PRİZREN DEVLET İLK-ORTA ÜST ÖĞRETİM OKULLARI / LİSELER

“Gjon Buzuku” Fen Lisesi

GJON BUZUKU			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
X	39	29	68
XI	31	33	64
XII	32	33	65
TOPLAM	102	95	197

“11 Mars” Teknik Meslek Lisesi

11 MARS			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
X	5	17	22
XI	2	16	18
XII	1	6	7
TOPLAM	8	39	47

“Luqiano Matrioni” Tıp Meslek Lisesi

LUQIANO MATRONI			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
X	19	13	32
XI	36	19	55
XII	29	26	54
TOPLAM	84	57	141

“Ymer Prizreni” Ekonomi Meslek Lisesi

YMER PRIZRENI			
Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
X	4	3	7
XI	2	3	5
XII	4	5	9
TOPLAM	10	11	21

Kaynak – Prizren Belediyesi’nde devlet eğitim kurumlarında Türkçe dilinde eğitim gören öğrenci resmi bilgileri Prizren Belediyesi Eğitim Müdürlüğünden verilmektedir.

Prizren Belediyesi, Eğitim Müdürlüğü
Türkçe Eğitim için Üst Düzey Yetkili
Mr. Ferdi KOVAÇ

Ferdi K.

Prizren Belediyesi, Eğitim Müdürlüğü Müdürü
Prof. Dr. Zihadin SHEMSIDINI

Zihadin Shemsidini